KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

1989 | 3

ORSZÁGOS
KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS -
KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI
ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi Tanács és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ folyóirata

35. ÉVFOLYAM
1989. 3. SZÁM

A szerkesztőbizottság elnöke:
Papp István

Szerkesztőbizottság:
Benda Mária, Gál Andorné, Hegedűs Péter, Földi Tamás, Futala Tibor, Kiss Jenő, Orosz Bertalanné, Pétervári András, Sebestyén György, Telcs András, Tóth Gyula, Vadászné Varnyu Anikó

Felelős szerkesztő:
Gerő Zsoltné

Szerkesztő:
Pál Ilona

Szerkesztőség:
Budavári Palota F épület Budapest 1827
Tel: 757-533/517, 750-686

Megjelenik kénthavonként
Példányszám: 1350
Egyes szám ára: 60.- Ft
Évi előfizetési díj: 360.- Ft
Terjeszti a Magyar Posta
Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Bp., XIII. Lehel u. 10/a vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra.
Külföldre előfizethető a Kultúra Könyv- és Hírlapkereskedelmi Vállalatnál Budapest P.O.B. 149
1376

Kiadja az Országos Széchényi Könyvtár
Felelős kiadó: Szente Ferenc
A szedés a Xerox Ventura Publisher 2.0 magyar nyelvi változatával készült
Nyomták az Országos Széchényi Könyvtár nyomdájában
Felelős vezető: Burány Tamás
Megjelent 10.01 A/5 ív terjedelemben

HU ISSN 0023-3773
INDEX 26408

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Helyreigazítás

Lapunk első két számának impresszumában téves ISSN szám szerepel. A helyes azonosítószám továbbra is: HU ISSN 0023-3773.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Tartalom

Abstracts 229
Inhaltsangaben 231

BERKE BARNABÁSNÉ – SZŰCS ERZSÉBET
KIR: Számítógépes Könyvtári Információs rendszer az IIF Program keretében. *Alapkoncepció tervezet.* 233
PAPP ISTVÁN
A salgótarjáni Balassi Bálint Nógrád Megyei Könyvtár új épületéről 241
KOJNOK NÁNDOR-SZABÓ ERNŐNÉ
Mi a tanulság? 251
LŐRINCZ JUDIT
Olvasásigény és ízléstendenciák finnek és magyarok körében 253
TÓSZEGI ZSUZSANNA
INFORMARE NECESSE EST – avagy első kísérlet a képi információ meghatározására 266
SZENTE FERENC
Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1988. évi munkája 279
TAKÁCS MIKLÓS
A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának munkája 1987-1988-ban 292

Kitekintés

SONNEVEND PÉTER
A nemzeti könyvtár. *Újabb elemzések és javaslatok szemléje* 295
PAPP ISTVÁN
A könyvtárépítés amerikai trendjei 301

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KASTALY BEATRIX
A hírlapok könyvtári megőrzése és használata egy nemzetközi szimpózium tükrében 310
KÁRPÁTI JÁNOS
A zenei könyvtárak nemzetközi szövetsége (AIBM, IAML) és Magyarország 319

Szemle

CORTEZ, Edwin M. — KAZLAUSKAS, Edward John: Managing information systems and technologies. A basic guide for design, selection, evaluation and use. *Információs rendszerek és technikák irányítása. Alapfokú kalauz a tervezéshez, kiválasztáshoz, értékeléshez és a használathoz.* (Ism.: HEGEDŰS Péter) 327
NYÉKI-KŐRÖSY, Maria: Les documents sonores: *A hangzó dokumentumok. A hanglemezgyűjtemények kézikönyve* (Ism.:SKALICZKI Judit) 330
KELECSÉNYI Gábor: Múltunk neves könyvgyűjtői (Ism.:MARÓT Miklós) 333

E számunk szerzői, és közreműködői: BERKE Barnabásné (OSZK), HEGEDŰS Péter (OSZK), KASTALY Beatrix (OSZK), KÁRPÁTI János (Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola), KOJNOK Nándor (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján), LŐRINC Judit (OSZK KMK), MARÓT Miklós (Egyetemi Könyvtár), PAPP István (FSZEK), SKALICZKI Judit (OSZK KMK), SONNEVEND Péter (OSZK), SZABÓ Ernőné (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján), SZENTE Ferenc (OSZK), SZŰCS Erzsébet (OSZK), TAKÁCS Miklós (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely), TÓSZEGi Zsuzsanna (OSZK)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Abstracts

BERKE Barnabásné - SZŰCS Erzsébet: KIR — computerised library-information system in the IIF programme (Draft concept). — At the initiative of the Hungarian Academy of Sciences and the Hungarian Committee on Technological Development, with the support of various ministries, the so-called R&D Information Infrastructure Programme (abbreviated as IIF) started 3 years ago. The aim is to establish an information infrastructure to support research and technological development in Hungary, to set up and operate a park and network of computers for managing electronic communication and correspondence, providing online access to information held in Hungarian and international databases, and constructing databases. The authors, staff members of the National Széchenyi Library, have worked out the system's draft concept under the title „Computerised library-information system" (abbreviated as KIR). The library-information system they outline is deemed to be economically effective and well-operating, of high level, it provides a variety of services and possiblities for co-operation, corresponds to national and international standards. /pp. 233-240/

PAPP István: The new building of the Nógrád-County Balassi Bálint Library in Salgótarján. - The library, designed by József Finta, was opened on June 6, 1988 for its users. Its gross area is 5410 sq.m. When ready for opening the library cost 170,679,000 Forints, inclusive of equipment. Its space is apt for both subject-departmentalized and traditional arrangement. The library's management have decided in favour of separately housing the reference stock, the reading room and the loan area, the children's and the audiovisual departments. A part of the problems arising is caused by the transition from traditional to new arrangement and from the architect's preference of aesthetical, instead of in-use values in some places. The author critically reviews the building, its furnishment and furniture in order to share the experience gained with libraries to be built in the future, and to povide some aspects for the library in question to consider when preparing its concepts of re-arrangement or modification. /pp.241-250/

KOJNOK Nándor - SZABÓ Ernőné: What is the lesson? - The heads of the Salgótarján library react to Papp István's article „The new building of the Nógrád-County Balassi Bálint Library". They supplement it and draw the lessons from the construction period. /pp.251-252/

LŐRINCZ Judit: Reading needs and trends of taste among Finns and Hungarians. - The comparative survey explores the identical and different features of cultural and reading habits in groups of readers which differ markedly from the point of socio-cultural background and literary competence. The structure of activities, the reading and information needs, the structure of the reading material and literary taste of the following groups have ben compared: teachers of mother-tongue at secondary grammar schools, engineers, librarians, workers of the iron industry and agriculture. Hungarians spend more time on earning a living and less on learning than the Finns do. The discrepancies in the taste of various occupational groups are illustrated by the rank-list of their favourite authors. /pp.253-265/

TÓSZEGI Zsuzsanna: Informare necesse est - or the first attempt to define visual information. - Is the Gutenberg-galaxy over? McLuhan's question refers to the ever increasing role of illustrations (figures, diagrams, sketches etc.) which convey other messages than textual information. Parallel to printed information the tools and equipment mediating visual information (telefax, laser disc etc.) are spreading rapidly. Can images be managed with the same methods as texts in the library? How does the human brain pocess verbal and visual codes? Does factographic information cover merely messages put down with alphanumeric signs? The essay gives some thought-provoking answers to these questions; among others broadens the concept of factographic information to include pictograms which belong to the sphere of visual communication. /pp. 266-278/

The activity of the National Széchényi Library Centre for Library Science and Methodology in 1988. (SZENTE Ferenc). - In the life of the Centre a change of prime importance has happened: it now belongs to the organization of the National Széchényi Library and is not an institution of the Ministry of Culture any more. The Centre strives to find the resulting advantages and to fulfil its tasks in correspondence with the changing needs emerging in

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

librarianship. The Centre participated in various preparatory activities of decision-making in 1988: prepared a state-of-the-art report on cultural associations in the library system and a draft proposal on extra-school specialized education for librarians etc. In the various fields of its services (acquisitions, bibliography, local history, cataloguing and classification, children's libraries, public relations) publications have been edited and handbooks have been compiled. (For details see the article.) The Centre continues to organize the sound library services of public libraries, sees to the acquisition work of the libraries at the Hungarian Institutes abroad. Surveys of special inspection have been carried out in he counties Bács-Kiskun and Somogy, at the Faculty of Law and Political Science of the Eötvös Loránd University. In the research field a comparative survey of novel reception in Finland and Hungary has been completed. The Centre has fulfilled its tasks in library education and extension training; the range of courses has been enriched. The new services of the Library Scienc Library include SDI from the MANCI database of periodical articles. /pp. 279-291/

The activity of the Council of Directors of County Libraries in 1987-1988. (TAKÁCS Miklós). - In the Council the following topics have been discussed during the last two years: state of the art of legal information supply in county seats (in 1987, in Budapest); state of the art and development tasks of Hungarian libarianship (1987, Tata); the pricing of library services (1988); the introduction of two-level administration; the system of provision of public and school libraries. After 6 years of the appointment of Miklós Takács, the chair of the Council will now be taken by Ferenc Szita for a period of 4 years. /pp. 292-294/

Abroad

SONNEVEND Péter: The national library. A review of recent analyses and suggestions. /pp. 295-300/

PAPP István: Trends in library buildings in the USA. - A review article based on Library Trends, No.3, 1987. /pp. 301-309/

KASTALY Beatrix: The preservation and use of newspapers in libraries, based on an international symposium. /pp. 310-318/

KÁRPÁTI János: The International Association of Music Libraries and Hungary. /pp. 319-325/

Reviews

CORTEZ, Edwin M. - KAZLAUSKAS, Edward John: Managing information systems and technologies. A basic guide for design, selection, evaluation and use. New York-London: Neal-Schuman Publishers Inc.. - 1986. - VIII, 179p.: ill. (Applications in information management and technology series 4.) (Rev.: HEGEDŰS Péter) /pp. 327-329/

NYÉKI-KŐRÖSI, Maria: Les Documents sonores. (Précis de discothéconomie. (Sound recordings. A handbook of record libraries.) München-London-New York: K.G. Saur. - 1987. - 379 p. (Rev.: SKALICZKI Judit) /pp. 330-332/

KELECSÉNYI Gábor: Múltunk neves könyvgyűjtői. (Famous book collectors of our past.) Bp.: Gondolat. - 1988. - 295 p.: ill. (Rev.: MARÓT Miklós) /pp. 333-335/

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Inhaltsangaben

BERKE Barnabásné - SZŰCS Erzsébet: KIR: Computersystem für Bibliotheksinformatik im Rahmen des IIF-Programmes (Grudkonzeption-Entwurf).- Vor drei Jahren ist das K - F Informatorische Infrastrukturprogramm mit der Unterstützung der verschiedenen Ministerien auf der Initiative der Ungarischen Akademie der Wissenschaften und des OMFB begonnen. Sein Ziel ist, die informatorische Infrastruktur zur Unterstützung der einheimischen Forschung und technischer Entwicklung zur elektronischen Kommunikation und zum Briefwechsel anzuschaffen, die im in- und ausländischen Datenbasen gespeicherten Informationen online zu erreichen, sowie den heimischen Datenbanken geeigneten computertechnische Anlagen und Netzsysteme auszubauen und sie zu betätigen. Die Mitarbeiter der Ungarischen Nationalbibliothek haben dazu knüpfend einen Grundkonzeptionsentwurf „Computersystem für Bibliotheksinformatik (KIR)" zusammengestellt. Sie stellen ein bibliothekarisches Informationssystem dar, das ihrer Meinung nach effektiv, wirksam und niveauvoll ist, das auf vielseitigen Dienstleistungen, Zusammenarbeit basiert, und den internationalen und nationalen Standarden entspricht /S.233-240/

PAPP István: Über das neue Gebäude der Landkreisbibliothek Bálint Balassi in Salgótarján. — Die nach den Entwurfen von József Finta gebaute Bibliothek eröffnete am 06.06. 1988 vor den Lesern ihre Tore. Ihre Bruttogrundfläche beträgt 5410 m^2. Die schlüsselfertige Bibliothek kostete — mit Einrichtung — 170 679 000 Forint. Der Platz ist von der Planung her sowohl für traditonelle, als auch für fachmethodische Einrichtung geeignet. Die Leitung der Bibliothek entschied für einen gesonderten Präsenzbestand und Lesesaal bzw. Ausleiheraum, gesonderten Kinderbereich und einen selbstandigen audiovisuellen Bereich. Ein Teil der vorkommenden Sorgen und Probleme ergibt sich aus dem Übergang zwischen der traditionellen und neuen Einrichtung und daraus, dass sich der Architekt hie und da für die Ästhetik gegen den praktischen Nutzwert entschieden hat. Der Artikel gibt einen kritischen Überblick vom Gebäude, der Einrichtung und der Möbel mit dem Ziel, mit einer Erfahrungensammlung den in der Zukunft bauenden Bibliotheken zu helfen, sowie der Bibliothek in Salgótarján für die baldigen Umzugs- und Veranderungskonzeptionen erwägenswerte Gesichtspunkte zu geben. /S.241-250/

KOJNOK László - SZABÓ Ernőné: Was ist die Lehre?.- Die Leiter der Bibliothek in Salgótarján reflektieren auf den Artikel „Über das neue Gebäude der landkreisbiliothek in Salgótarján" von Iván Papp. Sie ergänzen und ziehen eine während des Bibliohekbaus erfahrene Lehre /S. 251-252/

LŐRINCZ Judit: Leseanspruch und Geschmacktendenzen bei Finnen und Ungarn.- Die komparative Untersuchung erschliesst die Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen den Kultur- und Lesegewohnheiten bei den Lesegruppen, die an soziokulturellem Hintergrund und literarischer Kompetenz markant verschieden sind. Der Forschungsbericht vergleicht die Tätigkeitssruktur, Lese- und Orientierungsanspruch, Lesestruktur und literarischen Geschmach gymnasialer Muttersprachlehrer, von Ingenieuren, Bibliothekaren, Arbeiter in der Eisenindustrie und der Landwirtschaft. Die Ungarn wenden mehr Zeit für den Broterwerb, aber weniger für das Lernen als die Finnen. Die Geschmackunterschiede unter den Berufsgruppen stellt der Aufsatz mit einer Rangordnung der Lieblingsautoren dar. /S. 253-265/

TÓSZEGI Zsuzsa: Informare necesse est - oder der erste Versuch zur Bestimmung der Bildinformation.- Ist die Gutenberg-Galaxis zu Ende? Die Frage McLuhans weist darauf hin, dass die von den Textinformationen: Risse, Diagramme, Schemen immer mehr eine grössere Rolle haben. Neben den gedruckten Informationsträgern verbreiten sich die visuellen Informationen auch vermittelnden Anlagen und Mitteln, das Telefax und Laserplatte usw. schnell. Kann man mit den selben bibliothekarischen Methoden die Bilder ebenso wie die Texte handhaben? Durch welche Prozesse bearbeitet das menschliche Hirn die verbalen bzw. die visuellen Kodes? Reicht es aus, in die faktographischen Informationsbegriffe durch alfanumerische Zeichen festgesetze Mitteilungen einzuordnen? Im Rahmen dieses Aufsatzes sind einige, für die weitere Gedankenfolge grundlegende

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Antworten zu lesen. u. a. die Ausbreitung des Begriffs faktographische Information mit den Piktogrammen, die zur Gattung der visuellen Kommunikation gehört. /S.266-278/

Jahresbericht der Ungarischen Nationalbibliothek und der Zentralstelle für Bibliothekswissenschaft und Methodologie für das Jahr 1988. (SZENTE Ferenc). - Im Leben der Zentralstelle für Bibliothekswissenschaft und Methodologie bedeutet eine grundlegende Veränderung, dass sie in der Zukunft organisatorisch zur Ungarischen Nationalbibliothek gehört und sie ist keine Institution des Ministeriums mehr. Sie will die daraus ergebenden Vorteile finden und ihren Aufgabenkreis im Bibliothekswesen auftauchenden Ansprüchen lösen. Das Institut nahm auch im vorigen Jahr an den verschiedenen Entscheidungen vorbereitenden Arbeiten teil: ein Lagebericht über die Kulturvereinen im Bibliotheksystem; Ausarbeitung eines Vorschlagprojektes über die Fachausbildung der Bibliothekare ausserhalb der Schule; usw. Auf den verschiedenen Gebieten ihrer Dienstleistungen: (Erwerbungs und bibliographischen Dienstleistungen, Ortskundentätigkeit, Erschliessung von Sammlungen, Arbeit in Kinderbibliotheken, Propaganda) wurden Publikationen herausgegeben, Handbücher zusammengestellt. (Ausführlich siehe im Artikel.) Sie organisiert weiterhin die tonbibliothekarischen Dienstleistungen der öffentlichen Bibliotheken und betreut die Bestandserwerbung der ungarischen Istitutsbibliotheken im Ausland. (Sie übte im Landkreis Bács-Kiskun, im Landkreis Somogy, an der Juristischen Fakultät der Loránd-Eötvös-Universität usw. eine Fachaufsicht. Auf dem Gebiet der Forschungsarbeit hat sie die finnisch-ugrische komparative Romanrezeption-Untersuchung beendet. Sie hat ihre Aufgabe in der Bildung und Weiterbildung erfüllt und hat den Rahmen der Lehrgänge erweitert. Von den neuen Dienstleistungen der Zentralstelle für Bibliothekswissenschaft und Methodologie soll man nun die SDI-Dienstleistung erwähnen: sie macht von einer Zeitschriftenartikel-Datenbasis namens MANCI Literaturforschung /S.279-291/

Die Arbeit des Rates der Landkreisbibliotheksdirektoren im Jahre 1988. (TAKÁCS Miklós).- Der Rat der Landkreisbibliotheksdirektoren hat in den letzten zwei Jahren die folgenden Themen besprochen: Rechtsinformationslage der Landkreiszentren (Termin der Sitzung: 1987, Budapest); Bericht über die Lage des ungarischen Bibliothekswesens und ihre Entwicklungsaufgaben (1987, Tata); Unterbreitung eines Vorschlags über die Preisbildung der bibliothekarischen Dienstleistungen (1988); über die allgemeine Einführung zweistufiger Staatsverwaltung; über das Versorgungssystem der öffentlichen und Schulbibliotheken. Miklós Takács übergab nach 6 Jahren Beauftragung dem gewählten Ferenc Szita die Position des Vorsitzenden. Seine Wahl gilt für die folgenden 4 Jahre. /S.292-294/

Ausblick

SONNEVEND Péter: Die Nationalbibliothek. Rezension neuerer Analysen und Vorschläge /S.295-300/

PAPP István: Amerikanische Trends des Bibliothekbaus.- (Rezensionaufsatz gemäss „Library Trends. 1987. Nr. 3.") /S.301-309/

KASTALY Beatrix: Die bibliothekarische Aufbewahrung und Nutzung von Periodika im Spiegel eines internationalen Symposiums. /S.310-318/

KÁRPÁTI János: Der Internationale Verband der Musikbibliotheken (AIBM, IAML) und Ungarn. /S.319-325/

Rezensionen

CORTEZ, Edwin M. - KAZLAUSKAS, Edward John: Managing inormation systems and technologies. A basic guide for design, selection, evaluation and use. Leitung von Informationssysteme und -techniken. Ein Grundguide zum Planen, Auswählen, Werten, Anwenden. New York, London: Neal-Schuman Publishers Inc..- VIII, 179 p.: ill. (Applications in information managment and technology series 4.) (Rez.: HEGEDŰS Péter) /S.327-329/

NYÉKI-KŐRÖSY, Maria: Les Documents sonores. Précis de discothéconomie. Handbuch der Schalplattensammlungen. München-London-New York: K.G. Saur.- 1987.- 379 p. (Rez.: SKALICZKI Judit) /S.230-332/

KELECSÉNYI Gábor: Berühmte Buchsammler unserer Vergangenheit. Bp.: Gondolat .- 1988.- 295 p.: ill. (Rez.: MARÓT Miklós) /S.333-335/

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KIR: Számítógépes könyvtári információs rendszer az IIF Program keretében

Alapkoncepció tervezet

Berke Barnabásné – Szűcs Erzsébet

„Az ország boldogságának egyik legfőbb eszköze a tudomány. Ez mentől közönségesebb a lakosok között, az ország is annál boldogabb."
(Bessenyei György: Jámbor szándék)

Három éve indult az MTA és az OMFB kezdeményezésére, majd irányításával és felügyeletével, az Országos Tudományos Kutatási Alap (OTKA) és különböző tárcák anyagi támogatásával a K+F Információs Infrastruktúra Program, ma már közkeletű nevén az IIF. A program alapvető célja a hazai kutatást és a műszaki fejlesztő tevékenységet támogató információs infrastruktúra megteremtése, az elektronikus kommunikációra és levelezésre, a külföldi és a hazai adatbázisokban tárolt információk online elérésére, illetve hazai adatbázisok létrehozására alkalmas számítástechnikai eszközpark és hálózati rendszer kiépítése és működtetése. (IIF hírek, 1. sz., 1988. szept.).

Az IIF Program már alapdokumentumaiban is kiemelt fontosságot tulajdonít a könyvtári információs rendszer fejlesztésének, s ezt nemcsak mint elvet rögzíti, hanem annak megvalósításához a program indulásától kezdve a „fontosság" mértékével arányos anyagi támogatást és számítástechnikai szakmai segítséget is rendelkezésre bocsátja.

Az IIF Program második fázisának indításakor (1989) a program vezetői felhívták a figyelmet arra, hogy kiemelten támogatják a szakmai együttműködési szándékot, annak érdekében hogy elkerülhető legyen a más-más elnevezésű, de egymást többszörösen átfedő adatbázisok építése, hogy az alkalmazói körök által kidolgozott és elfogadott egységes szakmai szempontok és irányelvek hozzájáruljanak az egységes adatbáziséptési és szolgáltatási gyakorlat lehető leggazdaságosabb módon történő megvalósításához.

A szerzők a felhívást követően kidolgozták és benyújtották az IIF Programirodához a könyvtárak együttműködését feltételező és azon alapuló *„Számítógépes könyvtári információs rendszer (KIR)"* című alapkoncepció tervezetet. A tervezetben, amelyet vitaanyagként bocsájtanak most a nyilvánosság elé, felvázoltak egy általuk működőképesnek és gazdaságosnak vélt, maximális együttműködésen, munkamegosztáson és az eltérő szintű fogadókészséget figyelembe vevő, ugyanakkor egyformán színvonalas és sokféle szolgáltatáson alapuló, szakmailag a nemzeti és a nemzetközi információs szabványokat követő könyvtári információs rendszert.

A magyar könyvtári közösségnek először van lehetősége arra, hogy megfelelő eszközök birtokában, okos együttműködéssel, a szakmai energiák összpontosításával — nem felső irányításra, hanem az önszerveződésre és a józan belátásra alapozva —, elkezd-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

je megvalósítani „jámbor szándékát", a fejlett országokban már hétköznapi gyakorlattá vált számítógépes könyvtári információs rendszer építését.

A KIR tervezet 1989. májusában benyújtott szövege

Helyzetkép

A kibontakozóban lévő hazai információpolitika és a K+F Információs Infrastruktúra Program célkitűzéseinek megvalósítása szükségessé teszi, hogy a számítógépes, hálózatban működő könyvtári információs rendszer (a továbbiakban: KIR) koncepciójának kidolgozása ezek részeként történjen.

Az OMFB és az MTA által a Tudománypolitikai Bizottság számára készített „Előterjesztés..." leszögezi, hogy „a kutatási-fejlesztési tevékenység feltétele az (általános) infrastruktúra azon komponenseinek összessége, amelyek elsősorban, vagy kizárólag a K+F tevékenységet szolgálják, és amelyeket a kutató-fejlesztő helyek közhasznú szolgáltatásként ... vesznek igénybe"*. Meghatározza a VII. ötéves tervidőszakban előirányzott fejlesztések súlypontjait a kutatás-fejlesztés korszerű információs rendszerének kiépítésében, s ezek közül elsőként jelöli meg „a korszerű elektronikus kapcsolatrendszer kiépítésének gyorsítását és az alapját képező elsődleges forrásbázis, a *hagyományos (könyvtári) rendszer fejlesztését.*"** Előírja, hogy „a korszerű információs adatbankok létrehozására dedikált nagyszámítógépes rendszereket kell biztosítani, amelyek hálózatba kapcsolhatók."***

A Tudománypolitikai Bizottság által jóváhagyott OMFB — MTA irányítású IIF Program megvalósítása az 1986-1990 közötti időszakban két fázisban történik. A jelenleg lezáruló első fázis részben létrehozta a rendszer alapvető hálózati, hardver és szoftver eszközeit, megindította kísérleti alapszolgáltatásait és kb. 50 (ebből 25 bibliográfiai-szakirodalmi) adatbázis kiépítését támogatta. A kialakított hálózat részét képezik a K+F információellátásban alapvető szerepet játszó könyvtárak (pl. az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK), a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (MTAK), valamint az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (OMIKK), amelyek kifejlesztett adatbázisaikkal már az első lépcsőben bekapcsolódtak az online információszolgáltatásba. A következő szakaszban újabb intézmények és könyvtáraik, ill. önálló könyvtárak bekapcsolásával folytatódik a hálózat építése, mind szolgáltatói, mind felhasználói szinten.

---

* A tudományos kutatás és a műszaki fejlesztés infrastruktúrájának fejlesztését szolgáló elgondolásokról és a VII. ötéves tervidőszakban végrehajtandó feladatokról. Előterjesztés a Tudománypolitikai Bizottsághoz. Kézirat, 1986. 3. p.

** i.m.8.p.

*** i.m.12.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A második fázis pénzügyi eszközeinek gazdaságos felhasználása érdekében szükség van arra, hogy a könyvtári törvényben* megszabott feladatoknak és gyűjtőköri felosztásnak megfelelően, együttműködve, közös rendszerben, egységes elvek és módszerek alapján fejlesszék tovább a könyvtárak alapinformációs szolgáltatásaikat.

A könyvtári tevékenységek magas színvonalon szervezett és egységes, szabványokon alapuló szabályozottsága lehetővé teszi az alapfeldolgozások többszörös, különböző adattartalmú és célú szolgáltatását, felhasználását. Ezzel összhangban, kívánatossá teszi a gazdaságos rendszerszervezést és, — üzemeltetést, a központi feldolgozásokkal létrehozott centralizált adatbázisok és kiegészítő adatállományok (ún. authority fájlok) szétsugárzó szolgáltatásával, valamint ezek decentralizált felhasználásának biztosításával.

Az egységes könyvtári információs rendszer koncepciójának kidolgozására az utóbbi 15 évben számos kísérlet történt, azonban a számottevő fejlődéshez nélkülözhetetlen pénzügyi és számítógépes eszközök hiánya akadályozta a fejlesztések fenti elvek szerinti koordinációját. Az IIF Program első szakaszának eredményeit figyelembe véve, a második szakasz irányvonalainak meghatározásához az alábbiakban megkíséreljük egy egységes számítógépes könyvtári információs rendszer modelljének felvázolását. E modellnek túl kell lépnie az eddigi koncepciókban foglaltakon, és tükröznie kell a rohamos technikai fejlődés honosítható eredményeit is.

A KIR jellemzői

A KIR a könyvtárak és a tájékoztatási intézmények helyi automatizált rendszereit integráló, adatbázis megosztás elvén alapuló, számítógépes hálózatban működtetett rendszer. (Lásd az 1.sz. ábrát.) A KIR információ-forgalma és szolgáltatásai a résztvevő intézmények dokumentumbázisán, valamint központi és helyi adatbázisokon alapulnak.

Célja: az ország dokumentumvagyonának számítógépes nyilvántartása, az adatok és a dokumentumok közvetítése, a külföldi bibliográfiai és szakirodalmi információ közvetítése, az általános könyvtári, ill. felhasználói igényekhez igazodó hagyományos és közvetlen elérésű szolgáltatások folyamatos ellátása.

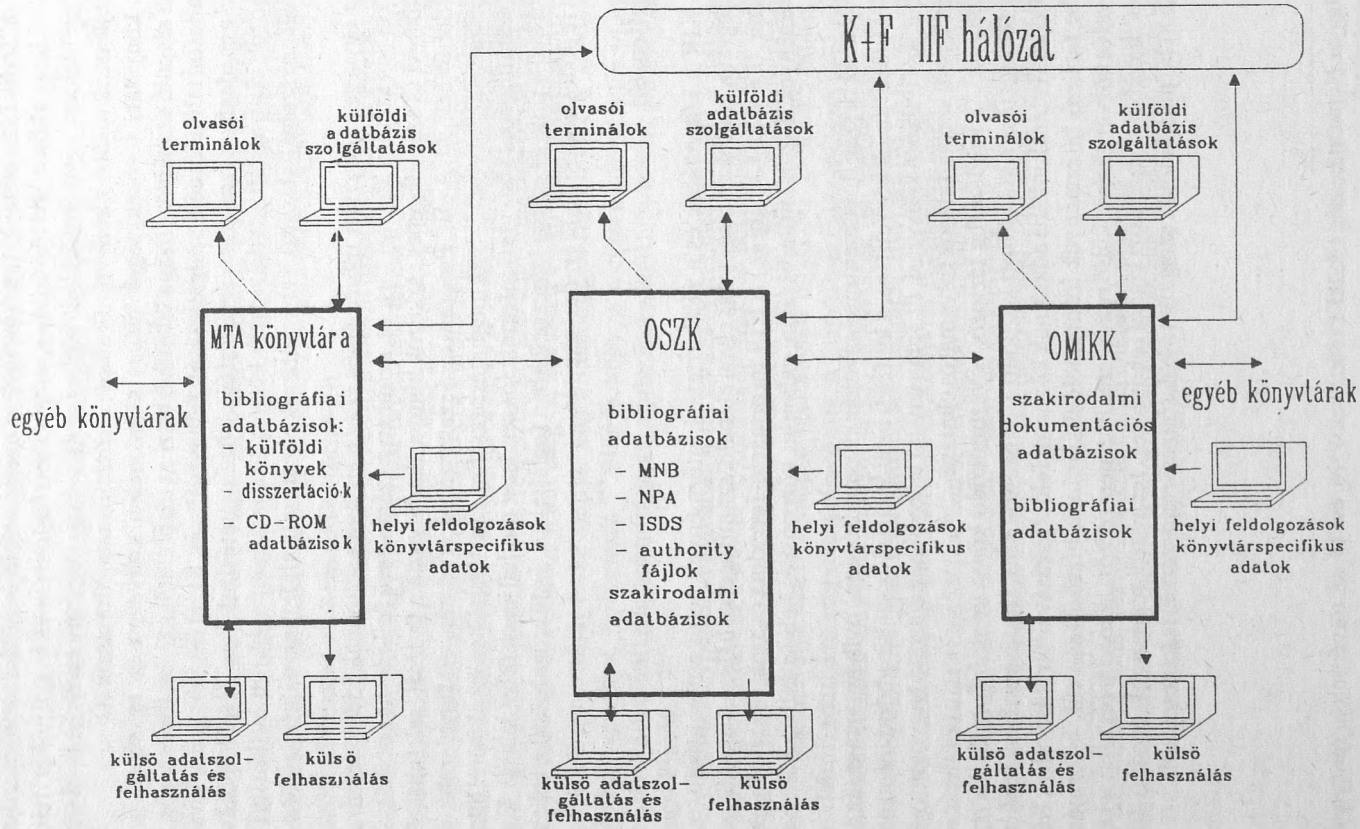
Feladata: a rendszerbe tartozó, együttműködő könyvtárak információs rendszereinek támogatása a kialakított központi adatbázisok szolgáltatásaival, esetenként a kapcsolódó könyvtárak lokális adatainak központi feldolgozásával/tárolásával. A KIR a rendszerbe tartozó intézmények információellátásának biztosításán túl, információk fogadásával és közvetítésével külső rendszerekhez (nemzetközi könyvtári és bibliográfiai rendszerek, hazai és nemzetközi kiadói rendszerek, terjesztői rendszerek, eredeti dokumentumokat ill. másolatokat szolgáltató kölcsönzési rendszerek) is kapcsolódik.

* A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1976. évi 15. sz. törvényerejű rendelete a könyvtárakról

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A KIR hálózat sémája

1. sz ábra

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A KIR adatbázisai

A KIR-be tartozó nyilvántartások/adatbázisok funkciójuk szerint az alábbiak:
— bibliográfiai adatbázisok: a gyűjteményekben lévő dokumentumok általános jellemzőit tartalmazó ún. alapadatbázisok,
— szakirodalmi adatbázisok: adott téma- vagy feladatkörben összegyűjtött dokumentumok tartalmi feltárásával nyert referátum-adatbázisok,
— a könyvtári tevékenységeket kisegítő adatállományok: ún. authority-fájlok és egyéb nyilvántartások.

Alapadatbázisok

A KIR alapadatbázisainak körébe a kiadványtípusra orientált adatbázisok tartoznak, tekintet nélkül arra, hogy a dokumentumok gyűjtési helye könyvtár, vagy egyéb tájékoztatási/szakirodalmi intézmény. (A publikált dokumentumok tekintetében a hazai kiadványok gyűjtése és feltárása, a külföldi eredetű kiadványok adatainak és lelőhelyeinek nyilvántartása a nemzeti könyvtár, az OSZK feladata. (Lásd a 2. sz. ábrát.) Az egyéb kiadványok tekintetében a feldolgozás és a nyilvántartás gyűjtőköri megosztáson alapul. (Pl.: hazai és külföldi K+F jelentések: OMIKK; vállalati irodalom: KLTE Könyvtára; audiovizuális dokumentumok: OSZK, OOK, OMIKK, Magyar Filmtudományi Intézet)

A könyvtári alapadatbázisok a dokumentumok bibliográfiai és tematikus adatainak feltárásával, a lelőhelyek nyilvántartásával az egyszeri feldolgozás— és adattárolás megvalósítása révén a szakirodalmi adatbázisok alapját is képezik, online elérésű adatbázisaikkal, vagy külső adatbázisokba integrálható, géppel olvasható szolgáltatásaikkal. Ugyanakkor könyvtári szolgáltatásaik révén az IIF adat- és dokumentum-szolgáltatói is.

Szakirodalmi adatbázisok

A KIR szakirodalmi adatbázisainak építői (elsősorban országos szakkönyvtárak és információs intézetek, pl. MTA Könyvtára, tudományegyetemek könyvtárai, OMIKK, OIKK, IPIK, OPKM — de az OSZK is — stb.) témára, tudományágra vagy tevékenységre vonatkozó hazai és külföldi eredetű szakirodalom analitikus szintű feldolgozására vállalkoznak. A KIR-en belüli tevékenységüket feladatmegosztáson alapuló szervezett együttműködés jellemzi, a könyvtári hálózati és koordinációs központok irányításával.

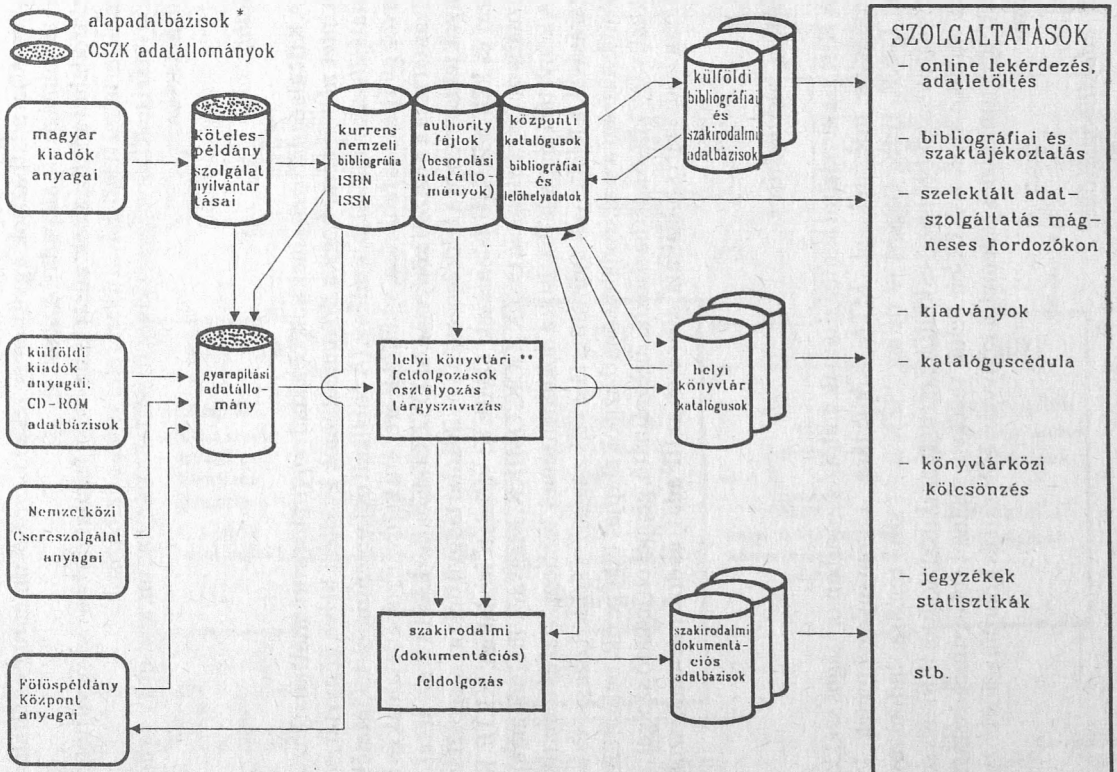
Kisegítő adatállományok

A könyvtári tevékenységeket kisegítő adatállományok:
— az alapadatbázisok adatait redukáló ún. authority-fájlok (besorolási adatállományok), amelyek a dokumentumokat létrehozó személyek/testületek egységesített nevének, ill. névváltozatainak, címeknek és földrajzi neveknek, a dokumentumok témáját nyilvántartó tárgyszavaknak, tezauruszoknak, osztályozási jelzeteknek,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ OSZK ALAPADATBÁZISAI ÉS SZOLGÁLTATÁSAI

2. ábra

* Az alapadatbázisok elkülönítése az ábrán a szolgáltatási funkciók illusztrálására szolgál, és független az adatbázisoknak a központi gépen történő szervezésétől

** Helyi könyvtári feldolgozás:
- bibliográfiai adatok átvétele az alapadatbázisokból és kiegészítésük helyi adatokkal
- szükség esetén teljes feldolgozások továbbítása a központi katalógusokhoz

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

— a bibliográfiai és a szakirodalmi feldolgozások során alkalmazott rövidítéseknek, azonosító jelzeteknek, stb.
— a dokumentumokhoz tartozó helyi könyvtári adatoknak, raktári jelzeteknek, irányítási tevékenységeknek a nyilvántartásai.

A kisegítő adatállományok létrehozása, gondozása és központi szolgáltatási formában történő hozzáférhetővé tétele a KIR-ben, alapvető feltétele az egységes szabványos könyvtári nyilvántartások/katalógusok hazai megvalósításának, a munkamegosztáson alapuló feldolgozások (osztott katalogizálási rendszerek) elterjesztésének. Az authority fájlok kezelése — a hazai kiadványok és a központi lelőhelynyilvántartások adataira vonatkozóan — az OSZK feladata.

A KIR szolgáltatásformái

A KIR-ben tárolt adatok fokozatosan elérhetők lesznek:
— hagyományos megjelenítéssel, pl. kiadványok, katalóguscédulák, jegyzékek formájában,
— COM (computer output microform) megjelenítéssel, mikrofilmlapos formában,
— mágneses adathordozón szabványos adatcsere-formátumban, (pl. mágnesszalag, hajlékony mágneslemez, CD-ROM),
— közvetlen eléréssel, párbeszédes üzemmódban.

A szolgáltatás tartalma lehet általános jellegű vagy egyedi, személyekre vagy intézményekre szabott. Az általános jellegű szolgáltatások részei, illetve kiváltói a hagyományos országos könyvtári központi szolgáltatásoknak, amelyekért az OSZK felelős.

A KIR kifejlesztése

A KIR teljes körű kifejlesztésében meg kell tervezni a különböző dokumentumtípusok illetve témakörök nyilvántartásának és adatfeldolgozásának rendjét, az adatbázisokat építők/fenntartók/üzemeltetők hálózati kapcsolódását, a szakirodalmi tájékoztató rendszerekbe a másodlagos információk átadását (tekintet nélkül az adatok forrására). Ezért az alapadatbázisok kifejlesztése/tárolása vagy egyetlen számítóközpontban, vagy több számítóközpont eszközeinek összekapcsolásával biztosítandó.

A KIR részletes koncepcióját központi irányítással, az együttműködő könyvtárak részvételével kell kidolgozni (OSZK, OMIKK, MTAK, könyvtári szakirodalmi hálózati központok, regionális együttműködési körök, stb.). Kifejlesztése és fokozatos kiépítése kb. 10 éves feladat, melynek lépései a következők:
— az OTKA eszközpályázat által biztosított nagyszámítógépes könyvtári központok felállítása, könyvtári célú szoftverrel való ellátása (OSZK, MTAK),
— a külső számítógépeken üzemeltetett adatbázisok áttelepítése, egységes rendszerré alakítása, a szolgáltatóképesség megteremtése, a szolgáltatásformák elterjesztése,
— a KIR-ben összekapcsolni kívánt további nagykönyvtárak felkészítése az osztott katalogizálásra,
— a számítógépes hálózaton kívüli, közérdekű könyvtári adatbázisok integrálása a KIR szolgáltatásaiba.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ezzel egyidejűleg meg kell kezdeni az adatfeldolgozás egységesítését elősegítő módszertani feladatok számbavételét:
— egységes, könyvtári karakterkészlet használata,
— az adatfeldolgozás minimálisan kötelező adattartalmának meghatározása,
— a megjelenítési formátumok meghatározása,
— a felhasználói dokumentációk szempontjainak egyeztetése,
— a feldolgozói (adatbázis-építői) és felhasználói szintű oktatás megszervezése.

Várható eredmények

A KIR megalapozásával, fokozatos kiépítésével és a K+F IIF rendszerbe való csatlakoztatásával megvalósítható a hazai számítógépes könyvtári és szakirodalmi információs rendszer. A rendszer szolgáltatásai minőségileg magas színvonalon biztosítják:
— a felhasználók információellátását, a könyvtárközi kölcsönzést,
— a hazai dokumentumvagyon tervszerű, hatékony és együttműködésen alapuló gyarapítását,
— a könyvtári adatfeldolgozás (azonosító és tartalmi feltárást biztosító adatok) nemzeti és nemzetközi szabványokon alapuló egységességét és az egyszeri feldolgozások többszörös felhasználásának gyakorlati megvalósítását.

Nemzetközi vonatkozásban: az adatbázisok közvetlen elérésen alapuló hasznosítása Magyarország bekapcsolódását jelenti abba a nemzetközi adatcserébe, amelyet az UNESCO-nak az IFLA (International Federation of Library Associations) által támogatott programjai, az UAP (Universal Availability of Publications=Kiadványok Egyetemes Hozzáférhetősége) és az UBCIM (Universal Bibliographic Control and International MARC Program= Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel és Nemzetközi MARC Program) kötelezően előír. A részvétel esetén lehetőség nyílik arra, hogy a KIR alapadatbázisokba közvetlenül vegyünk át adatokat az International MARC Network-on keresztül. Végső soron, a KIR létrehozását és működtetését a körvonalazott magyar információpolitika követelményei diktálják, megvalósításával a hazai információgazdaság — és az Európához való informatikai felzárkózás — egyik alapvető eszközét teremthetjük meg.

♣ ♣ ♣

KÖZÖS KATALÓGIZÁLÁSI EGYÜTTMŰKÖDÉSRE készül Nagy-Britannia és az Ír Köztársaság 6 kötelespéldány-jogú könyvtára. A kiadók neve szerint osztják meg az anyag feldolgozását, mindegyikük az abc egy-egy szakaszába eső kiadók termését katalógizálja, az AACR2 és az UKMARC előírásai szerint; így csökkentik minimálisra az átfutási időt és a költségeket. (BL Bibliographic Services Newsletter, 1989. jun.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A salgótarjáni Balassi Bálint Nógrád Megyei Könyvtár új épületéről

Papp István

Miért, hogy a *Könyvtári Figyelő* nem tájékoztatta olvasóit már a tervezés-építés időszakában legújabb jelentős közművelődési könyvtárépületünkről, mint tette ezt a Békés Megyei Könyvtár és a szegedi Somogyi Könyvtár esetében? Miért nem kapott lehetőséget a könyvtáros és az építész, hogy kifejthessék koncepciójukat a nyilvánosság előtt is? Talán annyira hozzászoktunk már ahhoz, hogy néhány évenként a követelményeknek megfelelő, új épületbe költözhetik egyik-másik megyei és nagyvárosi könyvtárunk, hogy nem töltenek el izgatott várakozással a tervezésről és építkezésről szóló, jó és rossz hírek? Mintha a salgótarjáni *Balassi Bálint Nógrád Megyei Könyvtár (BBNMK)* új épülete megteremtésének nagy vállalkozását nem kísérte volna annyira figyelemmel a szakmai közvélemény, mint tette ezt mások esetében, s mintha kissé kívülről szemlélte volna a helyi erőfeszítéseket, talán némi fenntartásokkal is.

Meglehet azonban, a vállalkozás lebonyolításának nálunk szokatlan tempója miatt nem volt érkezése a szerkesztőségnek, hogy előzetesen is hírt adjon róla. Bár a szakmai programot még 1978-ban dolgozta ki a könyvtár, az események csak 1983-ban gyorsultak fel, amikor a Megyei Tanács döntést hozott a beruházásról, s a Lakótervet bízta meg a tervek elkészítésével. Az első tervkoncepciót *Pózna Erzsébet* vázolta föl, aki tragikus körülmények között bekövetkezett halála miatt nem tudta folytatni a munkát. Tőle *Finta József* vette át a feladatot, s tervei alapján már 1984 szeptemberében versenytárgyalást írhatott ki a Nógrád Megyei Beruházási Vállalat az építkezésre. A Nógrád Megyei Állami Építőipari Vállalat két versenytársa előtt nyert megbízást, s kezdte meg az épület felhúzását 1985. január 10-én. A műszaki átadásra 1987. december 21-én került sor, a használatbevételi eljárást 1988. március 11-én, az üzembehelyezési eljárást 1988. május 20-án folytatták le. A BBNMK 1988. március 1-jén zárta be kapuit régi helyén, s június 6-án nyitotta ki új székházát használói előtt. Az épület bruttó alapterülete 5410 m^2, beépített térfogata 34 000 m^3. Mai szemünkkel nézve nem volt drága: 170 679 000 forintba került, amiből 159 millió volt maga az épület és gépészeti felszerelése, 3,4 millió az állóeszközök és gépi berendezések, 0,846 millió a stúdió kialakítása és 7,433 millió a bútorzat. Persze ez nem jelenti azt, hogy nem kell a könyvtárra többet költeni: kiegészítő bútorokra, gépekre (sokszorosítás, gyorsmásolás stb.), textiliára (pl. elsötétítő függönyök), s legfőképpen számítástechnikára. A dolgok rendje azonban már csak ilyen: minél jóllakottabb az ember, annál nagyobb az étvágya.

Az alábbiakban a könyvtár épületének, betelepítésének, bútorzatának a kritikai áttekintését adjuk. Noha tudjuk jól, hogy egy új épületbe való költözés egyúttal a könyvtár teljes szakmai megújulását is jelenti, most nem térhetünk ki arra a hatalmas és elis-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

merésre méltó teljesítményre, amelyre a könyvtár dolgozói joggal büszkék, s amely az új épület elfoglalásának és működtetésének előfeltétele volt. Az érdeklődők figyelmét felhívjuk *Vajda Kornél*nak a *Könyvtáros*- ban megjelent cikkére (Csoda Salgótarjánban, 1988. 11. sz. 637—643. p.), valamint magának a BBNMK-nak e tárgyú, belső és publikált dokumentumaira. Kritikai észrevételeinknek kettős célja van: az egyik az, hogy a jövőben épülő könyvtárak számára levonjuk a hasznosítandó és kerülendő tanulságokat, a másik pedig az, hogy bizonyos szempontokat megfontolásra ajánljunk a BBNMK-nak, amikor majd néhány év múlva — ahogyan ez minden új épület esetében szokásos és szükségszerű —, a használat és az üzemelés tapasztalatai alapján szemügyre veszi szolgáltatásainak elrendezését és elvégzi az indokolt áttelepítéseket és módosításokat. Erre mindenképpen sor fog kerülni, — csak vigyázni kell, nehogy elsiessék, mert előbb még be kell lakni az épületet —, részben a szolgáltatások fejlődése, részben a számítástechnika megjelenése és az audiovizuális technika kibontakozása következtében. Hozzátehetjük azonban, ez az önvizsgálat négy-öt év múlva azért is esedékes lesz, mert úgy látszik, hogy az a könyvtári modell, amely az épület szakmai koncepciójának alapját képezi, az átmenet jegyeit hordja magán. A térrendszer iránti követelményét úgy fogalmazta meg, hogy szakrészleges és hagyományos elrendezésre egyaránt alkalmas legyen (most a külön prézens állomány és olvasóterem, valamint kölcsönzői tér mellett döntöttek), hogy külön gyerekrészleg legyen (de ne gyerekgettóként, hanem az egyéb nyilvános terekhez szervesen kapcsolódva), hogy az audiovizuális szolgáltatásokról önálló részleg gondoskodjék, de térileg ne különüljön el a könyvtár egészétől, hogy egységes ellenőrzési-nyilvántartási pont működjék, s az ellenőrizze a bejövő-kimenő forgalmat, (a demarkációs vonalon átlépve mindenki szabadon mozoghasson a nyilvános tér egészében), hogy a nyilvános szolgálat szolgáltatásai jelenjenek meg már a földszinten, s a hátrányos helyzetű személyek könyvtárhasználatát minden módon megkönnyítsék stb., stb. S az a benyomásunk, hogy a könyvtárépület térrendszerében jelentkező problémák éppen erre az átmenetiségre vezethetők vissza; ugyanakkor hozzá kell tennünk, hogy kellő rugalmasságot látunk ebben a térrendszerben ahhoz, hogy a megváltozó könyvtármodell számára is kellő színtérül szolgáljon.

Az építész a megadott szakmai koncepciót ültette át a maga koordinátarendszerébe. Alapelvünk, hogy a könyvtárépületek kiértékelése során igyekszünk tartózkodni az esztétikai kategóriák érvényesítésétől, s szigorúan a szakmai funkcionalitás szempontjaihoz tartjuk magunkat. Most mégis meg kell állapítanunk, — még ha ez a megállapítás szubjektív és elemzéssel alá nem támasztott is —, hogy ez az épület szép. Tetszik. Tetszik kívülről és tetszik belülről, legalábbis a nyilvános szolgálatot befogadó terei tetszenek. Kissé elébevágva részletes megjegyzéseinknek annyit azonban már most meg kell jegyeznünk, hogy a szépség oltárán föláldozódott néhány funkcionális követelmény; mintha az építész minden figyelmét a belépő használót fogadó esztétikai minőségekre fordította volna, s kevesebbet törődött volna azzal, ami a színfalak mögött van, s az egyéni használó és az üzemeltető szemszögéből kissé nagyvonalúan bánt azzal is, ami a színfalak elé került. Sommásan: kevesebb térélménnyel is beérnénk, ha többet kaptunk volna a terek használati értékében, az épületrészek szervesebb összefüggésében, egyszerűbb közlekedési útvonalakban. Utólag úgy tűnik, e problémák jó része elkerülhető vagy csökkenthető lett volna, ha a könyvtár érdekelt részlegeinek munkatársai még intenzívebben részt vettek vagy vehettek volna az általános és részletes építészi koncepció, illetve tervek kidolgozá-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

sában. A nagyvonalúság kétségtelenül növelte az esztétikai hatást, de elhanyagolta a részleteket. Kézenfekvő a kérdés: a rendelkezésre álló építészi és könyvtárosi kapacitás ne tette volna lehetővé, hogy a részletek is hasonló színvonalon nyerjenek megoldást, mint az egész? Dehát nézzük a részleteket.

A könyvtár elhelyezkedése a város egészében ma jónak mondható: a vasút- és távolsági autóbuszállomáshoz közel, két lépésnyire a kereskedelmi központtól, ugyanakkor kis distanciát tartva a napi nyüzsgéstől. Egyetlen nyitott kérdés van ebben a tekintetben: mi lesz, ha elkészül a városközpontot az átmenő forgalom alól tehermentesítő útvonal, amely a könyvtár és a vasúti töltés között húzódik? Hogyan fogják megközelíteni az épületet a vasúti töltés túlsó oldaláról érkező használók, s mennyire fogja zavarni az út forgalma a könyvtárban tartózkodókat? Jut-e elég parkírozóhely a gépkocsin érkezőknek?

Nagy vonzerőt jelent az épület külső formája. A dobozházak közül érdekesen, de nem hivalkodóan válik ki tornyos sziluettje. Gondosan kialakított bejárata (bár a kurzív betűk a könyvtár nevének felírására modorosnak tűnnek, a névadó szobra pedig groteszken kicsi, sőt, itt alighanem fölösleges) bátorít a belépésre, s megkezdődött az épület előterének a bebútorozása is az amfiteátrummal, padokkal. Várjuk, hogy a könyvtár maga is kitüremkedjék erre a területre kiállítási tárlókkal, plakátokkal, hirdetésekkel, még több kényelmes bútorral. Hiányzanak még a külső táblák, amelyek a nyitvatartási időpontokat, a fő szolgáltatásokat adják hírül. Lehet, hogy kerékpártárolóra is szükség mutatkoznék. A területrendezés befejeztével valószínűleg gyarapodni fog a máris szép növényzet. A zászlórudakon pedig hadd lengjenek minden nap zászlók, hiszen ha hétköznap történik is, mégis ünnep a könyvtár felkeresése.

Gondoltak a tolókocsiban közlekedőkre, de inkább csak a könyvtárosok, az építész nem volt következetes partnerük. Ezért kellett utólag egy farámpát illeszteni a főbejárat egyetlen lépcsőfokához, átalakítani utólag a nekik szánt mosdót; a padlószőnyegen nehezen gördül a járószék, a liftbe pedig motoros változata bele sem fér. (S ha be is férne, akkor is csak átszállással lenne megközelíthető számukra az olvasótermi szint.)

Talán a nyilvános tér földszinti részének kialakítása az, amely leginkább jellemző erre a könyvtárra, s válthat ki egymással vitatkozó véleményeket. Helyeselhető, hogy a könyvtár szolgáltatásai mindjárt a földszinten, a bejárathoz közel megjelennek. Előnyös, hogy a klubszoba (24 fő) és az előadóterem (70 fő) együtt is, külön is zsilipszerűen, tehát az ellenőrzési vonal előtti vagy utáni térszakaszból is megközelíthetően működtethető; ezt a lehetőséget az előadótermi övezet külön mosdócsoportja csak aláhúzza. (Igazából azonban nem megoldott, hogy a könyvtár egyéb szolgáltatásainak zárvatartása idején tartott rendezvények közönsége ne szivárogjon át a nyilvános szolgálat egyéb tereibe.) Praktikus az előadóteremhez csatlakozó kellék tár, amely egyben az előadók felkészülését is szolgálja.

A belépő használót a bejáratnál mindjárt eligazító tábla tájékoztatja a földszinten és az emeleten található szolgáltatásokról, s néhány lépést téve a látogató maga előtt látja az épület szinte egész térrendszerét: jobbra a ruhatár és az ellenőrzési pont, előtte az emeletre vezető lépcső, a lépcsőházra fűzött emeleti terek, a lépcső mögött a büfé, tőle balra a magazin- és újságolvasó (jó megoldás!), s hozzá balra csatlakozóan a zenei részleg és stúdiója.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Éppen ez az utóbbi az a szokatlan gondolat, ami e könyvtár jellegzetessége. Jól érzékelhetően az a meggondolás vezette a könyvtárat, hogy a népszerű szolgáltatást ne rejtse el valahol a nyilvános szolgálat terei mélyén. A csoportos zenehallgatási igény kielégítése végett közvetlen kapcsolatba kívánta hozni a részleget az előadótermi övezettel. (Vizuális kapcsolat is fűzi a stúdiót az előadóteremhez.) Tekintettel volt arra is, hogy sokan a zenehallgatás mellett szívesen lapoznak folyóiratokat. A törekvés szimpatikus, de eggyel nem számolt: a különféle korosztályok és különféle zenei igények egy térben való kielégítése eddig még mindig problémákat, konfliktushelyzeteket okozott. Az osztatlan terek következtében a komolyzenét hallgatókat zavarja a mozgás és a zaj, a könnyűzene híveinek hangosabb reakciói pedig felhatnak az emeleti terekbe is. Belsőépítészetileg inkább látványos, mintsem praktikus a zenei részleg kialakítása: a stúdióra túl sok funkció hárul (bár a csoportos videózást másik helyiségből vezérlik) és igen alkalmatlan munkahelynek, a hozzátartozó pult viszont túlméretezett; ügyetlen és kényelmetlen a körbeülhető monstrum, amely a laza zenehallgatást kívánná szolgálni; a zenei olvasói asztalokat két személynek szánták, holott egynek valók (110 cm széles asztalok), s nem kaptak helyi világítást; lemezturkálók nincsenek, a részlegben lévő hanglemezek csak a katalógus segítségével férhetők hozzá; a diafilmeket és a hangoskönyveket a távoleső raktárban helyezték el, bár a kölcsönzési adminisztrációjuk itt történik. Ismét bebizonyosodott, hogy a helyi zenehallgatás kezelőpultja és a stúdió két különböző funkciót hordoz, s nem szerencsés összekombinálásuk. Egyébként mind a kezelőpultnál, mind a stúdiónál mintha a túlzott igényesség fordult volna visszájára: az interaktív kapcsolatot lehetővé tevő fülhallgatók túl nehezek, nem váltak be, s továbbra is a használó és a könyvtáros közvetlen kommunikációja érvényesül; a teljes mértékben a stúdióba centralizált zeneszolgáltatás nehézkesnek bizonyul a gyakorlatban, s a profi szintű technika mintha túlméretezett volna. A zenei részleget jól egészíti ki a hangszigetelt szoba: a nyelvtanulást, az intenzív csoportos zenehallgatást és a csoportos videózást szolgálja. (Az egyéni videohasználat megoldása még a jövő feladata.)

Mielőtt felmennénk az emeletre, vessünk egy pillantást minden könyvtár allergikus pontjára, a nyilvántartási-ellenőrzési pontra. Mint hallottuk, a kölcsönzőpult nem sikerült első nekifutásra a belsőépítésznek; utólag kellett a használhatósághoz legszükségesebb módosításokat végrehajtaniok a könyvtárosoknak, s azt hisszük, ergonómiai szempontból még mindig sok kívánnivaló maradt vele szemben. Hiányoljuk célszerű megvilágosítását és feliratozását is. Ami az elhelyezését illeti, vagyis a használói forgalom főáramával párhuzamos és hátrahúzott telepítését, ez a megoldás előnyöket és hátrányokat egyaránt felmutat. Előnyös, hogy közvetlen út vezet tőle a raktárba, a nyilvános és szolgálati célokat egyaránt szolgáló egyik lifthez (a másik, hasonlóan kettős funkciójú lift a szolgálati szárny és a nyilvános szolgálati terek határán található), s csatlakozik hozzá egy (bár ablaktalan) irodahelyiség is a belső munkák elvégzésére. Hátrányos viszont, hogy a nyilvános térbe csak a liften keresztül léphet ki a kölcsönző könyvtáros, s túl széles a pult előtt a könyvtárat elhagyó olvasó útja, ami megnehezíti az ellenőrzést. (Addig hajtogattuk, hogy visszahúzva, a bástyaszerűséget kerülve kell elhelyezni a kölcsönzőpultot, amíg lassan komoly állományvédelmi problémákkal kell szembenéznünk. Lehet, hogy vissza kell térnünk a szigetszerű elhelyezéshez? A nyilvántartás számítógépesítése lehetővé teszi, a forgalom növekedése indokolja ezt a megoldást.) Meg kell említenünk még két, az

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ellenőrzési ponthoz kapcsolódó problémát: az egyik az, hogy az itteni kommunikációs zaj bizony zavaróan felhallatszik az emeleti olvasótermi övezetbe, a másik — kisebb —, hogy az alkalmazott könyvszállító kocsiknak túl kicsi a kereke, ezért nehezen mozognak a szőnyegpadlón.

A nyilvános szolgálati tér fő esztétikai attrakciója az emeletre vezető lépcső, lift, liftház és ez utóbbihoz vezető szolgálati lépcső, illetve a fölöttük lévő toronyból áradó felső bevilágítás. Ahogy az olvasó felérkezik az emeletre, egy pillantással átfoghatja azt a hármas téregységet, amelyben a felső szintre került három fő szolgáltatás — a kölcsönzés, az olvasóterem a kézikönyvtárral és a gyerekrészleg — elhelyezkedik. Ahányszor csak felmegy, biztos, hogy elidőzik *Péterffy Gizella* szép pannója, a *„Jelenések Balassiról"* előtt, vagy legalább végigfuttatja rajta a szemét. Ha nem is tudatosan, de gyönyörködik a szép és jól elhelyezett növényzetben. (A zöld nagy csoportokban, koncentráltan díszíti a teret és javítja a klímát, s nem burjánzik el — mint sajnos sokhelyütt —, állványon, katalógusszekrényen és minden lehetetlen helyen.)

A három emeleti téregység — bár szorosan összefügg egymással, s egy légteret képez —, külön-külön sajátos karakterrel bír. A gyerekrészleg tere esik legközelebb a felérkezőhöz, s egy meseszoba egészíti ki. A kölcsönző részleg vonzerejét a hosszan elnyúló felső bevilágító jelenti. Az olvasóterem — melynek szintje sajnos tíz lépcsőfokkal (még hiányoznak a csúszásgátló csíkok!) magasabbra került, s ezért személy- és dokumentumforgalma bonyolultabbá vált —, a könyvtár három tornya közül a legnagyobb alatt helyezkedik el, s közepén csigalépcső vezet a galériára. Valószínűleg e jellegzetességek miatt kerültek az egyes funkciók a maguk helyére, de az épületadottságok lehetővé teszik az esetleges későbbi átcsoportosítást. Úgy látjuk, most minden szolgáltatás helyet talált magának, bár a betelepítést nem érezzük minden vonatkozásában meggyőzőnek. Mintha még fészkelődne az épületében a könyvtár, s mint egy új ruhát, most kezdi a maga alakjához törni. Természetesen az új ruha is visszahat viselőjére. Ezért a kötelezően kivárandó néhány év múltán érdemes lesz a szerzett tapasztalatok fényében újragondolni az elrendezést. Első benyomásunk szerint az olvasótermi és kölcsönzői három szolgálati pont helye még nem végleges, a katalógusok talán túlságosan a kölcsönzői tér felé csúsztak, a kiállítások helye kérdéses az olvasóterem előtt stb. Komoly figyelmet érdemlő problémának ítéljük, hogy az olvasótermi övezetbe nagyon behallatszik a földszint és a gyerekrészleg zaja. A könyvtár azonban még csak most lakja be épületét, s lehetséges, hogy a használat mégis igazolni fogja ezeket a betelepítési döntéseket.

A kölcsönző részleg tengelyében végighúzódó, növényzettel és kényelmes fotelekkel berendezett, felülről megvilágított tér jobb- és baloldalán találjuk a szép-, illetve szakirodalmat TÉKA-állványokon. (A nyilvános terekben általában ezt a bútorrendszert alkalmazták.) A felállítás hagyományos, de mondjuk meg mindjárt, hogy a térnek a főhomlokzat felé eső kiöblösödésében már megjelennek a tematikusan elrendezett kínálat kezdeményei is. (Felvetődött bennünk: nem lenne-e célszerűbb ennek a szolgáltatásnak mégis inkább a földszinten helyet találni?) Ugyancsak ebben a sávban található az igen jól kihasznált szemináriumi szoba, bizonyítva, hogy egy ekkora nagyságrendű könyvtárban nem jelent problémát, sőt előnyös az ellenőrzési ponton belül, az állomány közvetlen közelében színteret biztosítani a csoportos foglalkozásoknak. Itt tesszük szóvá, hogy bár tartalmilag nagy gondot fordítottak a feliratozásra, s a feliratok jól vezetik a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

használót, a könyvtár egészét tekintve stílusuk nem egységes, több betűtípust alkalmaztak, s ez rontja az összhatást. Az emeleti szint legcsendesebb része ez a kölcsönzői övezet, ezért az olvasók szívesen telepszenek le az ablakok mellé helyezett egyszemélyes asztalokhoz; sokan az olvasóteremből is átvonulnak ide.

Az olvasóterem négyzetalakú, de csak az egyik falán vannak ablakok, s így az olvasói munkahelyeket ide csoportosították. A térben a kézikönyvek mellett jutott hely a „komoly" kurrens folyóiratoknak és a legkeresettebb folyóiratok öt-tíz évre visszamenő évfolyamainak. (Viszont a helyismereti gyűjtemény jó része a raktárba került, s így közvetlenül nem hozzáférhető.) Az olvasóterem fölötti galéria elég széles (3 m) ahhoz, hogy állományt és olvasóhelyeket fogadjon be, de klímája és lifttel való elérhetetlensége miatt egyelőre csak tartaléktérként vehető számításba. (Így most csak dekoratív szerepet tölt be.) Egyébként a nyilvános terek egészét tekintve is megállapítható, hogy vannak még tartalék négyzetméterek, s ez megnyugtató a könyvtár fejlődése, esetleges új szolgáltatások bevezetése szempontjából.

Mind a kölcsönzőhöz, mind az olvasóteremhez közvetlenül több kisebb helyiség csatlakozik, amelyekben négy kutatószoba és az olvasószolgálati irodák helyezkednek el. Ez a megoldás dicsérhető, mert nemcsak a könyvtárosok érik el rövid úton a nyilvános tereket, hanem a használók is a könyvtárosokat.

A legtöbb megoldatlanságot a gyerekrészlegben látjuk, annak ellenére, hogy igazán bőségesen jutott alapterület a legfiatalabbak részére. Legfőbb kifogásunk, hogy nem kelti gyerekrészleg benyomását, hanem tulajdonképpen a felnőtt részleg egy variánsa. Kissé komorra (sötét bútorok) és katonásra (a bútorok elrendezése) sikerült. Általában hiányzanak hazai könyvtárainkból a gyerekekhez illő bútorok, s ezért minden új könyvtártól azt reméljük, megoldja ezt a problémát. A lecke továbbra is fel van adva könyvtárberendezőinknek. Reméljük, Salgótarjánban hamarosan sort kerítenek arra, hogy a felnőtt dohányzónak berendezett övezet valódi gyerekfoglalkoztatóvá alakuljon át, a gyerekeknek alkalmatlan olvasóasztalokat megfelelő célbútorok váltsák fel, s megjelenjenek azok a kiegészítő, játékos bútorok is, amelyek a gyerekrészleg hangulatát adják.

Lehet, hogy a gyerekrészleg problémái abból adódnak, hogy a tervezés során nem gondolták végig e részleg funkcióit, s nem keresték meg hozzájuk az adekvát építészeti és belsőépítészeti megoldásokat. Egyértelműen dicsérni csak a meseszobát tudjuk (bár kérdésesnek tartjuk, előnyös-e, hogy három oldalról üvegfal övezi), de nagyon hiányoljuk az elkülönített gyerekfoglalkoztatót, vízvételi lehetőséggel, mosható padlóborítással. Az mégsem járja, hogy a gyerekeket állandóan csendre kell, hogy intsék a könyvtárosok, mert zajongásuk, de még a nevetésük is behallatszik az olvasóterembe. Hát hol zajongjanak, ha nem a gyerekkönyvtárban?! Persze, hadd használja a gyerek az egész könyvtárat igénye és az együttélés szabályai szerint, de legyen meg az ő kizárólagos területe is, ahol nem kell felnőttmódra viselkednie.

Az egyéni zenehallgatás nem lehetséges a gyerekrészlegben; ezen előbb-utóbb segíteni kell. A katalógus messze esik a kézikönyvtártól; ez a könyvtárhasználati foglalkozások során nehézséget okoz. A gyerekkönyvtárosok munkaszobája ugyanolyan gyenge munkakörülményeket nyújt, mint a stúdió vagy a kölcsönzési adminisztrációs iroda. A feltétlenül szükséges „kacattár" a foglalkozások kellékeivel messzire esik a részlegtől.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtár szakmai koncepciója tudatosan vállalta a klasszikus hármas tagoltságot, s nem tűzte ki célul a teljes flexibilitást. Helyesen tette, s azt hisszük, ez a döntése összhangban áll a nemzetközi trenddel is. A raktár és az irodák-műhelyek övezete mintegy harmadát teszi ki az egész alapterületnek, ami elfogadható és indokolt arány. Mindkét övezet az épület földszintjén helyezkedik el, s az irodák az újság- és magazinolvasóból, a raktár pedig a kölcsönzőtől (bár kissé hosszú útvonalon) közelíthető meg.

A raktár kétszintes, — ez az oka annak, hogy a fölötte lévő olvasótermet befogadó tér az emeleti szinttől félszinttel magasabbra került. A 200 000 kötetnyi kapacitás megnyugtató. Egyszerű és olcsó megoldásként Dexion-Salgó állványzatot alkalmaztak. (Az egyméteres tengelytávolság kissé szűknek tűnik.) A raktári szinteket külön könyvlift köti össze az egyik emeleti és az olvasótermi szinten lévő szolgálati ponttal; kár, hogy nem fér bele egy könyvszállító kocsi, nem is szólva a raktárosról. Sajnáljuk, hogy az első emeleti nyilvános térből nem lehet közvetlenül belépni a felső raktári szintre, de ez volt az ára a jobb helykihasználásnak.

A szolgálati övezethez külön bejárat szolgál. Talán érdemes lett volna rampát alkalmazni lépcsők helyett, de ettől eltekintve jó a kialakítása és kapcsolata a szorosan idetartozó helyiségekkel (porta, gépkocsivezetők tartózkodója, garázs, szeméttároló, csomagtároló). Az irodákban kényelmes hely jut a megemelkedett könyvtárosi létszámnak (meghaladta már a nyolcvanat!), viszont nem hallgathatjuk el, hogy nem értünk egyet az olyan magas parapetekkel (ezeket láttuk az emeleti irodákban is), amelyek megakadályozzák, hogy az íróasztalnál ülő alkalmanként kipillanthasson az ablakon; ez klausztrofóbiás érzést kelt, s nem felel meg az ergonómiai követelményeknek. (A nyugatra néző szárnyon még elfogadnánk a magasan lévő ablakokat, mert itt nincs mire kilátni, de semmiképpen sem a keleti oldalon.) Az irodákba is új, de nem hivalkodó bútorzat került (az igazgatói irodában is ugyanazt a puritán egyszerűséget láttuk, mint másutt), ami emeli a könyvtár eleganciáját. A legtöbb helyiségben beépített szekrény, kézmosó is van. Nem kerülhető meg egy kényes kérdés erről az övezetről szólva, mégpedig az állománygyarapítók-feldolgozók munkahelyének kialakítása. Minden eddigi új megyei könyvtárunkban egységes tér jutott ennek a részlegnek, így Salgótarjánban is, abból kiindulva, hogy az itt dolgozók ugyanazt a kézikönyv- és katalógusapparátust használják, hogy a könyvek könnyebben szállíthatók az egyik munkaállomástól a másikig. Most Salgótarjánban azt kellett megállapítanunk, nem biztos, hogy ez az üdvözítő megoldás, lehet, hogy más módon kell ezt a munkahelyet kialakítani. Külön szobákat mégis? Mielőtt e mellett voksolnánk, meg kellene próbálni úgy megformálni a nagyterű irodát, legalább egyszer, ahogy az a nagykönyvben meg van írva: speciális bútorzattal, panellrendszerrel egyaránt biztosítani a közös munkahely előnyeit és az egyéni munkahely magánszféráját. S talán fontosabb, hogy ez a részleg közelebb kerüljön a raktárhoz, s különösen a nyilvános szolgálathoz, mint a szolgálati bejárathoz. (Talán inkább a zajosabb műhelyeket kellett volna a bejárathoz közel telepíteni.)

Elegendőnek látszik a műhelyeknek jutott terület: sokszorosító, kötészet, fotolabor, TMK, szövegszerkesztő. A helyiségek lehatárolására alkalmazott Albafal ugyan könnyen szerelhető, vágható, de nem szigeteli eléggé a hangot. Így a sokszorosító melletti feldolgozó iroda bizony elég zajos. A szolgálati övezet ablaktalan magjában bőven jutott hely anyagraktáraknak, s a módszertani-ellátó részleg letéti raktárának.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Nem feledkeztek meg a szociális helyiségekről sem. Még időben sikerült megnagyobbítani a női öltözőt a férfiaké rovására, — a dolgozóknak csak 10 %-a férfi. Jó gondolat, hogy a személyzeti teakonyhát a nyilvános szolgálati térbe nyíló büféhez kapcsolták (a büfés — ha találnak vállalkozót — erre is kiszolgálhat), a kivitel azonban kevésbé sikerült: nincs ablaka, természetes szellőzése, kicsit rideg, s egyáltalán nem kelt otthonos benyomást. (A munkateljesítményt nem úgy lehet növelni, hogy a pihenőhely ne legyen kellemes és kényelmes, hanem úgy, hogy felüdítsen.) S egy ekkora könyvtár elviselt volna egy vendégszobát, különös tekintettel a számos meghívott előadóra és az emelkedő szállodai árakra.

Az épületgépészet nemcsak új könyvtárainkban, de csaknem minden új hazai épületben problémákban gazdag terület. Itt is panaszkodnak a könyvtárosok az épület klímájára, — ezen bizonnyal segíteni fog a berendezések beszabályozása, a szellőzés szakaszolásának megoldása, a fűtés kiegyensúlyozása, ha tökéletes, minden igényt kielégítő végeredményre nem lehet is számítani. A gépek zúgását sem lehet kiküszöbölni, de energiafogyasztásukat lehet csökkenteni. S ha jutna pénz a hűtőberendezés megvásárlására, akkor nyáron sem lenne olyan meleg az épület.

Nem fordítunk elég figyelmet könyvtáraink megvilágítására. Megelégszünk — ahogy itt is —, a kellő fényerővel, de sem az energiatakarékosság szempontjai (a könyvtár utólag kezdett hozzá a világítás szakaszolásának kivitelezéséhez), sem a funkcionalitás (helyi és általános világítás, drámai hatások, vegyes fényforrások stb.) követelményei nem kaptak elég figyelmet. Az elsötétítő függönyöket is csak most, utólag tervezik felszerelni a nyilvános övezetben.

Reméljük, hogy a füstérzékelők, a vízfüggönyök, a betörésjelzők és az infravörös mozgásérzékelők időben jeleznek tűz- és betörésveszély esetén, még inkább reméljük azonban azt, hogy nem érik ilyen károk ezt a kedves könyvtárat. Mert a benne dolgozók és a naponta növekvő számú használók vigyáznak rá. Az érzékeny színű, de szép padlószőnyeg ha statikus elektromosságot halmoz is fel, de makulátlanul tiszta. (Előbb-utóbb rá kell szánni azt a néhány tízezer forintot védőpermettel való bevonására.)

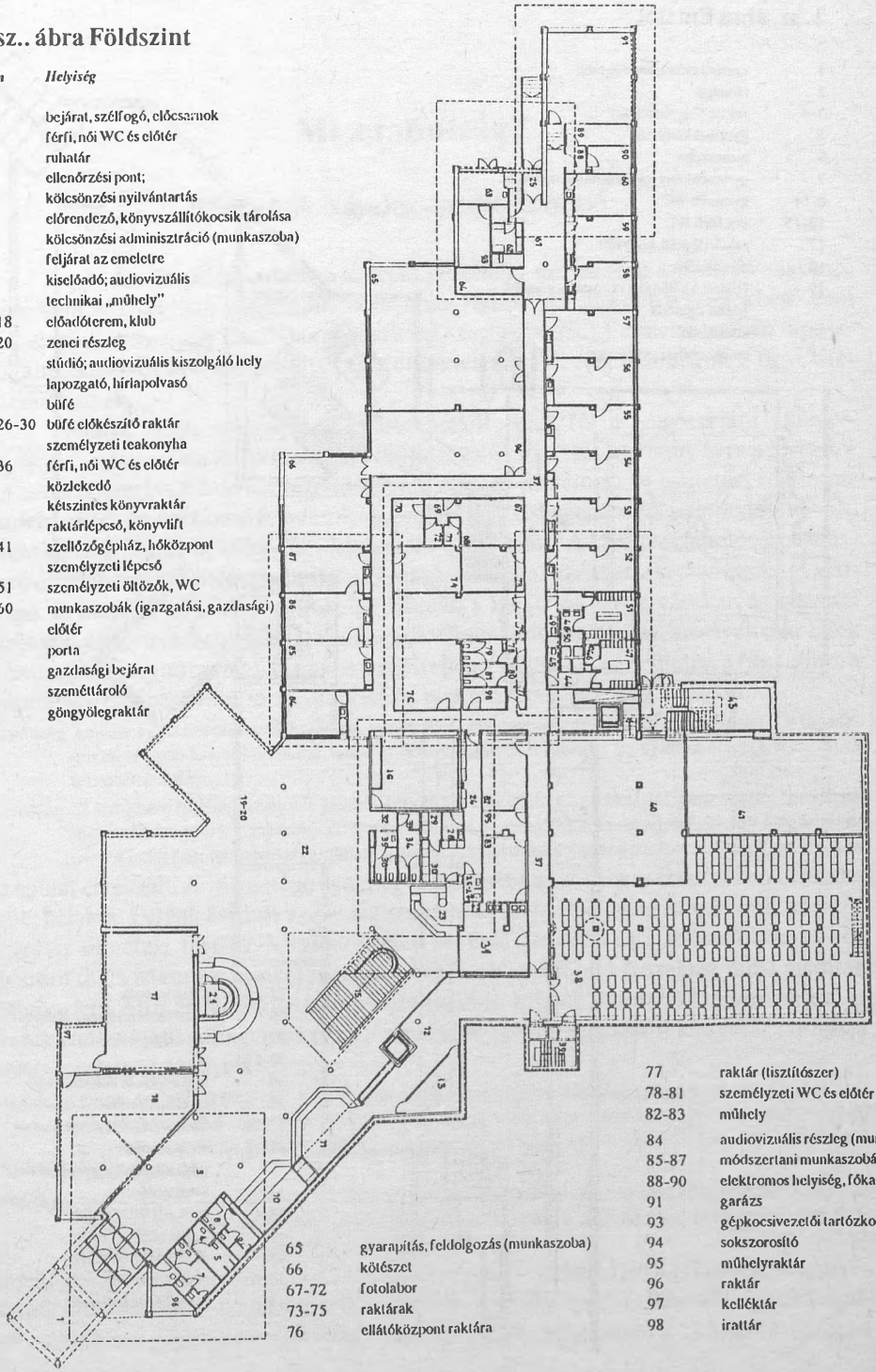
Végezetül hadd emlékeztessünk még egyszer arra, hogy a könyvtárépület szakmai programja tíz éve készült. Ezért van az, hogy a könyvtár még a régi, manuális technológia szerint működik, s csak most lép az új szakasz, a számítógépesítés küszöbére. Ha nem ennek tudatában tervezték is meg az épületet, úgy látjuk, megvan benne a lehetőség arra, hogy befogadja a számítógépes technológiát, helyet adjon a lokális hálózatnak (előnyös e szempontból az álmennyezet!), s a távközlési kapacitásbővítést is lehetővé tegye.

A könyvtár igazgatója és csapata (csinos formaruhában, rajta a megszólíthatósághoz szükséges névjeggyel) olyan szakmai elképzelést tett az építész elé, amelynek épületben való realizálása holnap, s talán holnapután is kényelmes és rugalmas teret nyújt az egyre fejlődő könyvtári szolgáltatások és technológia számára. *Kojnok Nándor* az új épület megnyitásakor belépett azok közé a könyvtárosok közé, akiknek megadatott, hogy életművük részeként (koronájaként?) egy korszerű könyvtárral gazdagítsák a magyar könyvtárügyet.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1. sz.. ábra Földszint

Szám	*Helyiség*
1-3	bejárat, szélfogó, előcsarnok
4-9	férfi, női WC és előtér
10	ruhatár
11	ellenőrzési pont; kölcsönzési nyilvántartás
12	előrendező, könyvszállítókocsik tárolása
123	kölcsönzési adminisztráció (munkaszoba)
15	feljárat az emeletre
16	kiselőadó; audiovizuális technikai „műhely"
17-18	előadóterem, klub
19-20	zenei részleg
21	stúdió; audiovizuális kiszolgáló hely
22	lapozgató, hírlapolvasó
23	büfé
24; 26-30	büfé előkészítő raktár
31	személyzeti teakonyha
32-36	férfi, női WC és előtér
37	közlekedő
38	kétszintes könyvraktár
39	raktárlépcső, könyvlift
40-41	szellőzőgépház, hőközpont
43	személyzeti lépcső
44-51	személyzeti öltözők, WC
52-60	munkaszobák (igazgatási, gazdasági)
61	előtér
62	porta
25	gazdasági bejárat
63	szeméttároló
64	göngyölegraktár

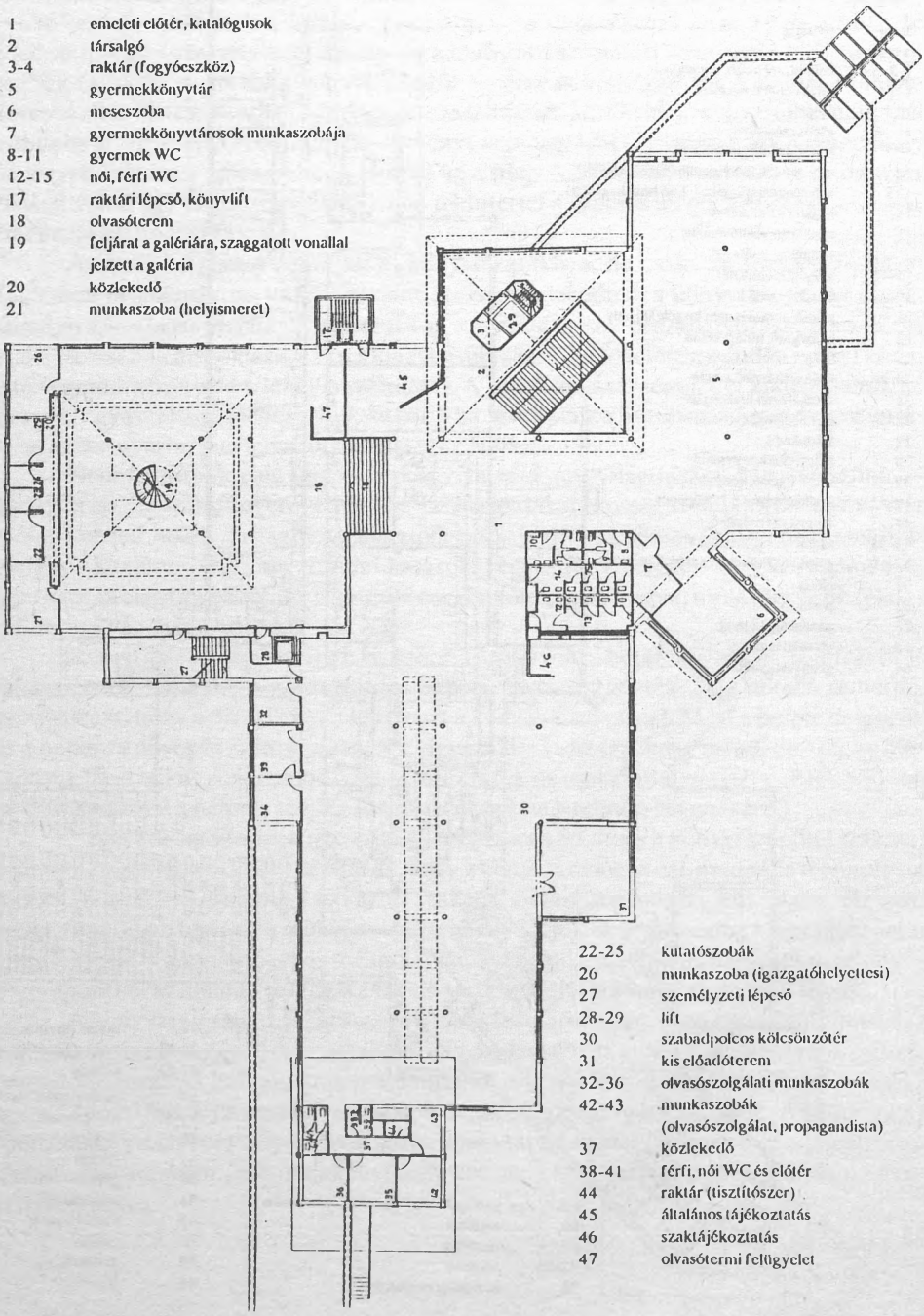

65	gyarapítás, feldolgozás (munkaszoba)
66	kötészet
67-72	fotolabor
73-75	raktárak
76	ellátóközpont raktára
77	raktár (tisztítószer)
78-81	személyzeti WC és előtér
82-83	műhely
84	audiovizuális részleg (munkaszoba)
85-87	módszertani munkaszobák
88-90	elektromos helyiség, főkapcsoló
91	garázs
93	gépkocsivezetői tartózkodó
94	sokszorosító
95	műhelyraktár
96	raktár
97	kelléktár
98	irattár

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2. sz. ábra Emelet

1	emeleti előtér, katalógusok
2	társalgó
3-4	raktár (fogyóeszköz)
5	gyermekkönyvtár
6	meseszoba
7	gyermekkönyvtárosok munkaszobája
8-11	gyermek WC
12-15	női, férfi WC
17	raktári lépcső, könyvlift
18	olvasóterem
19	feljárat a galériára, szaggatott vonallal jelzett a galéria
20	közlekedő
21	munkaszoba (helyismeret)

22-25	kutatószobák
26	munkaszoba (igazgatóhelyettesi)
27	személyzeti lépcső
28-29	lift
30	szabadpolcos kölcsönzőtér
31	kis előadóterem
32-36	olvasószolgálati munkaszobák
42-43	munkaszobák (olvasószolgálat, propagandista)
37	közlekedő
38-41	férfi, női WC és előtér
44	raktár (tisztítószer)
45	általános tájékoztatás
46	szaktájékoztatás
47	olvasótermi felügyelet

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Mi a tanulság?

Kojnok Nándor-Szabó Ernőné

Papp István példamutatóan korrekt cikkének, sok esetben a jövőre vonatkozó tanácsként is fölfogható megállapításaival nincs vitánk. (Az „apróbb részletekben" nem egészen pontos megjegyzései - könnyű szívvel - mellőzhetők.) Vannak azonban tapasztalataink, amelyek közreadása talán nem érdektelen, s a leszűrt tanulságok is figyelmet érdemelhetnek.

Távolról nézve csendben, hírverés nélkül épült föl a salgótarjáni „könyvtárpalota", itt azonban fölforrósodott körülöttünk és közöttünk néhány évre a levegő, a hangulat. A megyei könyvtár vezetése szinte magára maradt az új épületért folytatott küzdelmekben és a szakmai feladatok megoldásában. Csüggedéseink jelmondatává vált: „Nem kell nekünk az új könyvtár - lassan már a régi sem!" A kivételes lehetőséget felismerő és felhasználó felelősség tudatosításának pillanatai azonban - szerencsére -gyakoribbak és hosszan tartóbbak voltak; így sikerült a hivatalos ellenérzéseken és szakmai közönyön átlépve összegyűjteni - rendezni azokat a tapasztalatokat, amelyek már éltek az országban; megteremteni, formába önteni elképzeléseinket az épületre, a funkcióra, a berendezésre, gépesítésre, szolgáltatásokra, munkaszervezetre vonatkozóan.

1. tanulság: kellene egy központi szakmai bázis, amely a nagykönyvtárak építésének hazai és külföldi tapasztalatai alapján konzultációkkal, konkrét dokumentációval segítené az új intézmények vezetőinek tervező munkáját.

2. tanulság: az sem lenne baj, ha országos fejlesztési terv és támogatás alapján szükség és igény szerint épülnének meg az új megyei könyvtárak - kizárva a véletlent, a „csodá"-t, az esetlegességet. Így megőrizhetnénk a helyi harcban elvesztegetett energiáinkat, s felhasználhatnánk azokat szakmai teendőinkre.

Az épület elkészült. A város népe és a megye lakossága a szó szoros értelmében birtokba vette, belakta. Felénk fordult az ország szakmai érdeklődése, mint minden új, jelentős könyvtár esetében történt. Megmérettetett az épülettervező és a tervező könyvtáros egyaránt (hála istennek, minket már van mihez, kikhez mérni.) A szakma most meditál. Melyik a legjobb megyei könyvtár az utóbbi években épültek között? Jól terveztük-e meg a terek funkcióját? A hagyományos, a szakrészleges vagy a családi könyvtár szolgálja jobban az olvasók igényeit?

3. tanulság: nincs „legjobb" könyvtár. A helyi szükséglet, az olvasói szokások és igények, az adott intézmény könyvtárosai által elfogadott szakmai elvek határozzak meg, hogy hogyan indítja életét egy új könyvtár. A gyakorlat sohasem igazolja összes elképzelésünket, az olvasó is formálja könyvtárát! Ebből születik a

4. tanulság: nem lehet befejezni a könyvtár építését. Mondhatjuk úgy is: nincsen kész könyvtár. Saját tapasztalataink, a fejlődő vagy a beruházásból kispórolt technika, a „mindig minden átmenet" elve örök változásra, megújulásra készteti az intézményt.

Érdeklődő látogatóink nemcsak az ország, de a világ minden tájáról érkeznek. A könyvtári külső új építészeti színfoltot jelent a városban, a belső terek és berendezésük nyugalmat, otthonosságot sugároznak. Mindenkinek tetszik. Papp István is „kiszól" a szakmai

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

értékelés keretei közül: „...ez az épület szép. Tetszik. Tetszik kívülről és tetszik belülről,..." Azért hibát, gondot talál ő is, mi is. Könyvtárainkban általában - nálunk is - a gyermekrészlegek berendezése olyan, mintha a gyermekek zsugorított felnőttek lennének. Rosszak a kölcsönzőpultok, nincs igazán szép és praktikus olvasóasztal, stb. Miért?

5. tanulság: a könyvtári célbútorok nem minden esetben felelnek meg a követelményeknek. A Merabona állványok gyengék, a TÉKA túl testes, kölcsönzőasztalt - pultot nem is lehet kapni, mert amit ilyen néven árulnak, az csak átalakítással felel meg a célnak.
Igazi gyermekkönyvtári bútort, könyvállványt még nem is terveztek Magyarországon. Megérne egy pályázatot.

A napjainkban épülő nagykönyvtárak már nem egyszerűen - csak szakmailag - működtethető intézmények. Szellőzés - hűtés - fűtés - világítás - lift(ek) üzemi méretű berendezésekkel riogatják a legtöbb esetben technikai antitalentumú könyvtárosokat. A tervezőkkel való konzultációkban, vitákban mindenképpen alulmarad a könyvtáros. Kéréseink halk rebegésként oszlanak el a semmiben, aztán az eredményeknek mi látjuk kárát.

6. tanulság: nagy épületekben a fűtés legyen legalább szintenként szabályozható; a szellőzés, hűtés hangtalan - szobánként ki-bekapcsolható. A világítás szakaszolását követelményként szabjuk meg. A lift lehetőleg működjön már az átadás előtt.

7. tanulság: a tervezés, építés során igényeinket, módosításainkat mindig írásban, többpéldányos „jegyzékváltásként" nyújtsuk át a tervezőnek, beruházónak és kivitelezőnek egyaránt, mert ma már nincs „tisztes ipar".

A könyvtárhasználók elégedettek, boldogok

Boldogok-e a könyvtárosok? Talán, mondja Papp István, a kollektíva szélesebb körét kellett volna bevonni a tervezőmunkába, a szakmai program kialakításába. Talán, mondanánk mi is, ha nem emlékeznénk az 1. tanulságra. Az új könyvtár megnyitását megelőző egy évben hattagú előkészítő bizottság dolgozott a szakmai feladatok megoldásán, több esetben bizottságon kívüli előterjesztőkkel, referensekkel. És ismét tanulságok következnek.

8. tanulság: a könyvtárosok nem boldogok. Munkájuk sokkal nehezebb lett fizikailag és szellemileg egyaránt. A terek nagyok. Ezeket naponta többször is be kell járniuk. Emberi kapcsolataik meglazultak, ritkábbak a személyes találkozások, önfeledt csevegések. Megnövekedtek a követelmények. Az új könyvtár nem abban különbözik a régitől, hogy nagyobb és többet kell dolgozni, hanem abban, hogy más minőséget kell produkálnia: mindenben jobbat, mélyebbet, szélesebb körűt. Ezt a legnehezebb átélni.

9. tanulság: a tervezőmunkába a legfelkészültebb, legaktívabb könyvtárosokat kell bevonni. A sokaság sokféle akaratának elfogadása parttalanná teszi szándékaink érvényesülését.

Meglelhetjük-e még elveszett boldogságunkat? Minden bizonnyal! Az intézmény kezd a „város dolgozószobája"-vá, igazi információs központtá, komplex intézménnyé válni. A könyvtárhasználók tapossák már azokat az ösvényeket, amelyek nyomán meg kell építenünk a belső utakat. Figyelnünk kell rájuk, önmagunkra, a változó világra. Folyamatosan mérnünk kell munkánkat, elemezni teljesítményeinket, és

10. tanulság: le kell vonnunk a tanulságokat!

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Olvasásigény és ízléstendenciák finnek és magyarok körében

Lőrincz Judit

A kölcsönös érdeklődés, tájékozódás, a lehetőségek térképvázlata régebbi, mint ahogy a közös művelődés — olvasás — szociológiai kutatás valóra válhatott*. Egy nagyobb tanulmány első részeredményeit kívánom itt bemutatni.

A nagyobb lélegzetű tanulmány a finneket és magyarokat az olvasásszociológia tükrében szemléli, a művelődési, olvasási szokásokban fellelhető azonosságokra és különbözőségekre kérdez, s felvázolja, hogy a gazdasági fejlettség, a társadalmi rendszer jellegzetességei és a kulturális hagyományok miként húzódnak meg a művelődésre, olvasásra vonatkozó adatok hátterében. Szocio-kulturális háttér és irodalmi kompetencia tekintetében egymástól markánsan eltérő olvasói csoportok (gimnáziumi anyanyelvi tanárok, mérnökök, könyvtárosok, vasipari munkások és mezőgazdaságban dolgozók adatait, olvasmányszerkezetét, irodalmi ízlését, elvárási horizontját hasonlítjuk össze mindkét országban).

A kutatásban használt egyik kérdőív személyi, demográfiai, iskolai végzettségi adatokon kívül általános olvasási szokásokra, az olvasás gyakoriságára, preferált olvasmánytípusokra kérdez. A kedvelt hazai és külföldi szerzők listája, egy a félév során olvasott könyvek s az emlékezetes, maradandó élménynek jelölt művek alapján felvázoljuk a finn és a magyar olvasók ízlésének jellegzetes tendenciáit.

A kutatás helyszínei

Budapesten négy ötven-ötven fős olvasói csoport vett részt a kutatásban (pedagógusok, vasipari szakmunkások, mérnökök, könyvtárosok). **Tiszafüreden** negyven mezőgazdasági termelőszövetkezetben dolgozó olvasta el a regényeket, s válaszolta meg a kérdőíveket. Így a magyar minta kétszáznegyven olvasót fed, azaz a gépi adatfeldolgozás velük számol. Felderítő jelleggel **Pécsett** is sor került két huszonöt fős csoport megkérdezésére, helyenként hivatkozunk ezekre az adatokra is.

Finnországban **Tamperében** a magyar mintával megegyező összetételű olvasói csoportok működtek közre a vizsgálatban, az olvasói csoportok kisebb létszámúak, így a

* A kutatási program résztvevői finn részről: Leena *KIRSTRINÄ*, Pertti *VAKKARI* és Yrjö *VARPIO* a tamperei egyetem kutatói, magyar oldalról *NAGY* Attila, *SZOPORI NAGY* Lajos és *LŐRINCZ* Judit az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ kutatói.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

finn táblázatok százkilencvenhét olvasó adatait rögzítik. **Virrat** földművesei „képviselik" a finn mezőgazdasági népességet.

Törekvéseink között szerepelt, hogy a nemzeti mintán belül szocio-demográfiailag strukturált csoportokkal dolgozzunk, s egyszersmint irodalmi kompetencia tekintetében markánsan különbözzenek csoportjaink. Amikor az adatokat elemezzük nemzetenként, sokszor fogalmazunk így: a finnek, a magyarok, vagy a budapesti olvasók, a tampereiek, holott a két ország, ezen belül a két város lakosságának bizonyos társadalmi metszeteiről, eltérő foglalkozási csoportjairól beszélünk valójában.
Melyek ezek a csoportok?

A **könyvtárosok** csoportja esetében olyan kultúrközvetítő rétegről van szó, melynek munkája az olvasók szolgálata, szorosan véve hétköznapi tevékenységéhez tapad az olvasás. Az oktatási szisztémának megfelelően a magyar mintába főiskolai és egyetemi végzettségűek kerültek be (a könyvtárosképzés egyéb grádusai kimaradtak) a finn minta könyvtárosai valamennyien egyetemi végzettségűek.

A **fémmunkások** megkeresésekor alapfeltételünk az volt, hogy szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezzenek, de lehetőleg ne érettségizett munkások kerüljenek be a mintába. Foglalkozásukra nézve főként esztergályosok, marósok, lakatosok.

A tanárok mindkét országban kizárólag gimnáziumban oktató anyanyelvi, tehát Finnországban finn nyelv és irodalom, Magyarországon magyar nyelv és irodalom tanárokat kerestünk, kiválasztásukban a másik szak nem játszott szerepet. Tapasztalataink alapján a két csoport viszonylag a leghomogénabb, az eltérő társadalmi struktúra ellenére —ha életfeltételeikben nem is — napi munkájuk, irodalmi kompetenciájuk, művelődési-olvasási szokásaik, humán értelmiségi értékeik tekintetében talán a leghasonlóbbak.

A mérnökök tekintetében bizonyára az eltérő technológiai szint erősen színezi a két csoport arculatát a két országban. A magyar mintában több nő van. Gépész, villamos, építész, valamint számítógépes mérnökök képezik a jelentős részt, s valamennyien egyetemen szerezték diplomájukat.

A virrati **földművesek** és a tiszafüredi **mezőgazdasági termelőszövetkezetben dolgozók** csoportja jelentős eltérést mutat. Finnországban kis- és középgazdaságok tulajdonosairól van szó, a magyar mezőgazdasági dolgozók csoportja húsz nőt is magába foglal, akik a termelőszövetkezet varrodájában betanított munkát végeznek; igaz, még két-három évvel ezelőtt kiküldték őket a földekre. Többségük a varrodai szalagmunka mellett saját háztájiban dolgozik*.

A demográfiai, iskolai végzettségi adatokat és az általános olvasói szokásokat tartalmazó kérdőívet Budapesten 1986 őszén, Tamperében 1986-87 telén töltötték ki kérdezőink, Tiszafüreden 87 tavaszán, Virratban 87 őszén került sor a kérdezésre.

Kérdezőbiztosaink olyan egyetemi hallgatók, könyvtárosok, népművelők, akik végeztek már ilyen típusú munkát, többségük érdeklődéssel, lelkiismeretesen látta el feladatát**.

---

* *Gaál* Sándor, a városi könyvtár igazgatója szervezte meg a munkát Tiszafüreden

** *Bajzáth Judit, Balla Sándorné, Banyutáné Gyarmati Erzsébet, Bertha Vazul, Bertháné Makray Zsóka, Bócz Judit, Boldizsár Ildikó, Búza Sándorné, Feketéné Pirinyi Tünde, Kárpáti Enikő, Marosi Mihályné, Novák Eszter, Oláh Mihályné, Orbánné Szegő Ágnes, Pál Ilona, Pelyhe László, Pető Andrea, Salánky Zsuzsa, Szirmay-Kalos Margit, Sziron György, Varga Zoltán*

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Nézzük meg a finn-magyar mintát bemutató táblázatokat, hogy precízebb képet alkothassunk olvasóinkról.

Az olvasók nemek szerinti megoszlása: Magyarország

Foglalk.	könytáros		fémmunkás		tanár		mérnök		mezőgazdász		összesen	
Nemek	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Férfi	2	4,0	45	90,0	10	20,0	37	74,0	20	50,0	114	47,5
Nő	48	96,0	5	10,0	40	80,0	13	26,0	20	50,0	126	52,5
Összesen	50	100	50	100	50	100	50	100	40	100	240	100

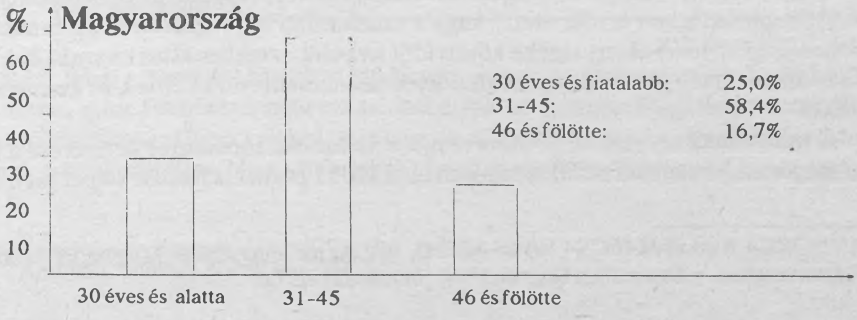
Az olvasók nemek szerinti megoszlása: Finnország

Foglalk.	könytáros		fémmunkás		tanár		mérnök		földműves.		összesen	
Nemek	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Férfi	5	10,9	24	85,7	9	20,5	38	92,7	19	50	95	48,2
Nő	41	89.1	4	14,3	35	79,5	3	7,3	19	50	102	51,8
Összesen	46	100	28	100	44	100	41	100	38	100	197	100

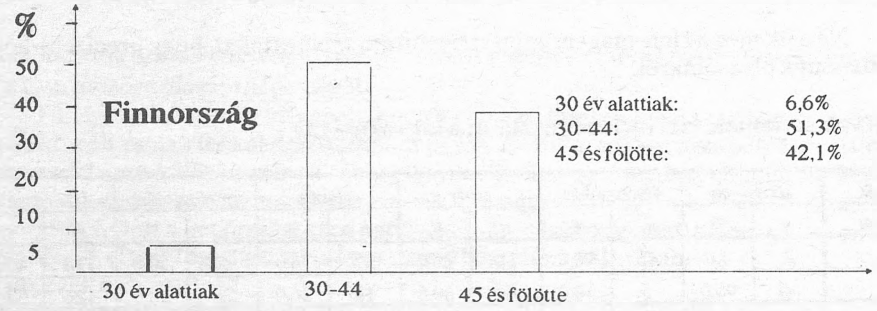
A megkérdezett olvasók nem szerinti megoszlása hasonló arányokat mutat a két országban, kivételt képez a mérnökök csoportja, ahol a finn férfiak aránya magasabb, (92,7%), a magyar férfiarány: 74,0%. A könyvtárosi pálya Magyarországon jellegzetesen női pálya, ezt a vizsgálati csoport is tükrözi, férfi a magyar minta 4,0%-a, a finn könyvtárosok közötti férfiak aránya: 10,9%. A finn könyvtárosok valamennyien egyetemen végeztek, a magyar könyvtárosok 74%-a a főiskolán és 13%-a folytatta tanulmányait az egyetemen. A fémmunkások 7,1%-a szakközépiskolába járt, 35,7%-a általános iskolát végzett Finnországban, a magyar fémmunkások 98%-a szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezik. Az anyanyelvi tanárok mindkét országban egyetemi végzettségűek, ez a minta összeállításának egyik szempontja volt, ugyanúgy, ahogy a kutatásban résztvevő mérnökök is valamennyien egyetemi diplomával rendelkeznek.

Az olvasók életkori megoszlása

Összevontuk három nagy korcsoportba a finn és magyar olvasókat az alábbiak szerint:

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Időmérleg

A művelődési, az olvasói szokásokat az iskolai végzettség, a nem, az életkor, a foglalkozás erőteljesen meghatározza. Nézzük meg, hogy a művelődés és olvasás hogyan ágyazódik bele a tevékenységszerkezetbe.

Szerencsénk van, megbízható képet alkothatunk a finnek és magyarok teljes tevékenységszerkezetéről, ugyanis a hetvenes évek végén, nyolcvanas évek elején a finn és magyar Statisztikai Hivatal időmérlegeket vett fel, a vizsgálat adatait egységes szempontok alapján dolgozták fel. Ezekhez, a mindkét országot reprezentáló vizsgálati eredményekhez fordulunk, hogy megbízható képünk legyen a munkaidő és néhány szabadidős tevékenység arányáról*.

A 15-64 éves népesség napi időbeosztása Magyarországon és Finnországban

Tevékenység	A felhasznált idő (óra.perc)			
	a férfiaknál		a nőknél	
	Magyaro.	Finno.	Magyaro.	Finno.
Kereső munkára fordított idő	6.01	4.25	3.57	3.11
Főfoglalkozásként végzett munka	4.59	3.43	3.05	2.50
Jövedelemkiegészítő mezőgazd. m.	0.59	0.39	0.51	0.19
Tanulás	0,19	0.40	0.17	0.47

A kereső munkára fordított idő jelentős különbséget mutat, ismert jelenség Magyarországon a főfoglalkozásként végzett munka melletti jövedelemszerző tevékenység, a „második gazdaságban értékesített" vagy a munkaidőn túl végzett háztáji munka. E jövedelemkiegészítő tevékenységek a kötött időt terhelik, szemben állnak a szabadidővel, azzal az idővel, amely valóban társadalmi nyomástól mentes, önkéntes, és kedvtelésre fordítható.

A tanulásnak szentelt idő Finnországban valamivel több, mint kétszerese a magyarországinak. A magyar férfiak átlagosan napi kb. 11 percet, a finnek 24 percet fordí-

* *ANDORKA* Rudolf-*HARCSA* István-*NIEMI,* Iris: Az időfelhasználás Magyarországon és Finnországban = Statisztikai Szemle 1984. június, 621-637.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tanak tanulásra, a nők esetében még élesebb a különbség, a finn nők csaknem félórát, a magyarok csak 10 percet tanulnak naponta. Ha hetekben, hónapokban gondolkodunk, ez az idő megsokszorozódik, s ha a tudás mennyiségbe, a szakképzettség minőségébe gondolunk bele, akkor talán gazdasági és társadalmi fejlettségünk különbségére is vetnek egy fénykört ezek az adatok. Megkockáztatjuk azt a feltevést, hogy Finnországban nagyobb lehet a tanultság, a tudás becsülete, a műveltség presztizse mint nálunk, ha ez nem így volna, a kontraszt nem lenne ilyen erős. A gazdaság dinamikusabb fejlődése, a nagyobb arányú társadalmi mobilitás lehetősége nagyobb kihívást is jelent a képzettségi szint növelésére, a tudás mélyítésére.

Nagyítsunk ki még néhány művelődésre vonatkozó részletet a statisztikai hivatalok által felvett adatsorokból:

Tevékenység	A felhasznált idő (óra, perc)			
	Férfiaknál		Nőknél	
	Magyaro.	Finno.	Magva.	Finno.
Rádióhallgatás	0,06	0,11	0,03	0,07
Televíziónézés	1,29	1,26	1,20	1,08
Újságolvasás	0,16	0,33	0,12	0,14
Hetilap és folyóiratolvasás	0,02	0,07	0,02	0,08
Könyvolvasás	0,16	0,13	0,12	0,14

Minthogy érdeklődésünk közelebbi tárgyát az olvasás jelenti, nézzük a társadalmi csoportokra vonatkozó beszédes adatokat:

Az olvasásra fordított napi átlagos idő[*]

Társadalmi réteg	Olvasásra fordított idő (perc)	
	Magyarországon	Finnországban
Vezető és értelmiségi	46	59
Egyéb szellemi	31	46
Szak- és betanított munkás	25	42
Segédmunkás	17	42
Mezőgazdasági fizikai	14	41
Mezőgazdasági önálló	.	.

A kötött, tehát a munkára fordított idő Magyarországon rétegenként erősebb különbséget mutat, mint Finnországban, ezt tekinthetjük az életmód független változójának, a művelődés, olvasás függő változó. A táblázatból kitűnik, hogy az olvasásra fordított idő nálunk sokkal erőteljesebben különbözik társadalmi rétegenként, mint Finnországban.

* Andorka, Harcsa, Niemi i.m. 634. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az időfelhasználást mutató, elgondolkodtató mennyiségi adatok megtekintése után vegyük közelebbről szemügyre az újság, hetilap, és folyóiratolvasás gyakoriságát magyar-finn összehasonlító vizsgálatunk eredményei alapján.

Aktualitás-igény, sajtóolvasás

A magyar minta csaknem valamennyi foglalkozási csoportjában vannak *napilapot* egyáltalán nem olvasók (könyvtárosok 6%, fémmunkások 6%, tanárok 6%, mérnökök 12%). Kivételt képeznek a mezőgazdasági fizikaiak, az ő körükben mindenki napilapolvasó. A finn mintában viszont valamennyi csoport olvas napilapot. A *hetilapok* és *folyóiratok* olvasása tekintetében is van eltérés, az adatok többségénél a finnek javára. Kiugró különbség, hogy míg a magyar mezőgazdasági termelőszövetkezetben dolgozók 25%-a egyáltalán nem, és csak 20%-a olvas rendszeresen folyóiratot, a finn földművesek csoportjában ugyanezek az arányszámok így festenek: 2,6% és 89,5%.

Gereben Ferenc 1985-ös országos reprezentatív vizsgálata* szerint (973 megkérdezett) a *napilapolvasás* intenzitását figyelembevéve, az értelmiségiek (87 fő) 90,8%-a rendszeresen olvas. A mi vizsgálatunk három értelmiségi csoportjának (könyvtárosok, tanárok, mérnökök összesen 150 fő) 66,6%-a rendszeres napilapolvasó. A reprezentatív vizsgálat 211 szakmunkásának 79,6%-a, a magyar fémmunkások csoportjának 72%-a tartozik e kategóriába.

A rendszeres *hetilapolvasók* aránya az összehasonlító vizsgálatban a mérnököknél: 80%, a tanárok és könyvtárosok csoportjában 86%, Gereben Ferenc értelmiségi olvasóinál 86,2%. Az országos vizsgálat szakmunkásai között 67,3%, a mi fémmunkásaink csoportjában pedig 66% olvas rendszeresen hetilapot.

A *folyóiratolvasás* intenzitását vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a könyvtárosok és a tanárok 82%-a, a mérnökök 56%-a, az országos minta értelmiségi csoportjának pedig 56,3%-a olvas rendszeresen folyóiratot**.

A magyarok és finnek összehasonlítása a következő oldalon közölt grafikonok segítségével jól látható, most már eltekintünk az egyes foglalkozási csoportok adataitól, s csak az összesített eredményt ábrázoljuk

Napilapok és folyóiratok tekintetében a finnek között nagyobb a rendszeresen olvasók aránya, a hetilapok olvasási intenzitása csaknem teljesen azonos képet mutat a teljes magyar és finn minta esetében.

A sajtótermékek beszerzésének két módja van, az előfizetés és az alkalmankénti vásárlás. Finnországban az előfizetés elterjedtebb szokás, mint Magyarországon, a napilapok esetében 100%-os. Kérdőíves vizsgálatunk 1986-os adatokat tükröz. Minthogy az utóbbi két évben Magyarországon a társadalmi nyilvánosság szerkezete valamelyest megváltozott, megkockáztathatjuk azt a feltételezést, hogy az értelmiség körében a napilapok olvasási intenzitása inkább fokozódott.

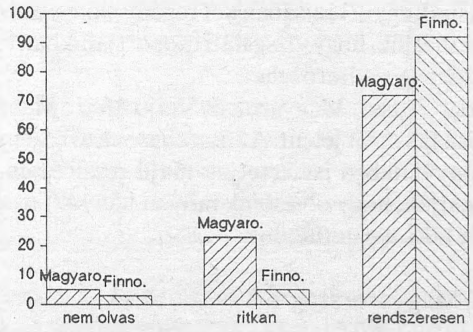
---

* A még publikálatlan adatokat *Gereben* Ferenc bocsátotta rendelkezésemre.

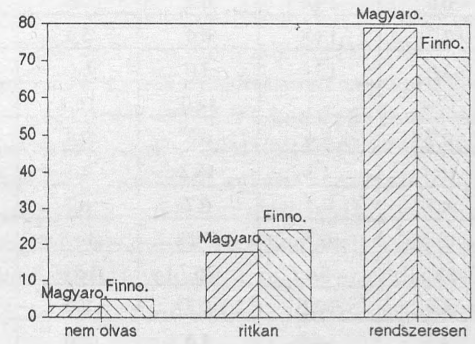
** Kérdőívünk sajtó és könyvolvasás-gyakoriságra vonatkozó kérdéseit teljesen azonos módon tettük fel, arra törekedtünk, hogy a vizsgálati adatok összevethetők legyenek

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

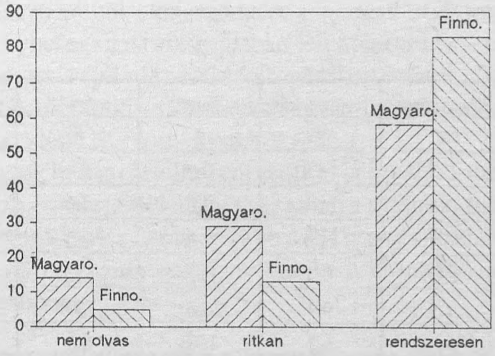
Napilap olvasás gyakorisága

Hetilap olvasás gyakorisága

Folyóiratolvasás gyakorisága

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Könyvolvasás

Minthogy kutatásunk egyik fázisában két regény elolvasására kértük meg olvasóinkat, így joggal feltételezhetjük, hogy vizsgálati csoportjainkban könyvolvasók vannak, noha az olvasás gyakorisága igen eltérő lehet.

Két regény (*Balázs* József: Magyarok és Veijo *Meri*: Manilakötél) elolvasására vállalkozni, ez önmagában is szűrőt jelent. Az összehasonlító regénybefogadási vizsgálat eredményeit készülő könyvünkben ismertetjük majd részletesen, de e tanulmányunk keretében még megvizsgáljuk, hogy olvasóink milyen könyvtípusokat kedvelnek, ebből olvasmányszerkezetükre következtethetünk.

Kedvelt könyvfajták, Magyarország

Foglalkozás	könyvtáros	fémmunkás	tanár	mérnök	mezőgazd.	összesen
Könyvfajták	%	%	%	%	%	%
Kalandregény	0,0	13,4	0,0	0,0	25,2	7,0
Útleírás	2,7	14.8	0,0	5,4	5,9	5,7
Krimi	2,0	13,4	2,0	6,0	20,2	8,2
Életrajz.tört.dokumentum	17,4	7,4	12,0	16,1	3,4	11,6
Természettud.	0,7	7,4	0,0	9,4	2,5	4,1
Társad.tud.,humán	16,1	1,3	13,3	8,7	0,0	8,2
Tudományos-fantasztikus	0,7	2,7	0,7	6,7	5,9	3,2
Klasszikus regény,novella	19,5	6,7	24,0	14,8	6,7	14,7
Modern regény,novella	25,5	5,4	26,7	18,8	5,0	16,8
Szórakoztató regény	4,7	10,1	0,7	7,4	15,1	7,3
Tört.regény	4,7	14,8	1,3	2,0	7,6	6,0
Versek	6,0	2,7	19,3	4,0	2,5	7,1
Nincs válasz	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	0,1
Összesen:	100	100	100	100	100	100

Finnország

Foglalkozás	könyvtáros	fémmunkás	tanár	mérnök	mezőgazd.	összesen
Könyvfajták	%	%	%	%	%	%
Kalandregény	0.7	14.8	0.0	4.9	9.8	5.1
Útleírás	3.6	11.1	2.2	4.9	7.1	5.3
Krimi	5.1	11.1	3.8	7.3	4.5	6.0
Életrajz.,tört.dokumentum	13.8	9.9	16.7	17.1	21.4	16,0
Természettud.	1.5	9.9	0.8	13.8	12.5	7.2
Társadalomtud.,humán	14.5	6.2	10.6	8.1	7.1	9.7
Tudományos-fantasztikus	2.2	3.7	1.5	7.3	3.6	3.6

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Foglalkozás	könyvtáros	fémmunkás	tanár	mérnök	mezőgazd.	összesen
Könyvfajták	%	%	%	%	%	%
Klasszikus regény, novella	18,8	2,5	25,8	8,9	4,5	13,3
Modern regény, novella	24,6	7,4	28,0	12,2	7,1	17,1
Szórakoztató regény	2,2	7,4	1,5	4,9	10,7	4,9
Történelmi regény	2,9	9,9	0,8	6,5	6,3	4,8
Versek	10,1	1,2	8,3	4,1	5,4	6,3
Nincs válasz	0,0	4,9	0,0	0,0	0,0	0,7
Összesen:	100	100	100	100	100	100

A kalandregényhez, az útleíráshoz, a krimihez a magyar és finn fémmunkások egyaránt erőteljes ragaszkodást mutatnak (11,1-14,8% között mozog e könyvtípusok részesedési aránya). A magyar mezőgazdasági fizikai munkások még jobban kedvelik a kalandregényt és krimit, (25,2% és 20,2%) viszont a finn földművesek nagyon kis részben választják ezeket. Az életrajz, történelem, dokumentum vonzza inkább őket (21,4%) s e vonzalomban osztoznak a magyar könyvtárosokkal (17,4%) és mérnökökkel (16,1%), valamint a finn tanárokkal (16,7%) és mérnökökkel (17,1%).

A természettudományi és műszaki könyvek népszerűbbek a finnek körében, (a mérnökök 13,8%-ban, a földművesek 12,5%-ban és a fémmunkások 9,9%-ban választják) a magyar mérnökök is mutatnak némi affinitást (9,4%) és ennél gyengébbet a magyar fémmunkások (7,4%). A magyar tanárok egyetlen szavazatot sem adnak, a finn tanárok körében is rendkívül alacsony a természettudományi könyvek kedveltsége (0,8%).

A társadalomtudományi művek esetében a két humán értelmiségi csoport jelez erősebb vonzalmat, bár fel kell figyelnünk arra, hogy mindkét ország mérnökei is érdeklődést mutatnak. A tudományos-fantasztikus könyvek érdeklődői közé is leginkább ők sorolhatók.

A *klasszikus regény* mindkét országban leginkább a tanárokra számíthat, (magyarok 24,0%, finnek 25,8%) a *modern regényre* is körükből voksolnak a legtöbben (magyarok 26,2%, finnek 28%) és erős a könyvtárosok affinitása is (magyarok 25,5%, finnek 24,6%).

Ne menjünk el szó nélkül a klasszikus és a modern irodalom kedveltsége mellett, hiszen ez majd a regénybefogadási vizsgálatban jelentőségre tehet szert. Balázs József és Veijo Meri regénye ugyanis epikai valóság felfogásában erősen különbözik. Meri műve a regényforma megújítására tett kísérlet, Balázs regénye néhány modern eszköz használata mellett is inkább a realista hagyományokhoz húz.

A magyar olvasók három értelmiségi csoportja inkább a modern irodalomra szavazott, a könyvtárosok és mérnökök erős vonzalmára utalunk, hiszen a tanárokról már szóltunk. A kétkezi munkások viszont inkább a klasszikus irodalomhoz húznak. Valamennyi finn csoport viszont a modern irodalmat kedveli inkább, legerősebben a könyvtáros és fémmunkás csoport.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az egyes társadalmi csoportok között erős törés mutatkozott a kalandregény, útleírás, krimi, szórakoztató regény mentén, a fizikai munkások szimpátiájukat fejezték ki, a könyvtáros, pedagógus csoport erős elutasításának adott kifejezést*.

A *szórakoztató és történelmi regény* kedvelői a magyar fémmunkások és mezőgazdasági fizikaiak, de a finn földművesek is intenzív érdeklődést tanusítanak.

A versolvasás az olvasásszociológiai kutatások megállapításai szerint ma nincs divatban. Két csoport nem osztja a verset elutasítók nézetét, a magyar tanárok (19,3%), valamint a finn könyvtárosok is verskedvelőknek bizonyulnak (10,1/%).

Egyik ország mérnök csoportja sem vádolható szakbarbársággal, a humán értelmiségben viszont erősebb a negatív attitűd a természettudományos és műszaki könyvekkel szemben. Ez a jelenség a „két kultúra elmélete" egyik jeles vitázója: *Snow* érvei közül idézzük fel bennünk egy veretes megállapítást, ami körülbelül így hangzott: Aki nem olvasott Shakespeare-t az műveletlen, de épp annyira műveletlen az is, aki nem ismeri a termodinamika második törvényét. Mindkettő vak az egybevethető világokra. Olvasáskutatásunk tényei is ilyen kérlelhetetlen tükörben mutatnak minket egy pillanatra.

Négy nagy csoportba rendeztük a könyvfajtákat, könyvtípusokat. Tettük ezt azért, hogy a finnek és magyarok kedvelt könyvtípusainak szerkezeti arányait bemutathassuk két kör segítségével. (Lásd a 263. oldalon.)

Józsa Péter és Jacques *Leenhardt* francia-magyar összehasonlító vizsgálat keretében Párizsban és Budapesten hozzávetőlegesen azonos összetételű mintával kitöltettek egy kérdést arról, hogy milyen típusú könyveket kedvelnek az olvasók. Ehhez egy fiktív könyvcímekből álló listáról választaniok kellett, tehát a normatív-szinezetű válaszokat a kutatók igen szellemesen kontrollálták. Ez az adatfelvétel 1972-ből származik. Kérdőívünk is tartalmazott egy ilyen kérdést, noha a válaszlehetőségek nem egyeznek teljesen, de összevonással jól fedésbe hozhatók s így az eredmények összevethetők.
A párizsi és budapesti olvasók olvasmánystruktúráját idézzük:

	Ismeretközlő irodalom	Szépirodalom	Szórakoztató irodalom
Párizsban:	35,87%	34.23%	27.10%
Budapesten:	26.88%	45.72%	27.06%

Az ismeretterjesztő irodalomnak ezek szerint Franciaországban szignifikánsan nagyobb értéket tulajdonítanak — állapítja meg Józsa Péter**. Ha ismeretközlő irodalom kategóriába összevonjuk a társadalomtudományi, a dokumentumirodalom és a természettudományi- műszaki könyveket, kutatásunk alapján ennek aránya Finnországban 32,9%, Magyarországon csak 23,9%, e tekintetben eredményeink összecsengnek a tizenöt évvel ezelőtti nemzetközi kutatás eredményeivel. Míg a francia-magyar kutatásban a két nemzet csaknem teljesen azonos arányban hódolt a szórakoztató irodalomnak, az 1986-1987-es adatok alapján ez az arány nálunk 37,4%, a finneknél: 29,7%. A tizenöt évvel ezelőtti arányhoz képest a magyar olvasmányszerkezetben ez az arány tehát jelen-

* Pécsett, pedagógus és vasmunkás kontrollcsoportunkban *Bertha* Vazul hasonló megállapításra jutott.

** *Józsa* Péter: Magyar és francia olvasók irodalmi értékrendszerei= Kultúra és közösség 1975/1 70-79 p.

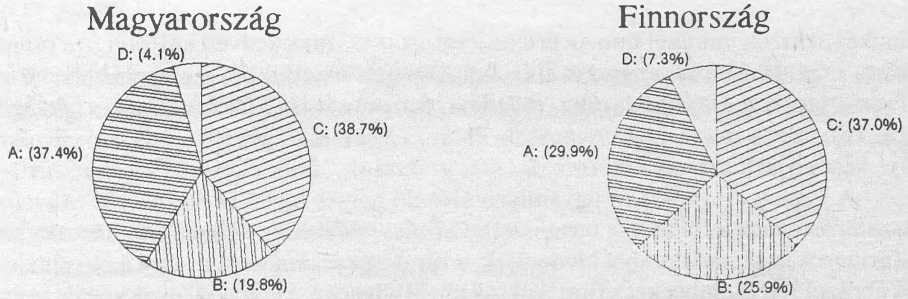
A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A: Kalandregény+útleírás+krimi+szórakoztató regény+scifi: magyarok –37,4%, finnek–29,7%

B: memoár, életrajz, történelem, dokumentum+társadalomtudományi és humán művek: magyarok–19,8%, finnek–25,7%

C: Klasszikus regény és novella+modern regény és novella+vers: magyarok–38,7%, finnek–36,7%

D: Természettudományos és műszaki könyvek: magyarok–4,1%, finnek–7,2%

Eltekintettünk a „nincs válasz" kategoria ábrázolásától, ugyanis 1% -ot sem tesz ki.

tősen nőtt a szépirodalom rovására. (Be kell kalkulálnunk azt is, hogy az utóbbi években több ilyen típusú könyvet adtak ki nálunk, mint a hetvenes évek elején).

Olvasói csoportok — kedvelt szerzők

Tegyünk összehasonlítást a két nemzet kutatásba vont csoportjai között, kedvelt külföldi szerzőik alapján.

Tudjuk, hogy az olvasók gyakran választanak újabb szellemi táplálékot a szerző neve alapján, tehát ez egy fontos orientációs pont az olvasásban, az olvasmányválasztásban. Kérdésünk kedvelt szerzőre irányult, valószínűsíthető, hogy ez esetben több műhöz kapcsolódó élmény áll a vonzalom, az értékelés-kedvelés, a szerző megnevezésének hátterében. Nagy kérdés, hogy az életmű egységének felismerése, vagy éppen egy-egy életmű különböző értékű művei, esetleg alkotói szakaszai közötti elfogulatlan distanciálás képessége, vagy inkább az író megkedvelése egy mű alapján, s ennek nyomán elfogult, emócionális szinezetű kíváncsiság erősödik fel a motivációk között és sarkall a szerző műveinek „végigolvasására". De előfordulhat az is elvétve, hogy egy olvasott és katarktikus hatású mű avatja íróját „kedvelt szerzővé".

Könyvtárosok

	Magyarország	(említés)	*Finnország*	(említés)
1.	Dosztojevszkij, F.M.	9	1. MacLean, A.	9
2.	Malamud, B.	9	2. Steinbeck, J.	8
3.	Garcia Marquez, G.	8	3. Hemingway, E.	6
4.	Mann, Th.	7	4. Irving, J.	5
5.	Hemingway, E.	5	5. Christie, A.	4
	Updike, J.	5	Dosztojevszkij, F.M.	4

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Tanárok

	Magyarország	(említés)		*Finnország*	(említés)
1.	Dosztojevszkij, F.M.	14	1.	Dosztojevszkij, F.M.	12
2.	Mann, Th.	13	2.	Steinbeck, J.	9
3.	Tolsztoj, L.	9	3.	Csehov, A.	8
4.	Csehov, A.P.	7	4.	Garcia Marquz, G.	7
5.	Garcia Marquez, G.	6		Hemingway, E.	7
	Ajtmatov, Cs.	5		Hesse, H.	7
	Kafka, F.	5			

Mindkét nemzet, mindkét humán értelmiségi csoportjának kedvelt külföldi írói rangsorában — s ezúttal csak a rangsor öt első „helyezettjét" emeljük ki, — előkelő helyet foglal el Dosztojevszkij. Garcia Marquez mágikus realizmusát is értékelik mindkét ország tanárai, valamint a magyar könyvtárosok. Thomas Mann a magyarok egyik legkedveltebb írója, később látjuk, hogy a mérnökök „szavazatszáma" is indokolja e megállapítást.

A finnek rangsorában ugyanilyen előkelő helyet foglal el Steinbeck. Műveinek visszatérő vonása a földdel, a természettel közösségben élők világa utáni nosztalgia. A kisfarmerok, a társadalomból kivonultak, a vándornapszámosok, a sztrájkoló almaszedők ábrázolóját Steinbecket a finn tanárok közül kilencen, a könyvtárosok közül nyolcan választották, s ugyanennyi mérnök is rá voksolt.

A világirodalom áramaiból Hemingway neve kimagaslik, a magyar olvasók kedvelt külföldi íróinak összesített rangsorában első helyen áll, a finnekében negyedik helyen. Finnországban többnyire az értelmiségi csoportokból említették, a magyar kétkezi munkások közül is többen kedvelik a XX. sz. „elsővonalbeli" realistáját, akinek közismert az epikai hitelhez való ragaszkodása. Tömör, rövid mondatos, kihagyáson és elhallgatáson alapuló szövegei feszültségteremtő erejükkel hatnak az olvasóra. A „jéghegy — elv" alapján alkotó Hemingway művei több szinten is olvashatók. Csehov mindkét nemzet tanárait különösen vonzza.

Mérnökök

	Magyarország	(említés)		*Finnország*	(említés)
1.	Merle, R.	9	1.	MacLean, A.	9
2.	Hemingway, E.	8	2.	Steinbeck, J.	8
3.	Mann, Th.	6	3.	Hemingway, E.	6
	Maugham, W.S.	6	4.	Irving, J.	5
5.	Steinbeck, J.	5	5.	Christie, A.	4
				Dosztojevszkij, F.M.	4

A finn és magyar mérnökök Hemingway és Steinbeck kedvelésében mutatnak rokonságot.

A humán értelmiségiek első öt „helyezettjéhez" képest új szín: Robert Merle neve, akit a finn olvasók nem tartanak számon, viszont a magyar mérnökökön kívül a fémmunkások is az első helyen említik. Figyelemre méltó, hogy a finn mérnökök rangsorában ötödik helyen van Agatha Christie, aki már feltűnt a finn könyvtárosok kedvelt írói között is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Fémmunkások

	Magyarország	(említés)		*Finnország*	(említés)
1.	Merle, R.	11	1.	MacLean, A.	4
2.	Hemingway, E.	9	2.	Charriére, H.	2
3.	Dumas, A.	6		London, J.	2
4.	Hugo, V.	4		Robbins, H.	2
	Shaw, I.	4		Twain, M.	2
	Verne, J.	4			
	Zola, E.	4			

Mint látjuk, az ipari munkások kedvelt külföldi szerzőinek rangsora más jellegű, mint az értelmiségi csoportoké. Kalandos könyvek szerzői hódítanak körükben, a realizmus, a romantika és a naturalizmus színei is árnyalják a képet, de egyetlen „közös" választás sem fordul elő.

Mezőgazdasági fizikai dolgozók, földművesek

	Magyarország	(említés)		*Finnország*	(említés)
1.	Solohov, M.	10	1.	Christie, A.	4
2.	London, J.	7	2.	Brent, M.	2
	Mitchell, M.	7		Holt, V.	2
4.	Christie, A.	6		MacLean, A.	2
	Hemingway, E.	6		Wislöff, F.	2

Jellegzetes elmozdulást mutat a rangsor a bestseller, a kalandos és szórakoztató könyvek szerzői irányába, jellegében ugyan rokonságot mutat, egyetlen név viszont, Agatha Christié hidat teremt.

Minden közösen említett névnek jelentősége van, mert kétségkívül olyan élménykészséget mozgósítanak, mely az egyes csoportokban s mindkét nemzet olvasóiban közös gyökerű. A kedvelt külföldi szerzők rangsorának közös nevei túlmutatnak az esetlegességeken, helyi feltételeken, a provinciális véletlenszerűségen.

Garcia Marquez Latin-Amerikából, Hemingway részben a tengeren túlról, részben Nyugat-Európából hallatta szavát, Dosztojevszkij és Csehov keletről és a múltból üzennek Észak-Európa és Kelet-Közép Európa érintkezését segítve. Agatha Christie „makacs világsikerére" is fel kell figyelnünk, beszámítva azt, hogy a szórakozás olvasást irányító igénye nem hanyagolható el.

Felhasznált irodalom

1 ANDORKA Rudolf-HARCSA István-NIEMI, Iris: Az időfelhasználás Magyarországon és Finnországban = Statisztikai Szemle, 1984. június 621-637.p.

2 JÓZSA Péter: Magyar és francia olvasók irodalmi értékrendszerei = Kultúra és közösség, 1975. 1.sz. 70-79.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

INFORMARE NECESSE EST - avagy első kísérlet a képi információ meghatározására

Tószegi Zsuzsanna

Arisztotelész óta gondolkodásunk az oksági összefüggések bűvkörében mozog: mindennek a kiváltó okát keressük, és hajlamosak vagyunk minden humán jelenséget csupán okozatnak tekinteni. Bár elhatároljuk magunkat a "sötét középkor" számmisztikájától - mi, a XX. század "felvilágosult gyermekei" sem tudjuk magunkat kivonni a 2000. év közeledtének hatása alól. Pusztán attól a ténytől, hogy nemcsak egy évszázad, hanem egy évezred zárul le hamarosan - valami korszakalkotó változást várunk. Ezekben az években nehéz kikerülni a közhelyeket, az "információrobbanás", a "felgyorsult élettempó", a "tudományos-technikai forradalom" és hasonló jelenségek taglalását. Mivel nem szeretnék e közhely-csapdába besétálni, mindössze egy bizonyító erejű példát hoznék az információ fogalmának előretöréséről.

Fél évszázada *Sigmund Freud* megfogalmazásában még így hangzott a kultúra definíciója: "*...a kultúrát semmi más jellegzetességével nem tudjuk jobban meghatározni, mint hogy megbecsüli és gondozza a magasabb lelki tevékenységeket, az intellektuális, tudományos és művészi teljesítményeket, azt a vezető szerepet, melyet az emberek az eszméknek engedtek át.*" [1] Egy mai meghatározás szerint: "*...a kultúra valamennyi nem örökletes információ, illetve az információk szervezési és megőrzési módjainak összessége.*" [2] Hogy korunk paradigmája, a rendszerszemléletű megközelítés milyen mértékben hatotta át gondolkodásunkat, arra jellemző az előző gondolat folytatása a vizuális kultúráról: "*... az információk szervezési és megőrzési módjainak, illetőleg szabályozó rendszernek tekintett kultúra látható része*". Ma tehát az információt úgy tekintjük, mint az élet fő szervező erőjét, mely a teljes emberi tevékenységet áthatja az érzékeléstől a gondolkodáson és a probléma megoldásán át a cselekvésig.

Esse est percipi — létezni annyi, mint észleltnek lenni — állította *Berkeley* majdnem három évszázaddal ezelőtt. Mai gondolkodásunk ezt az állítást így módosítaná: *esse est informari* — létezni annyi, mint informáltnak lenni...

De informáltak vagyunk-e mi, főhivatású "informátorok"? Nem veszünk-e el a ránk zúduló információtömeg feldolgozási kényszerének aprómunkáiban? Ha visszatekintünk az emberiség scriptoverbális kultúrájával gyakorlatilag egyidős szakmánkra, a gyűjtés - feltárás - megőrzés - szolgáltatás funkciórendszerét ezer esztendők óta változatlannak találjuk. Anélkül, hogy itt e kérdés részleteibe bocsátkoznék, megkockáztatok egy gondolatot: hosszú évtizedek óta nem történt alapvető minőségi változás a szakmai információközvetítés területén. A reprográfia, a mikrográfia és a számítástechnika csak a mennyiségi gondok egy részével segített megbírkózni, de mivel ezeket az új technikákat a rég bevált módszerekkel alkalmazzuk, nem is várhatunk tőlük minőségi forradalmat.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Véleményem szerint nem tudunk kilépni a kurrens - retrospektív, jeladó - informatív - értékelő, szelektív - szétsugárzó stb. tipológiából. Noha, eddig szinte ismeretlen tárgyú és struktúrájú diszciplínák keletkeznek; szinte naponta születik eddig ismeretlen formájú és technikájú médium; megkondult a vészharang a nyomtatott betű uralmát jelentő "Gutenberg-galaxis" fölött - és mi mégis minden újonnan keletkező tudományágra és médiumra ugyanazt a ruhát próbáljuk ráhúzni - ha pedig ez nem sikerül, kitalálunk számukra egy semmitmondó gyűjtőnevet (mint "inter/multidiszciplináris", "nemhagyományos" stb.), és közben ugyanúgy folyóiratcikkek tartalmi kivonatolásával képzeljük megoldani a biotechnológia vagy a számítógéppel segített tervezés információellátását, mint tesszük ezt 150 éve a kémiával - és ugyanolyan katalóguscédulákon regisztráljuk a hanglemezeket vagy a videokazettákat, mint 100 éve a könyveket...

Arthur Mee 1928-1930 között öt kötetben publikálta az akkori vizuális ismeretek teljességét 100 ezer képben felölelő képenciklopédiáját *"I see all"* címmel. Nehéz dolga lenne annak, aki napjainkban kívánna egy teljességre törekvő vizuális ismerettárat összeállítani. A 70-es években több felmérést is végeztek, ezek egybehangzó megállapítása szerint egy akkori átlagember mintegy 1 millió képet lát élete során - és hol volt még akkor a video! A köznapi életben a képek szerepe annyira megnövekedett, hogy lassan háttérbe szorítja a nyomtatott szöveget. Egyre nagyobb rétegek szinte kizárólagos információszerzési forrása a mozgókép (televízió, video), a fotográfia (képes magazin, hirdetés) vagy a rajz (képregény, vicclap). A képek olyannyira elárasztanak bennünket, hogy már egymás hatását is csökkentik; emiatt a kutatók gyakran "vizuális inflációról" is beszélnek. Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy e képdömping megáll a könyvtárak ajtajánál; az elsődleges vizuális műfajok gyűjtését is mind több könyvtárnak kell fölvállalnia — ezen túlmenően azonban új szakterületek is jelentkeztek a vizuális információ iránti fokozott igénnyel. Talán bizonyítani sem kell, hogy az ipari formatervezés, a színdinamika vagy a robotológia "szakirodalmában" az ábrázolás, a képi információ legalább olyan fontos vagy fontosabb, mint a szöveg. Az új tudományos és technikai módszerek és eljárások dinamikus fejlődésével párhuzamosan azonban jónéhány "klasszikus" tudományban is mind nagyobb szerephez jut a vizuális ábrázolás, szemléltetés. A legérzékletesebb leírásnál is többet mond egy bőrgyógyásznak vagy egy génsebésznek egy jó illusztráció, hogy a csillagász vagy a dísznövénynemesítő képi információ iránti igényéről már ne is beszéljünk.

"A világ új képe" nyílt meg előttünk az elektronmikroszkópos fényképezés jóvoltából; eddig ismeretlen érzékelési tartományba jutottunk az infravörös sugárzást láthatóvá tevő kamerák segítségével; bármely földrész bármilyen írásrendszert használó civilizált országában hasonló vizuális jelzőtáblák igazítanak útba bennünket. Lassan a köznapi műveltségben is helyet kap az a felfedezés, hogy az emberi agy jobb és bal féltekéje egymástól szinte függetlenül dolgozza fel a verbális, illetve a vizuális információkat.

Mit jelent tulajdonképpen a "vizuális információ"? A "képi" és a "vizuális" fogalom egymásnak szinonimája? Milyen agyi folyamatok zajlanak le a szöveg és a kép érzékelése során? A gyűjtés-tárolás-feltárás-szolgáltatás eseménysor különbözik-e a szöveges, illetve a vizuális információ kezelésében? Milyen szerepük van a színeknek? Mekkora értékvesztés következik be a térben szervezett tárgyegyüttesek két dimenzióban való

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ábrázolásakor? Milyen eszközökkel és módszerekkel lehet megoldani a képi információ tárolását és szolgáltatását? Íme, egy csokor a megválaszolásra váró kérdésekből.

Navigare necesse est - mondták a velencei hajósok, akiknek létérdeke fűződött a tengeri szállításhoz. A XX. század végére az informálódás, az információhoz jutás éppen ilyen létérdekük lett a társadalmaknak, és világszerte óriási energiákat fektetnek az információszerzésbe (illetve a másik oldalról az információhoz jutás megakadályozásába). *Informare necesse est* - ez lett az új jelszó és egyben program számunkra. Próbáljunk meg szembenézni a kor diktálta újabb kihívással: a képek áradatával, és vizsgáljuk meg, milyen megközelítésben lehet elemezni a képi információk hordozóit - majd röviden tekintsük át, hogyan is megy végbe a vizuális érzékelés.

A hazai szakirodalomban ez a terület nincs kimunkálva. A "vizuális kommunikáció" más oldalról közelít a kérdéshez: elsősorban a grafikus jelek, szimbólumok stb. tervezésével, elhelyezésével és hasonló kérdésekkel foglalkozik az alkotók és a befogadók oldaláról. Az alkalmazott grafikával rokon, igen összetett műfajból sok ötletet merítettem. Szóhasználatából a "vizuális információt" csak abban az esetben alkalmazom, amikor minden, a látás érzékszervével észlelhető jelenségről van szó. Mivel a szöveges információt túlnyomó többségben szintén a szemünkkel érzékeljük, ezért a képeken, ábrákon, rajzokon stb. rögzített közléseket "képi információknak" nevezem. Tekintettel arra, hogy a magyar nyelv az érzékelés folyamán létrejövő képet és a "valamit" ábrázoló képet egyazon kifejezéssel jelöli, a továbbiak pontos kifejtése érdekében "észleleti kép"-ként jelölöm az előbbit és "fizikai kép"-ként az utóbbit. A téma szempontjából nagy jelentősége van az egyes tárgyak, illetve a tárgyak képének látása közötti különbségnek, ezért ismertetek e tárgyban néhány jelentősebb elméletet.

A fizikai kép mint objektum

"A képek kettős életet élnek" - a rajz, a festmény, a fotográfia önmagában is egy objektum, és nem csak egy téglalap alakú vászon vagy papír. "A képek paradox tárgyak", hiszen egy és ugyanazon objektum nem lehet egyszerre a síkban és a térben. A fizikai kép sík felületű, van saját nagysága, adott esetben háromdimenziósnak látszik és tükrözi az ábrázolt tárgyak nagyságát is. "A képek lehetetlen tárgyak" - valóságnak tüntetik fel a *nem* jelenlévőt.

A fotók és reprodukciók tömegessé válása pozitív és negatív irányban is nagymértékben befolyásolta a civilizált társadalmak életét. A legnagyobb gondolkodók is sokat írtak arról, milyen hatással van a sokszorosítás a művészetekre. *Lewis Mumford* véleménye: "Mi lett a művészeti szimbólumok tizenötödik században kezdődő tömegtermelésének a következménye?" Válaszában röviden felsorolja az ebből fakadó előnyöket, majd így folytatja: *"Önmagunk és valóságos élményeink, valóságos környezetünk között ott hömpölyög a képek egyre emelkedő áradata, amelyet a legkülönfélébb források - a fényképezőgép és a nyomtatás, a film és a televízió - táplálnak. Régente a kép, a képi szimbólum ritka dolog volt, elég ritka ahhoz, hogy elmélyült koncentrációra tarthasson igényt. Mára azonban a valóságos élmény lett a ritka, és a kép mindennapossá vált."* [3]

Roland Barthes "La chambre claire" című esszékötetében ezt olvashatjuk: *"Az úgynevezett fejlett társadalmakat az jellemzi, hogy ma képeket és nem hitet fogyaszta-*

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nak, mint régen..." Bár egész könyve a Fotográfia "hatalmáról" szól, ő is attól fél, hogy "*... a Fotográfia zsarnok módjára eltapossa a többi képet; nincs többé metszet, figurális festmény, legföljebb megbűvölten és megbűvölőn alárendelve a fotográfiai modellnek*" A Fotográfia számára két lehetőséget lát: "*őrült, ha realizmusa teljes*" vagy "*bölcs, ha realizmusa viszonylagos marad*". Barthes is megpróbálkozik valamiféle rendszerezéssel: "*osztályozásra, mintavételre pedig szükség van, ha valaki korpuszt akar létrehozni*", de végül csüggedten megállapítja: "*úgy tűnik, hogy a Fotográfia osztályozhatatlan...*"

Ha Barthes-nak igaza is van, bennünket, az információ közvetítőit ez nem ment föl szolgáltatási kötelezettségünk alól; márpedig ehhez feltétlenül szükség van valamilyen rendszer kialakítására, amelynek összetevői mentén a lehető legpontosabban megtaláljuk a keresett képi információkat.

A fizikai kép jellemzői - ökológiai megközelítés

A köznapi életben állandóan körülvesznek bennünket és hatnak ránk a képek: a folyóiratok illusztrációi, a plakátok, az amatőr vagy "profi" fényképek, a könyvek reprodukciói, a plakátok, az amatőr vagy "profi" fényképek, a könyvek reprodukciói stb. Előállításuk módja, az ábrázolás technikája, a kommunikációs szándék, a hordozó alapanyag stb. szerint nagyon sokféleképpen csoportosíthatók, ezért teljes körű tipológiára a jelen körülmények között nem is törekszem, csak néhány fontos szempontot emelek ki, felhasználva *Abraham Moles* "*Vers une théorie écologique de l'image*" című munkáját.[4]

Az előállítás módja szerint a képek:

- manuális (pl. festmény),
- kézműves (pl. amatőr fotó) vagy
- ipari módszerekkel (pl. nyomdai plakát) készülhetnek.

A hordozó közeg lehet:

- papír (pl. fotó),
- film (pl. diapozitív),
- vászon (pl. festmény) stb.

Szín szerint a kép:

- fekete-fehér vagy
- színes lehet.

A figurativitás szerinti két szélső érték:

- figuratív (alakos ábrázolás) vagy
- nonfiguratív (absztrakt).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Technikai minőségük valamennyi kategóriában lehet jó vagy rossz; a minőséget befolyásoló tényezők:

- kontraszt,
- telítettség,
- kromatizmus.

Kronológiai megközelítés:

- történelmi tárgyú,
- „kortárs",
- „időtlen".
-

Az ábrázolt tárgy szerinti feltárás gyakorlatilag a tartalmi osztályozás első lépése, melynek fogalmi rendszerét a gyűjtemény célja szerint kell kialakítani.

A fizikai képek vizsgálatára Moles új elméletet dolgozott ki a fentiekben már hivatkozott tanulmányában. Mint megállapítja, a "képsűrűségen" kívül - ti. hogy a mindennapi életben egy adott időközben egy adott területen mennyi kép található - nincs más topográfia kidolgozva. A mérések szerint az egy képre jutó idő "néző x másodperc" és a "néző x perc" között ingadozik. A skála elején a folyóiratok, újságok illusztrációi, a sor végén pedig a múzeumi műalkotások állnak: ez utóbbiakra átlagosan 2-3 perc jut nézőnként. Az egyes képek topológiáját viszonylag könnyű kidolgozni - ebből kiderülhet, hogy mely környezetre milyen típusú képek a jellemzőek.

A képek ökológiai elmélete először az érzékelés időmérlegét vizsgálja és megállapítja, hogy nagy különbségek vannak az életkor, a társadalmi réteg, a földrajzi környezet szempontjából. Moles is megállapítja a fizikai képek inflálódását a társadalmi értékítéletében, és kiemeli a fotográfia szerepének óriási előretörését.

A fizikai kép jellemzőinek percipiálása

A vizuális érzékelésre vonatkozó kutatások számszerű eredményeit széles körben föl lehet használni. A látómezőre vonatkozó vizsgálatok megállapították, hogy ennek hatékonysága 30° alatt van, és szemmozgás nélkül 3-4 betűt "lát" egyszerre az ember egy rendezetlen halmazból. Természetesen egy ismert nyelven ennél lényegesen többet tud szemmozgás nélkül rögzíteni - tanulási folyamattal pedig elsajátítható olyan technika is, ahol például egy teljes szövegoldalt tekint át anélkül, hogy tudatosítaná a látottakat (erre alapozzák a gyorsolvasást is).

Egy fizikai képet nézve az emberi szem bonyolult utat fut be - ennek vizsgálatára többféle módszert is kidolgoztak. *Molnar* és *Busnel*[4] a szemmozgások rögzítése alapján megpróbált néhány törvényszerűséget is felfedezni az ún. *képi mondat* kialakulásáról. Mint megállapították, bár vannak bizonyos jellemző hasonlóságok, de a kép észlelése egyénenként különböző. Újabban statisztikai, információelméleti módszereket is alkalmaznak. de döntő eredményt inkább azoktól a vizsgálatoktól várhatunk, ahol számítógéppel rögzítették a szemmozgásokat.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

S. Lengyel és *A. Bruckner*[5] egy komplex okulometriai módszert alkalmazott érzékeléspszichológiai mérésekre; a kísérlet célja elsősorban termékszemantikai eredmények elérése volt. A BP/CR elnevezésű módszer lényege, hogy egy infravörös sugárnyalábot vetít a szembe, miközben a kísérleti alany különböző ábrákat, háromdimenziós tárgyakat stb. néz. Az infravörös sugarak egy része már a szaruhártyáról, más része a pupillán keresztül a retináról visszaverődik és ezt a visszavert sugárnyalábot egy infravörös-érzékeny TV-kamerával rögzítik. A kamerához számítógépet kapcsolnak, mely egy rajzgépet (plottert) vezérel, és ezzel láthatóvá teszi a szemmozgásokat. A BP/CR módszer nagy előnye, hogy amellett, hogy korrekt, objektív és rendkívül pontos eredményeket ad, nem korlátozódik egy előre meghatározott szempont vizsgálatára. Lengyel és Bruckner azt a megállapítást szűrte le a vizsgálatsorozatokból, hogy a kísérletben résztvevő személyek ugyan érzelmileg és tudatosan egyidejűleg közelednek a tárgyhoz (vagy annak képéhez), de az érzelmi hatás időben a racionális érzékelés elé helyeződik. Ebből viszont az következik, hogy az érzékelés második fázisa erősebb benyomást kelthet; az emóció és a ráció között óhatatlanul keletkezik egyfajta feszültség - az utóbbi javára.

A látás nyelve - szemiotikai és szemantikai megközelítés

A kultúrát - és ezen belül a vizuális kultúrát - szemiotikai szempontból kódrendszernek, szabályozó rendszernek, grammatikai szempontból nyelvnek tekintjük. A vizuális kultúra a konvencionális (elfogadott, szabályozott) kód/jelrendszeren keresztül, a vizuális nyelv segítségével válik érzékelhetővé. Bár a vizuális kultúrára mint egészre vonatkozóan létezik egy kódrendszer, mégis valamennyi vizuális művészeti ág (tkp. "műfaj") rendelkezik egy sajátos eszköztárral. A művészeti kódrendszerek három fő típusát szokták egymástól elkülöníteni:[6] az intézményesült (konvencionális) kódrendszert, amely az alkotótól és a befogadótól független külső adottságként jelenik meg - más szavakkal úgy mondhatnánk, hogy általánosan ismert és elfogadott szimbólumokkal dolgozik. A második csoportba tartozóknak azokat az irányzatokat tekintjük, amelyek a konvencionális kódok mellett olyan szimbólumokat is használnak, amelyek csak egyes irányzatokra és egyes művészekre jellemzőek. A harmadik típusnál vagy teljes mértékben hiányoznak az egyezményes kódok (szimbólumok), vagy alig-alig lelhetők fel - ilyen például a nonfiguratív szobrászat vagy az absztrakt festészet.

A *szemiotika* a jelrendszerek konkrét elemzésével foglalkozik, megkülönböztetve a jel - fogalom - reprezentáció - kód közötti eltéréseket. Szemiotikai értelemben a fogalmak az egyes tulajdonságok összességei, melyek önmagukban sem a tudatban, sem a tudaton kívüli valóságban nem léteznek. A tudatban viszont csak a tulajdonságok tudati képei vannak, és nem maguk a tulajdonságok. A valóságban létező, ún. jelpéldányt az agyi reprezentáción keresztül a tudati képhez hozzárendelő tudati láncot *kód*nak nevezzük. A kódolás és ellentéte, a *dekódolás* jelenti azt a folymatot, amely a tudatos jelhasználat mögött mindig jelen van (pl. írás - olvasás).

A szemiotika kiemelten kezeli a jelek, a jelsorozatot jelentésével, az azonos jelentés mibenlétével és a jelsorozatok nyelvi konvenciótól eltérő értelmezésével foglalkozó szemantikát, a jelek egymáshoz való viszonyát szabályokba rendező *szintaxist* és a jel-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

használatot tárgyaló *pragmatikát*. A jelek osztályozása, az ún. *jeltipológia* a különböző jeltípusokat tárgyalja. Három nagy osztálya:

— *ikonikus jelek* (pl. ábra, szobor), ahol a jel önmagában utal a jelöltre;
— *szimbólumok* (pl. természetes nyelvek), ahol a jel és a jelölt között a mesterséges/kulturális konvenció létesít kapcsolatot;
— *indexek* (pl. rész-egész vagy ok-okozati kapcsolatra utaló jelek), amelyek a jel és a jelölt közötti relációkra vonatkoznak.

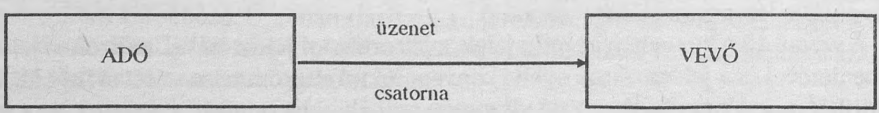
A kép mint üzenet - információelméleti megközelítés

Az eddigi fejtegetésekből kitűnik, hogy a vizuális érzékelés adekvát módon csak részben írható le a rendelkezésre álló eszközökkel. Az érzéklet által kiváltott hatást és különösen ennek emocionális tartalmát (amely minden esetben az egyéntől függ) igen nehéz megragadni.

Egy fizikai kép észlelése mindig a külső, anyagi erők és az ember belső erőinek kölcsönhatásából ered. A külső erők a környezettel együtt hatnak. Az érzékelés létrejöttéhez a fényenergián kívül szükségesek az optikai erőterében ható vizuális vonzás erői (pont, vonal, sík, görbület stb.) és a befogadó, aki érzékeli a körülötte a térben és időben történteket. Az érzékelésnek minden azonos korú embernél elvileg azonos módon kellene végbemennie - mégis, valamennyi kísérlet azt igazolja, hogy a vizuális összetevők által közvetített "üzenet" egészen más ingereket és más reakciókat vált ki a különböző emberekből. Mint az érzékelésszociológia megállapította, a vizuális üzenetek befogadása erősen függ a kulturális környezettől, az életkortól, a nemektől, a társadalmi hovatartozástól - és emellett az egyén addigi életétől, tapasztalataitól. Az érzékeléspszichológia bebizonyította, hogy a gondolkodáshoz hasonlóan az érzékszervek felfogóképessége is fejlődik, sőt, valamennyi képességhez hasonlóan jelentős mértékben fejleszthető. Mindemellett a vizuális ingerek által kiváltott hatás nagymértékben függ az egyéntől, öröklött és tanult képességeitől, valamint attól, hogy számára mit jelent a vizuális inger által hordozott "üzenet".

A *shannoni* információelmélet az „információt" minőségi tényezőnek tekinti: az információ az, ami valami újat, objektíve meglepőt tartalmaz a befogadó számára. Ebből a megállapításból indult ki *A. Moles*, amikor megállapította, hogy ezek szerint bármely üzenet szubjektív, individuális értéke is mérhető, mégpedig az üzenetnek az egyénre gyakorolt hatása révén. Híressé vált könyve, az *"Információelmélet és esztétikai élmény"* példaanyagát elsősorban az akusztikus műfajokra dolgozta ki, a vizuális üzenetek közül elsősorban az olvasással foglalkozott; a "vizuális művészetek - rajz, fénykép, festmény, film - bizonytalanabb területei felé"[7] éppen csak kitekintett. A téma bizonytalansága ellenére az információelmélet következtetéseit a vizuális üzenetekre is meg kell próbálni vonatkoztatni.

Az információ továbbításának folyamata a következő sémában foglalható össze:

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az *üzenet* meghatározott céllal strukturálisan szervezett véges számú elemek halmaza, melynek a befogadónál a következő két küszöbérték között kell lennie ahhoz, hogy hatást (reakciót) válthasson ki:

- az ingerküszöb alatti információkra a befogadó érzéketlen marad;
- a telítettségi küszöb fölött nem érzékeli az információk által közvetített ingerek változásait.

Az üzenet lehet térbeli, időbeli vagy mindkettő együttesen. A térbeli üzenetek *egy*- (vonal, sor), *két*- (rajz, fénykép) vagy *háromdimenziósak* lehetnek (épület, szobor). Az ún. komplex műfajok (pl. film, balett) két- vagy háromdimenziósak a térben, de emellett időbeli "dimenziójuk" is van. Az időbeli moduláció nemcsak az auditív műfajoknál jelentős, ismeretesek azok a technikák, amelyek segítségével a térbeli üzeneteket időbeli letapogatással továbbítják (pl. a televízió).

Az üzenetet továbbító csatornák lehetnek érzékszerviek vagy technikai szállító csatornák. Mindkettőre jellemző az a kapacitás, amellyel képes az információkat továbbítani. Az érzékszervi csatornák kapacitását igen nehéz mérni, emiatt a mérések eredményei is igen eltérőek: 0,3 bit/secundumtól 4000 bit/secundumig is becsülték az idegrostok és -sejtek kapacitását. [8]

Bár az *információ kvantitatív, mérhető,* a befogadó (vevő) szempontjából *kvalitatív jellege* is van. Ez a minőségi tulajdonság az üzenetek fogadására megállapított küszöbérték viszonylag relatív voltából ered: bár van abszolút értéke is az ingerküszöbnek (az ember nem tudja például felfogni az ultraibolya fényt vagy az ultrahangot), de az a befogadó jellemző sajátosságaitól függ, hogy számára az információváltozás mit jelent, milyen ingert vált ki az üzenet stb.

Az információelméletnek tulajdonképpen a legnehezebben kezelhető, antropomorf fogalmához, az értékhez jutottunk el. A művészetek ezen a ponton érintkeznek az információelmélettel, ahol az esztétikai értéket próbáljuk mérhetővé tenni. Ha elfogadjuk azt a következtetést, hogy az információ értéke újdonságában, váratlanságában rejlik, akkor valószínűségelméleti kérdésre vezethetjük vissza a várható előfordulás valószínűségét. Nyilvánvalóan a lehetetlen esemény valószínűsége lesz a legnagyobb érték és a biztos eseményé a legkisebb (tehát reciprok összefüggés van az esemény bekövetkezése és annak értéke között).

Azt mondhatjuk tehát, hogy az I információ a V váratlanság logaritmusával arányos:

$$I=K \log V$$

ahol V váratlanság egyenlő a ϖ, egy adott rendszer felépítése valószínűségének inverzével, a K pedig a rendszerre jellemző állandó. Mint minden rendszerre, a vizuális rendszerekre is kiterjeszthető az entrópia tétele, melynek Boltzmann-képlete:

$$E=K \log \varpi$$

Ezt összevetve az információ és a rendszer (üzenet) arányával, a következő összefüggésre jutunk:

$$I=-K \log \varpi$$

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Tehát az *információ értéke az entrópia*, vagyis az egyensúlyra törekvés *inverze*. (És valóban: a 0 értékű információ nem befolyásolja a rendszer működését - más szóval nyugalmi állapotát. Minél nagyobb azonban az információ értéke /váratlansága/, a rendszer annál inkább eltér a nyugalmi helyzetétől.)

A képek és az általuk hordozott információk rövid áttekintése után ismerkedjünk meg a képek szemlélése közben lezajló agyi folyamatokkal, hogy jobban megértsük, miképpen megy végbe a képi információ érzékelése.

A vizuális érzékelés

A látás neurológiai szempontból többé-kevésbé tisztázott mechanizmusa: a fényenergia fiziológiai folyamatot idéz elő a retina látósejtjeiben, ahonnan ezeket az ingerületeket a látóideg rostjai az agy látóközpontjába vezetik, ahol aztán az egyedi ingerületek feldolgozása végbemegy. A szem úgy működik, mint egy "műszer", tehát objektív módon ugyanazt a képet vetíti a retinára. Következésképpen ugyanazon körülmények között minden embernek pontosan ugyanazt és ugyanúgy kellene látnia. Az empirikus vizsgálatok azonban bebizonyították, hogy ez koránt sincs így. Attól a pillanattól kezdve, hogy a retináról az agyba jut az információ, már nem ugyanaz az észlelet van jelen az egyes emberek tudatában.

Teljes mértékben még ma sem tisztázott, hogy a vizuális érzékelés mennyiben öröklött és mennyiben tanult folyamat. A XX. század elejének nagy hatású *Gestalt* -pszichológiája azt vallotta, hogy vannak örökletes elvek, amelyek alapján a vizuális ingermintákalakzattá (Gestalt) szerveződnek. *Max Wertheimer* 1925-ben publikálta a "perceptuális szerveződés" törvényéről szóló munkáját,[9] mely jónéhány évre meghatározta az érzékeléspszichológiai kutatásokat. Ma már ezt a felfogást elutasítják, de vannak az észlelés genetikai és funkcionális kísérleteinek - melyek az 1930-as években indultak meg - olyan eredményei, amelyek ma is helytállóak. Egyik ilyen megállapítás, hogy az észlelés mintegy "vezérli" az ember tevékenységét, azzal együtt fejlődik, de a kölcsönhatás következtében egyúttal maga az észlelés is magán viseli e praxis hatását. *Piaget* [9] nevéhez fűződik az észlelés "praxeológiai" felfogása, amelynek értelmében a perceptuális folyamatok eredetileg az ember gyakorlati tevékenységének szerves komponenseiként alakultak ki és ebből következik fejlődésük is.[10] Piaget híres kísérleteiben vizsgálta a gyermeki tevékenységet és ezzel párhuzamosan az észlelési képességek fejlődését. Megállapítása szerint ahogy a gyermek tevékenységének bonyolultsága növekszik, ahogy egyre összetettebb kognitív feladatokkal találja magát szemben, úgy fejlődik perceptuális képessége is.

Maga az észlelés folyamata többféle megközelítésben is megragadható. A tudomány mai álláspontja szerint a fény hullámtermészetű jelenség, mely egyenes vonalban terjed. Az emberi érzékelés meghatározott korlátok között mozog, az ún. "látható színek" tartománya 0,35μ-0,7μ között található (ezek tulajdonképpen hangmagasságoknak felelnek meg). A látást a fényerősség, a fényintenzitás és a telítettség befolyásolja. Az ember által érzékelhető fényerősség „dimenziója" néhány fénykvantumtól /10^{-6} lumen/ az ún. telítettségi küszöbig /10^{4} lumen/ terjed. Ez az óriási különbség az ingerület vezeté-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

sében azonban csak látszólagos, a recehártya érzékenysége e nagyságrendi eltérésre nem tud reagálni.

Valamely fizikai objektum helyét a térben a következőképpen érzékeljük: az egyes tárgyak külső felületeiről a fényhullámok egyenes vonalban terjedve jutnak a szembe, ahol a térkoordináták a recehártyán mintegy vetületben jelölik meg az egyes fénykibocsátó pontok helyzetét. A domborulatok érzékelését a két szem parallaktikus koordinátája járulékos módon fejezi ki. A vizuális érzékelés egyik fontos jellemzője a szem *megkülönböztető képessége,* amelyet a kutatások során az optikai tengely körül 1 szögperc értékben mértek. A látómező szélei felé haladva ez az érték egészen 1 szögfokra növekszik. A képi összetevők elemzéséhez az alapot az ún. *küszöbvizsgálatok* adják. A kísérletek azt bizonyítják, hogy egységnyi idő alatt csak bizonyos mennyiségű információt tudunk felfogni: ezt az értéket 10-20 bit/sec közé teszik.

Az észleleti kép kialakulása

Mint *Richard Gregory* rámutatott, különbség van a *tárgyak* látása és a *tárgyak képének* a látása között, és nem is lehet egészen pontosan bemutatni a tárgyak észlelését. Mivel az érzéki információ tökéletlen, *"nem azt hisszük, amit látunk, hanem azt látjuk, amit hiszünk"*[11]. E meglepő állításra *Gregory* az intellektuális világkép megváltozását hozza fel bizonyítékul és való igaz: az utóbbi egy-két évszázad tudományos eredményei, illetve az a hihetetlen mennyiségű vizuális információ, amellyel környezetünk körülvesz bennünket, rendkívüli módon befolyásolják világlátásunkat. Bár a *kép önmagában* biológiai szempontból *jelentéktelen,* az emberiség absztrakt gondolkodásának fejlődésében beláthatatlan következményekkel jár az a tény, hogy *az ember* - az állattal ellentétben - nemcsak az őt közvetlenül körülvevő valóságra, hanem a *képek által reprezentált helyzetekre is tud gondolatban vagy cselekvéssel reagálni.*

Az ideghárgyán létrejövő kép megfelelő műszerrel egy külső szemlélő számára látható lenne, de maga a szemlélő nem látja e kettős képet. *A kép* tulajdonképpen nem más, mint *a térbeli tárgy síkbeli kivetülése. „ A vizuális érzékelés csodája az a képesség, hogy a szemben létrejövő optikai képből ki tudjuk olvasni a nem optikai valóságot"* — írja Gregory —, ami más szavakkal azt jelenti, hogy noha a *vizuális érzékelő rendszer,* a szem és az agy *a tér - idő dimenziót síkban és szimultán érzékeli, a tudat kiegyenlíti* a sík vetületet úgy, hogy *a fizikai valóságnak megfelelően* vagyunk képesek a térbeli helyzetekre és az időbeli különbségekre reagálni. *"Esse est percipi"* írja *George Berkeley "Tanulmány az emberi megismerés alapelveiről"* című értekezésében[12], amelyből idézek: *"Az érzéki objektumok csak akkor léteznek, amikor észleljük őket: a fák tehát csak addig vannak a kertben vagy a székek a szalonban, amíg van, aki észleli őket. Amint becsukom a szememet, a szobában lévő bútorok újra semmivé válnak, és alighogy kinyitom, újrateremtődnek."* A mi számunkra már meghökkentő fejtegetésből származik a már idézett *esse est percipi* elv, amelyet gyakran rosszul fordítanak magyarra. Mint az előző részlet is bizonyítja, ez pontosan azt jelenti: *"létezni annyi, mint észleltnek lenni"* - talán egy kicsit magyarosabban: csak az létezik, amit észlelünk. Bár ma már elutasítják az isteni jelenlét megnyilvánulásaként értelmezett vizuális érzékelést, de még *Bertrand Russel*nél

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

is találkozhatunk egy ehhez hasonló felfogással, amelyet ő *"nem folyamatos lét"*-nek nevez.

Berkeley filozófiai gondolkodásának ma is érvényesülő hatása nem ebben rejlik, hanem a következőkben: *„A szellem egyetlen egyszerű, osztatlan, aktív létező; amikor észleli az ideákat, akkor értelemnek hívjuk, amikor pedig létrehozza őket vagy egyéb műveleteket végez velük, akkor akarat a neve"*. Mára a kifejezések ugyan módosultak kissé, de Berkeley óta meggyökeresedett az érzéki *(emocionális)* és a tudati *(racionális)* tevékenység szétválasztása, sőt szembeállítása. Tulajdonképpen a vizuális érzékeléssel kapcsolatos kutatások is e két pólus köré csoportosíthatóak: *az információelméleti megközelítés mérhető mennyiségeket*, statisztikai jellemzőket vizsgál és gyakorlatilag *figyelmen kívül hagyja* a különböző mértékű, de állandóan jelenlévő *emocionális reakciókat. A kísérleti*, de főként a művészetpszichológia viszont csak éppen annyit használ fel az egzakt módon leírható jelenségekből, amennyire szüksége van a *lélektani hatások* vizsgálatához. Mai tudásunk szerint az *észleleti kép kialakulása t*öbb, időben egymást követő összetevőből álló folyamat: a tárgy keresése és megtalálása, a feladatnak megfelelő információs tartalom kiemelése a tárgyból, majd megismerkedés a kiválasztott tartalommal. Az észleleti kép kialakulásának perceptuális cselekvései nagyban függnek az életkortól - erre példa lehet az, hogy a 3 éves kisgyermek még nem emeli ki a kontúrt, mint kötelező információs jegyet.[10] Mint *Arnheim* írja, az észleleti fogalmakat a kisgyermek még nem képes individualizálni: számára *"kutyaság"* létezik és nem egyes kutyák. Az életkorral együtt fejlődik a felismerési és a reprodukciós képesség is: minél több vizuális fogalmat őrzünk emlékeinkben, annál finomabb megkülönböztetéseket tudunk tenni az észlelt tárgyak között. Itt külön kell hangsúlyozni *a tanulás szerepét*, bár ez nem különíthető el a biológiai fejlődéstől. Nem állnak rendelkezésre olyan adatok, amelyek a spontán fejlődéstől elhatárolva bizonyítanák a tanulás szerepét azonos környezeti hatások mellett, de például bebizonyítható, hogy az alakzat megkülönböztetése a háttértől, vagy a kétdimenziós látásmód elsajátítása egyértelműen tanulási folyamat eredménye (ilyen irányú vizsgálatokat például természeti népeknél végeztek).

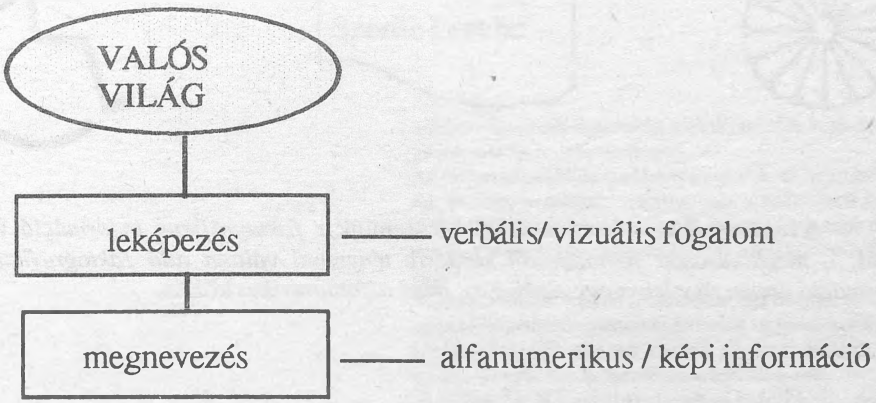
A kétdimenziós ábra percipiálásához speciális észlelési jártasságra van szükség, e tanulási folyamat vezet el azután az *elvont jelképek*, majd *az írott nyelv értelmezéséhez*. Gregory is e megállapításokkal támasztotta alá legfontosabb tételét; ő *az észlelést* egyfajta *problémamegoldásnak* tekinti - és mint már említettem, a legelvontabb gondolkodás kifejlődését arra az időre vezeti vissza, amikortól kezdve a kialakulóban lévő szem már képes volt a tárgyak között érzékelni a *"mintát"*.[11] A *minta* az ő megfogalmazásában a szemlélt tárgyról a szemben létrejövő kép, amelyet az agy interpretál a külső tárgynak megfelelően. Az észlelés ezért sokkal több, mint maga a "minta", amit a receptoraink jeleznek. Az észlelés egyben jelzés és azonosítás, melynek megvan a belső logikája.

A téma továbbgondolása szempontjából különösen érdekesek azok a megállapítások, amelyek az objektív valóság észlelését a tudat által determinált folyamatként írják le. *Gregory* az észlelést olyan processzusnak tartja, *"amelyben a teljesen inadekvát* - és így többértelmű - *információkat eredményesen használjuk fel arra, hogy a belsőleg tárolt hipotézisekből a külső világ pillanatnyi állapotára vonatkozóan válasszunk"*, ti. hogy milyen tárgy van jelen, mik a méretei, milyen a térbeli helyzete stb. Az ember növekedésével együtt kialakuló ún. *vizuális tudat* fejlettsége a kulturális környezettől

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

függő és egyénenként eltérő. Arnheim a tárgyakról a tudatunkban őrzött információkat *"vizuális fogalom"*-nak nevezi: ezek segítségével a maga háromdimenziós valóságában, állandó alakban tudjuk felidézni az adott tárgyat, mégpedig úgy, hogy az nem korlátozódik egyik vetületi képére sem. Emlékezzünk vissza a *"kutyaságra"* , mint a kisgyermek tudatában élő vizuális fogalomra!

Arnheim *"vizuális fogalom"* elnevezését megtartva nézzük meg, hogy a valós világ - fogalmi leképezés, megnevezés síkjain miként helyezkedik el a képi információ?

Látható, hogy egymás mellett, egymást kiegészítve létezik az alfanumerikus és a képi információ, mely utóbbi a szakirodalomban is egyre nagyobb szerepet játszik.

A képi információ mint faktografikus információ

Az alfanumerikushoz hasonlóan a képi információ is osztályozható műfaja, tartalma, hordozója, funkciója, rögzítési módja stb. szerint. A képi információ tipológiájának kidolgozása már egy következő kísérlet tárgya lehet, ezért a felvetés igazolására csak 1-1 példát hoznék fel.

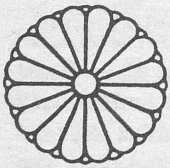
Műfaját tekintve a képi információ lehet:

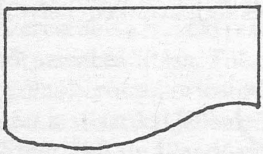
- diagram, piktogram;
- *tartalmára* nézve: folyamatábra, kapcsolási rajz;
- *hordozója* szerint: papír, mégnesszalag;
- *funkciója* alapján: gyártási folyamat vezérlése, közlekedésirányítás;
- *rögzítési módját* illetően: nyomtatott, digitális stb.

A szakirodalmi tájékoztatásban mind gyakrabban találkozunk olyan kérdésekkel, amelyekre a releváns válasz valamilyen grafikus jelekkel, szimbólumokkal ábrázolt vizuális közlés, vagyis képi információ. Ha a kérés konkrétan a képi reprezentációra vonatkozik,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nem is tekinthető relevánsnak a szöveges közlés. Gondoljuk el, milyen bonyolultan lehet például meghatározni szavakban Japán címerét, a folyamatábra „nyomtatás" jelét vagy a mozgássérültek közlekedését segítő piktogramot!

A fentiekből következően ki kell bővítenünk *a faktografikus információ* fogalmát: *a meghatározott felhasználói kérdésre tényszerű választ adó faktografikus információ éppen úgy lehet egy elemi kép, mint alfanumerikus* közlés.

Irodalom

1. Freud, Sigmund: Esszék. Bp. Gondolat, 1982.
2. Tanulmányok a vizuális kultúráról. Munkaközi anyag. Kézirat. Bp. MIF, 1984.
3. Mumford, Lewis: A gép mítosza. - Bp. Európa, 1986.
4. Moles, Abraham A.: Vers une théorie écologique de l'image? in: Image et communication. Paris, Éd. Universitaires, 1972.
5. Lengyel, Stefan - Bruckner, Attila: Die Bedeutung der visuellen Wahrnehmung bei des Erfassung von Objektfunktionen... In: Design Research Symposium, 8-11. 5. 1984. Helsinki.
6. Andor Csaba: Jel - kultúra - kommunikáció: Interdiszciplináris szempontok a kultúrakutatásban. Bp. Gondolat, 1980.
7. Moles, Abraham A.: Információelmélet és esztétikai élmény. Bp. Gondolat, 1973.
8. Lábos Elemér: Természetes és mesterséges értelem. Bp. Magvető, 1979.
9. Alaklélektan (vál. és bev. Kardos Lajos.) Bp. Gondolat, 1974.
10. Zincsenko, V.P. - Vergilesz, N.J.: A vizuális kép kialakulása. Bp. Akad. K. 1977.
11. Gregory, Richard L.: Az értelmes szem. Bp. Gondolat, 1973.
12. Berkeley, George: Tanulmány az emberi megismerés alapelveiről... Bp. Gondolat, 1979.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1988. évi munkája

Szente Ferenc

Sokszor kérdezik manapság tőlünk, mi van velünk, vagyunk-e még, leszünk-e majd?
Az évi beszámoló közreadása is alkalom arra, hogy mondjuk és dokumentáljuk: megvagyunk, a változások korát éljük meg mint más intézmények, szenvedünk azok depresszív hatásaitól és alkalmazkodunk az új körülményekhez.
Nem szeretnénk semmit föladni, ami kipróbáltan jól szolgálja a könyvtárak egyetemes érdekeit, ugyanakkor készségesek vagyunk minden közérdekű változtatásról tárgyalni, ha az új forma ígéretesebb lesz a réginél.
Szerepeinket és sorsunkat alapjában befolyásolja, hogy a minisztérium intézményéből az OSZK intézményévé váltunk. Ennek eddig hátrányos következményeit nem éreztük, előnyeit igyekszünk megtalálni és kihasználni.
Ezek előrebocsátásával nyújtjuk át beszámolónkat a Figyelő közönségének.

Döntéselőkészítő feladatok

Az MM részére helyzetelemzést készítettünk a könyvtári rendszerben működő kultúrális egyesületekről, tevékenységüket elősegítő tennivalókról.

Véleményeztük és kicgészítettük a közművelődési szakemberek képzésével foglalkozó minisztériumi tervezetet.

Az iskolán kívüli könyvtáros szakoktatásról az MM felkérésére beszámolót és javaslattervezetet készítettünk.

Tervezetet készítettünk a vakok és gyengénlátók számára készítendő hangos folyóirat szerkesztéséről, szolgáltatásáról és kezeléséről. A folyóirat - a Soros Alapítvány támogatásával és a VGYOSZ közreműködésével -, két kazettán, szeptember óta jelenik meg kéthetenként. Az ötven könyvtárnak ingyen szolgáltatott kazetták a magyar kultúrális és politikai sajtó termékeiből adnak válogatást; a folyóirat márciustól térítéses.

Véleményeztük az MM Közművelődési Koordinációs Titkárságának az ámk-kra vonatkozó 119/81. sz. rendelet módosítására tett tervezetét.

A szakszervezeti központi és körzeti könyvtárak igazgatói, a SZOT, valamint a szakkönyvtári koordinációs, illetve hálózati központok részvételével tanácskozást szerveztünk a vállalati szakkönyvtári integráció kérdéseiről. A tanácskozáshoz az integráció eddigi tapasztalatairól vitaanyagot, a megvalósítás módjaira ajánlásokat készítettünk.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Közreműködtünk az *Olvasó népért mozgalom* IV. országos konferenciáján megvitatásra kerülő tézisek előkészítésében. Vitaanyagot és javaslattervezetet dolgoztunk ki a következő témakörökben: Könyvtárügyünk helyzete és főbb tennivalói. A felnőtt népesség olvasási szokásai. A könyvtári propaganda. A közművelődési egyesületek és az olvasómozgalom.

Közreműködtünk az MKE alapszabályának módosítására létrehozott munkabizottság tevékenységében.

Szolgáltatások

Állománygyarapítási és bibliográfiai szolgáltatások

Az *Új Könyvek* című állománygyarapítási tanácsadó 1988-ban visszatért az 1981 előtti formára, megszűnt a szabadlapos kivitele. Másik változás: a könyvtárak évi 300.- Ft előfizetési díjat fizetnek a folyóiratért a Könyvértnek. Számtalan tárgyalást bonyolítottunk le a Könyvérttel, hogy a lap kiadásában, tartalmában a kereskedelmi és szakmai érdekek legalábbis egyensúlyban legyenek.

Az év során 36 szám kéziratát készítettük el, s további 4 számot 1989-es impresszummal. A kurrens számokhoz betűrendes mutató készült, s elkészítettük az 1987. év számainak kummulált mutatóját is. (Sajnos a Könyvért még nem adta ki az 1986-os és az 1987-es évfolyamok mutatóit sem.) Folyamatos volt az Új Könyvekbe kerülő tételek tárgyszavazása, s rendszeresen megjelent a nyomtatott tárgyszójegyzék.

— A *Közhasznú kisbibliográfiák* sorozat három újabb füzetének — a *Könyvek a háztáji állattartásról, A beteg ember könyvei, A kismamák könyvei* - kéziratát készítettük el. A füzetek a Könyvérttel közös kiadásban jelentek meg. (Az utóbbi kettőhöz sikerült megnyerni a Medicina Könyvkiadó anyagi támogatását is.)

Összállítottuk *A magyar könyvtárak bibliográfiai tervei 1988.* című kéziratot. (Kiadására nyomdai nehézségek miatt nem került sor.)

A Francia Bibliológiai Társaság felkérésére elkészítettük az elmúlt 10 év (1978-1988) hazai olvasás- és könyvtárszociológiai kutatásait feltáró bibliográfia tervét, elindítottuk a bibliográfia munkálatait.

Cikkbibliográfiát állítottunk össze az Olvasó népért mozgalomról megjelent legfontosabb írásokról.

A *Tájékoztatási források a közművelődési könyvtárakban* c. sorozatba tervezett két kézikönyv befejezése áthúzódik az 1989. évre, az év során az anyaggyűjtési munkálatokat végeztük el.

Megszerveztük a *Sabre-Soros alapítvány*tól érkezett kb. 20 000 ajándékkönyv szétosztását. Újabb alapítvány - a *Brother's Brother* - is jelentkezett a jándék könyvszállítmánnyal; az első küldeményük fogadásáról gondoskodtunk.

Tovább szerveztük a közművelődési könyvtárak hangoskönyvtári szolgáltatását. 1988-ban újabb 116 cím - zömmel az utóbbi évek könyvsikere - közül választhattak a könyvtárak. Egy kazettát 65.- Ft-os áron vásárolhattak meg a könyvtárak a Soros Alapítvány támogatása következtében.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Kezdeményeztük a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtárban az olvasótábori munkával összefüggő dokumentumok, módszertani segédanyagok központi gyűjteményének kialakítását. A gyűjtemény gyarapításának elősegítésére felhívást tettünk közzé.

Folyamatosan gondoztuk a külföldi magyar intézetek könyvtárainak állománygyarapítását: a rendeléseiket ellenőriztük, szükség szerint korrigáltuk; a létesítendő pozsonyi és moszkvai intézet könyvtárát közvetlenül gyarapítjuk. Néhány intézet gyűjtőköri szabályzatát felülvizsgáltuk és szükség szerint módosítottuk. Közreműködésünkkel elkészült a moszkvai intézet gyűjtőköri szabályzata. Összeállítottuk és eljuttattuk az érintetteknek az alapvető kézikönyvek jegyzékét, s egy listát azokról a hangzó dokumentumokról, amelyek a magyar zenei életet reprezentálhatják a külföldi magyar intézetekben.

Megszerveztük, hogy a külföldi magyar intézetek könyvtárai küldjék meg az OSZK-nak a működési területükön megjelent (újabb és régebbi) hungarikákat.

Helyismereti munka

Az 1986-ban elkezdett helyismereti dokumentációt folyamatosan bővítettük és gondoztuk.

Elkészült és lektoráltattuk *A magyar sajtó repertóriumainak annotált bibliográfiája* című kéziratot, amelynek kisebb mértékű átdolgozása és kiegészítése most folyik.

Elkészült a *Helyismereti bibliográfia módszertani kérdései* című kézirat; átdolgozása 1989-ben fejeződik be.

A gyűjtemények feltárása

Elkészítettük *A hangzó dokumentumok bibliográfiai leírása* című szabványt.

Elkészítettük *A dokumentáció eszközei és módszerei* című útmutató első három fejezetét.

A katalógizálási kézikönyv fejezeteit a felkért szerzők nem készítették el, a kötet kiadásáról lemondtunk.

Az új videodokumentumok és hangfelvételek központi céduláinak készítésében szaktanácsadással és ellenőrzéssel folyamatosan részt vettünk.

Véleményeztük a ceglédi városi könyvtár, a szentendrei megyei könyvtár, a BME Központi Könyvtára, a Képzőművészeti Főiskola Könyvtára katalógusszerkesztési házi szabályzatát, továbbá a BIOGÁL Gyógyszergyár számítógépes feldolgozásról készült tervezetét.

Gyermekkönyvtári munka

Ki kicsoda a mai magyar gyermekirodalomban? című tervezett kiadványunkat megszerkesztettük, s a Csokonai Könyvkiadóval közös kiadásban megjelentettük. A vállalkozáshoz kamatos kölcsönt szereztünk az MM-től.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A magyar gyermekkönyvtári ellátás helyzete és feladatai című tanulmánykötet kiadását anyagi és nyomdai gondok miatt levettük a napirendről, a kézirat a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban hozzáférhető.

A *Könyvtárhasználatra nevelő játékok* című gyermekkönyvtári segédlet szinopszisa, kb. 20 oldalnyi minta-anyaga elkészült. A munkálatokat a mű kiadásához szükséges pénzügyi fedezet megteremtésének idejéig felfüggesztettük.

A gyermekkönyvtáros kézikönyve című - tavaly előkészített - kiadványtervhez értékeltük a beérkezett pályázatokat és azokat egy kivételével rosszaknak minősítettük. Szemletanulmányt nem készíttettünk, ismételt próbálkozással se találtunk rá vállalkozót.

A gyermekkönyvtári segédletek regisztrációjáról szóló javaslatot nem készítettük el a megyei könyvtárak számára, mert a feladatot nem vállalták a könyvtárak.

Propagandaszolgáltatások

Folyamatosan segítséget nyújtottunk a közművelődési könyvtárak kiállítási tevékenységéhez. (Ex libris-kiállítások Hatvanban, Jászberényben; *Katulic László* kiállítása Jászberényben. Előkészületeket tettünk *Sallai István* könyvtárosi életútját és helyi munkásságát megörökítő állandó kiállítás megvalósítására a kisszállási ÁMK könytárában.)

Az OSZK-ban reprezentatív kiállításon mutattuk be az elmúlt évek legjobb propagandakiadványait. Az MKE vándorgyűlésen, Szekszárdon, kiállítást rendeztünk a közművelődési könyvtárak innovációs tevékenységéről.

Közreműködtünk az MM Közgyűjteményi Főosztálya sajtótájékoztatóján; a könyvtárak 1987. évi tevékenységéről hírlevelet állítottunk össze s kiállításon mutattuk be az év legérdekesebb könyvtári kiadványait.

Szerkesztettük a *Látóhatár* cikkbibliográfiáját.

Az MKE-vel közösen kiadtuk *Kiss Jenő: Magyar Könyvtárak* című művének angol nyelvű változatát.

Továbbra is kezdeményeztük a könyvhéthez kapcsolódó könyvtárpropaganda új formáinak a megvalósítását. Ott ahol *Könyvtári napok* alcímmel szervezték a rendezvénysorozatot, közreműködtünk egyes programok megvalósításában is.

Nem hozott eredményt az a törekvésünk, hogy a nagykönyvtárak, valamint egyéb intézmények, vállalatok könyvtári tájékoztatásban is hasznosítható prospektusait ösz - szegyűjtsük és rendszeresen megküldjük a könyvtáraknak. Körlevelünk nyomán alig kaptunk megfelelő anyagot, csupán a BNV alkalmával tudtunk - mintegy jelezve a közérdekű információs szolgáltatások során jól hasznosítható dokumentumok körét - egy-egy kisebb csomagot küldeni a megyei könyvtáraknak.

Elkészítettük és lektorálásra átadtuk a *Mit kell tudni az országos szakkönyvtárak szolgáltatásairól?* című tájékoztató kéziratát.

Az MKE vándorgyűlésére *Válasz/úton/* címmel egy alkalmi újságot jelentettünk meg, mintegy kipróbálva egy rendszeresebben megjelenő – közérdekű könyvtári információkat, hírdetéseket közlő – lap kiadását, visszhangját. Ezt követően tervezetet készíttettünk a *Könyvtári Expressz* című lap kiadására, amelyre megkaptuk az engedélyt.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtárnépszerűsítő plakátpályázatunkat nem sikerült meghírdetni. Egyelőre a kiíráshoz szükséges pályadíjak összegének mintegy felét sikerült - különböző szervek támogatása révén - összegyűjteni.

Országos tanácskozást szerveztünk a könyvtári propagandakiadványokról, a könyvtárak kiállítási tevékenységéről, a közhasznú információs szolgáltatásokról.

Elkészítettük a *Könyvtárosok zsebkönyve* című időszaki kiadvány szinopszisát. (A tervezett mű kiadására egyelőre nincs lehetőségünk.)

A változásoknak megfelelően elkészítettük a *Kötelespéldány jogú könyvtárak* című kiadványunk átdolgozott kiadásának kéziratát.

A *Szép magyar könyvtárak* című hangosított diafilm forgatókönyvét, szövegkönyvét és terjesztési programját elkészítettük; kezdeményezésünkre a filmet a Magyar Diafilmgyártó Vállalat kiadta.

A tervezettől eltérően - nyomdai kapacitás híján - a közművelődési könyvtárak kiállítási tevékenységéről készülő összegzésünket nem jelentettük meg önálló kiadványban, hanem - rövidített változatban - a *Könyvtáros* ban közöltük.

A *Praktéka* című sorozatban tervezett kiadványokat a Tolna Megyei Könyvtár adja ki, így csak azok népszerűsítésében működtünk közre.

Közreműködtünk a HNF olvasótáborokról készülő videofilmjének a készítésében.

Egyéb szolgáltatások

Közreműködtünk a Baranya Megyei Könyvtár tömörraktárának és zeneműtárának kivitelezésében; tervjavaslatokat adtunk a Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár 300 000 kötetes raktárszárnyának tervezéséhez (több változatban).

Szakértői konzultációt adtunk a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár beruházási programjának és engedélyezési tervének kidolgozásához.

A Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár új épületszárnyának és a régi épület rekonstrukciójának terveit a szakszerűség szempontjainak megfelelően átdolgoztuk.

Kiskunhalas, Mezőtúr, Tarpa és Tolna könyvtárainak átépítési és berendezési munkáihoz tervjavaslatokat szolgáltattunk.

A felsőoktatási könyvtárak közül az ELTE Jogi Kar és a Pénzügyi Főiskola fejlesztését támogattuk tervjavaslatokkal.

Elkészítettük a veszprémi SZMT Központi Könyvtár átépítési tervjavaslatát.

A szakkönyvtárak közül a Konjunktúra és Piackutató Intézet, a Papíripari Kutatóintézet könyvtárai, valamint a Rádió-Televízió Műszaki Könyvtára részére készítettünk tervjavaslatokat.

Az egyházi könyvtárak sorában szakvéleménnyel és tervjavaslatokkal igyekeztünk előmozdítani az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárnak, a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárnak, az Evangélikus Teológiai Akadémia Könyvtárának és a Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárának fejlesztési szándékait.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A határainkon túl élő magyarság és a magyar kultúra iránt érdeklődők ellátásának érdekében a moszkvai, a pozsonyi és a varsói magyar intézetek könyvtárai esetében végeztünk hasonló feladatokat.

A könyvtári szoftverek című tájékoztató 3. és 4. számának kéziratát elkészítettük. (A közölt szoftvereket a könyvtári használhatóság szempontjából teszteltük.)

Részt vettünk az OSZK számítógépesítésének előkészítő munkálataiban, a besorolási adattétel megjelenítési formátumának kialakításában; az ISSN-ISBN Iroda és az ISDS Központ adatfelmérésében. Az adategyeztetési munkák az NPA adatfelmérése és a mikroszámítógépesítés felgyorsulása miatt halasztódnak. Közreműködtünk az OSZK fejlesztési elveinek kidolgozásában.

Szakértői vélemények és tanácsadások formájában közreműködtünk a jogi problémák megoldásában, így különösen az alábbi kérdésekben:

— könyvtár megszüntetése, átszervezése, eladása;
— könyvtári vállalkozási lehetőségek adózási és más jogi szabályai;
— könyvtári szolgáltatások jogi problémái, szerzői jogi kérdések, szolgáltatás díjazása;
— könyvtárosok besorolási szabályai, különös tekintettel a bérrendelet előírásaira, a végzettség megfelelősége az adott munkakörre;
— állományellenőrzés szabályai, felelősség a hiányokért;
— könyvtárosok alkalmazásának különböző jogi lehetőségei;
— könyvtárhasználati szabályok megállapítása (jótálló alkalmazása, késedelmi díjak, végrehajtási eljárás);
— szervezeti és működési szabályzat módosítása;
— munkajogi szabályok (felmondási okok, szabadság kiadása, továbbtanuló dolgozók kedvezményei);
— a kétszintű államigazgatás bevezetésének könyvtári kihatásai.

Elkészült a tanárképző főiskolai hálózatok és két változatban a tanítóképző főiskolai könyvtári hálózatok modelljének a leírása. Az előbbit eljuttattuk az illetékes könyvtárigazgatóknak, és a FKT tagozati ülésén megbeszéltük. A tanítóképző főiskolai könyvtári mintákat a tagozati ülés 1989-ben tűzi napirendjére.

1988-ban is segítséget nyújtottunk a könyvtáraknak a statisztikai kötelezettségük teljesítéséhez. Előkészítettük az 1988. évről szóló statisztikai kiadványunk, a TEKE új adatlapjait, valamint kezdeményeztük a számítógépes adatfeldolgozás eredményeként az adatok mágneslemezen történő bekérését.

Közreadtuk a *TEKE '87* és a *SZAKMA '87* című kiadványunkat.

(A tervezett angol és orosz nyelvű változatok kiadására nyomdai kapacitás hiánya miatt nem került sor.)

Elkészítettük *A festett üveglemezektől a diavideóig* című ismeretterjesztő módszertani kiadvány kéziratát, s kiadtuk lektorálásra az OOK-nak.

Szakfelügyeleti feladatok, egyéb vizsgálatok

Az MM felügyeleti terve szerint megszerveztük Bács-Kiskun és Somogy megye könyvtárügyének szakfelügyeleti vizsgálatát. A minden könyvtártípusra és a könyvtári tevékenység főbb területeire kiterjedő vizsgálat szakértői jelentéseit, az összeállított

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

szakmai programot továbbítottuk minden érintett könyvtárnak és intézkedésre jogosult szervezetnek.

Az MM Könyvtári Osztálya megbízásából elvégeztük az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Könyvtárának szakfelügyeleti vizsgálatát és a jelenlegi helyzet feltárása mellett szakmai fejlesztési-rekonstrukciós programot adtunk ki.

Az MM megbízásából megvizsgáltuk a megyékben működő könyvtári szakfelügyeleteket; helyzetképet, javaslatokat tartalmazó szakmai programot állítottunk össze a tapasztalatok alapján.

Továbbra is gondoztuk, gyarapítottuk a szakértői jelentéseket, szakmai programokat stb. tartalmazó szakfelügyeleti dokumentációt.

A szakfelügyeleti vizsgálatok megszervezéséhez, lebonyolításához tanácsadással segítséget nyújtottunk, javaslatokat tettünk tematikus vizsgálatokra.

Felmérést készítettünk a szakszervezeti központi és körzeti könyvtárak állománygyarapítási költségeinek 1980-1987 közötti alakulásáról. A vizsgálat tapasztalatait összegeztük és eljuttattuk a SZOT Módszertani Intézményének.

Az AGROINFORM-mal közösen összeállított kérdőív és a néhány megyei könyvtárban lefolytatott személyes tájékozódás alapján elkészítettük a jelentést az agrárszakirodalmi közvetítő tevékenység helyzetéről és feladatairól.

A közművelődési, a szak- és felsőoktatási könyvtárak finanszírozásáról a nemzetközi szakirodalomban, irodalomkutatást végeztünk az elmúlt 15 évet figyelembe véve. Tekintettel arra, hogy a publikációkból nem kaptunk elég információt, levéllel fordultunk 11 ország intézményéhez. A megküldött anyagokból lefordítottuk a bennünket érdeklő részeket. Az intézmények finanszírozásának hazai gyakorlatára is javaslatokat tartalmazó tanulmányunkat 1989 első felében fogjuk elkészíteni.

A megyei könyvtáraknak kérdőívet küldtünk ki, hogy felmérjük a zenei részlegek állományszervezési és szolgáltatási gyakorlata miképpen változott az elmúlt években. Sajnálatos módon a könyvtárak egy része csak az év utolsó heteiben küldte vissza a kérdőívet, így azok összesítésére és a tanulmány megírására csak 1989 első negyedévében kerülhet sor.

Az egyetemi könyvtárak állománygyarapításra fordítható költségvetési keretének alakulásáról rendkívüli könyvtárigazgatói tanácsülést szerveztünk. Közreműködtünk a művelődési miniszterhez és az Országgyülés Kulturális Bizottsága elnökéhez küldött javaslatok elkészítésében.

Az IFLA közművelődési könyvtári szekciójának kérésére az 1987. évi statisztikai adatok alapján tájékoztatást adtunk a szakszervezeti könyvtárhálózat szervezeti felépítéséről, működési feltételeiről, valamint forgalmi eredményeiről. Angol nyelven összeállítást készítettünk a hálózat tevékenységét szabályozó állami és szakszervezeti jogszabályokról, irányelvekről, továbbá a tevékenységüket elemző kutatásokról, tanulmányokról.

A kettős funkciójú ámk könyvtárak vizsgálatát az iskolai könyvtárak fejlesztési útmutatója alapján nem fejeztük be, az anyaggyűjtés áthúzódik az 1989-es év első felére.

A magyar könyvtárak nemzetközi online rendszerekhez való kapcsolódásáról beszámolót készítettünk az MM felkérésére.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Kutatási feladatok

Az olvasói szokások és az olvasás folyamata

A finn-magyar összehasonlító regénybefogadási vizsgálat adatfeldolgozási munkáit befejeztük. Az adatelemzés módszereit, a táblaterveket a finn partnerrel egyeztettük, az elkészült táblázatokat egymás rendelkezésére bocsájtottuk. *A magyarok és finnek az olvasásszociológia tükrében* című kézirat első 4 fejezetét elkészítettük.

A finn-magyar közös kutatás keretében folyó történeti fogadtatásvizsgálat zárótanulmánya elkészült. A magyar és a finn rész szövegeinek egyeztetése, a szöveg nyomdakészre történő gépelése áthúzódik 1989-re.

Befejeződtek az *Olvasói értékrend* című országos vizsgálat feldolgozási munkálatai. Megkezdődött az adatok kiértékelése, első lépésként a társadalom könyvtáros-képéről készült tanulmány.

Elkészült a *15-18 évesek olvasási kultúráját feltáró* vizsgálat kézirata. A szerkesztés, az ábrák készítése és a szakmai lektorálás áthúzódik 1989-re.

A *6-10 éves korosztály olvasási kultúrája* című kutatás adatfelvétele megtörtént, a kódolási, kigyűjtési munkák egyharmada elkészült.

A könyvtárszakos főiskolások új olvasásszociológiai tankönyve nem készült el. (Anyagának 3/4 része - az új kutatási eredményekkel való kiegészítésre várva - készen áll.)

A falusi cigányok kultúrális szocializációjáról készülő kutatás folytatásának terveit elkészítettük, a kutatáshoz az MM-től kért támogatást nem kaptuk meg. (1989-ben újra kérjük, de az intézményi keretből is biztosítunk rá pénzt.)

Folytatódtak a *Határon túli magyarság olvasáskultúrája* című témakör sajtófigyelési munkálatai.

A könyvtár és társadalmi környezete, az intézmények működése és fejlesztése

A könyvtár és társadalom kapcsolata című kutatás adatfelvétele befejeződött; a kérdőívek nagyrészét feldolgoztuk; Orosháza, Pápa, Esztergom könyvtárairól műhelytanulmányt írtunk.

Az általános művelődési központok munkájának szervezeti és tartalmi kérdéseiről tervezett kutatásunk témáit - megfelelő közreműködők híján - meg kellett változtatnunk. Az elkészült kéziratok: *Trencsényi László: A társadalmi részvétel és társadalmi testületek működésének tapasztalatai az ámk-ban, Szabó Irma: A földesi ámk közművelődési tevékenységének beépülése az iskolai oktató-nevelő munkába.*

Elkészítettük a C típusú könyvtárak felnőtt és gyermek szakirodalmi állományának közös elhelyezésére vonatkozó kísérletünk tervét. Megvalósítására 1989-ben kerül sor.

Oktatási, továbbképzési feladatok

A főiskolai könyvtárosképzés tankönyvkészítési programjának keretében a következő kéziratok készültek el: *Szepesváry Tamás: Tudományos tájékoztatás, Szabó*

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Sándor: Általános tájékoztatás (II. kötet) és Kovács Lászlóné-Hegyközi Ilona: Dokumentumismeret. Az állomány gondozása című kéziratot lektoráltattuk és kiadásra előkészítettük.

Szakmailag támogattuk a Jászberényi Tanítóképző Főiskola tanító-könyvtárszakos képzési kísérletét.

Szakmai támogatásban részesítettük a budapesti főiskolai könyvtárosképzést, és közreműködtünk a tanszék munkájában.

Továbbképző tanfolyamok

Befejeztük, illetve szerveztük a következő tanfolyamokat:
— zenei továbbképző tanfolyam,
— speciális dokumentumok a könyvtárban,
— történelmi és művelődéstörténeti ismeretek,
— gyerekkönyvtárosi továbbképző tanfolyam,
— újságírói (publicisztika, sajtókapcsolatok gyakorlati kérdéseivel foglalkozó) tanfolyam,
— könyvek katalogizálása (hat alkalommal),
— a helyismereti munka kérdései,
— osztályozás és indexelés,
— vezetőképző tréning és tanfolyam szakkönyvtárosoknak,
— vezetőképző tréning és tanfolyam közművelődési könyvtárosoknak,
— csoportvezetésre felkészítő tréning gyerekkönyvtárosoknak,
— a vezetőképző tréningek volt hallgatóinak 2x3 napos utóképzés,
— mikroszámítástechnikai tanfolyam a KMK munkatársainak,
— szervezésmódszertan könyvtárosok számára,
— szakmai továbbképző tanfolyam a külföldi magyar intézetek könyvtárosai és a felügyeletüket végző politikai munkatársak számára.

Nem indítottuk el az OSZK olvasószolgálatos munkatársai részére a tervezett tanfolyamokat, mert a megrendelő lemondta.

Könyvtárkezelői képzés

Szakmailag előkészítettük a könyvtárkezelői tanfolyamokat, a szervezők részére országos értekezletet rendeztünk. Folyamatosan figyelemmel kísértük az oktatást és részt vettünk a záróvizsgák lebonyolításában, a tanfolyamok tapasztalatairól értékelő jelentést készítettünk. (1988-ban 9 intézményben 353-an végezték el a tanfolyamot.)

Elkészítettük a *Könyvtár kezelése* című tankönyv átdolgozott és bővített kiadásának kéziratát.

Példatárat szerkesztettünk a könyvek katalogizálásához és a raktári jelzetek megállapításához a könyvtárkezelői tanfolyamok számára.

Az Országos Pedagógiai Intézet könyvtárkezelői fakultációért felelős munkatársával együtt figyelemmel kísértük a gimnáziumokban folyó könyvtárosképzést.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Egyéb szakmai továbbképzések

Konferenciát szerveztünk a tárgyi feltárás kérdéseiről az A és B típusú könyvtárak munkatársainak a részvételével.

Központi szolgáltatások osztályozási gyakorlata és a felhasználók címmel tanácskozást rendeztünk az A típusú könyvtárak munkatársai részére.

A Jászberényi Tanítóképző Főiskolával megszerveztük a könyvtáros-oktatók nyári konferenciáját.

Kétnapos konferenciát szerveztünk a két közművelődési hálózat olvasószolgálatos munkatársainak a *Video lehetőségei a tájékoztató munkában* címmel.

A szakszervezeti mozgalomnak a munkahelyi könyvtárhálózatot is érintő folyamatos átszervezése miatt a központi könyvtárak módszertani munkatársai részére tervezett informatikai továbbképzést a SZOT kérésére 1989 második félévére halasztottuk.

Az ámk-könyvtárosokat érintő szakmai kérdésekről továbbképzéseket tartottunk.

Szervezési feladatok, rendezvények

Szakmai tanácskozást szerveztünk a kétszintű államigazgatás bevezetésével kapcsolatos könyvtári hálózatfejlesztési és módszertani kérdésekről. A tanácskozáson részt vettek a megyei könyvtárak igazgatói, módszertani vezetői, a tanácsi művelődési osztályok könyvtári referensei, a tapasztalatokról beszámoltak a négy kísérleti megye képviselői.

Folytattuk a szakmai tanácskozások szervezését a könyvtári együttműködés a szakirodalmi és információellátás érdekében témában. 1988 őszén az észak-alföldi régióban szerveztünk tanácskozást a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár közreműködésével *A közművelődési könyvtárak szerepe a mezőgazdasági információ és szakirodalom közvetítésében* címmel. A konferencián elsősorban a közművelődési könyvtárak képviseltették magukat, annak ellenére, hogy az egyéni felhasználók mellett a termelést segítő szolgáltatások is kiemelten szerepeltek az egyes előadásokban (AGROINFORM, DATE).

Városi könyvtárigazgatók kaszinója elnevezéssel két alkalommal - Mosonmagyaróvárott és Gödöllőn - szerveztünk szakmai fórumot, kötetlen eszmecserét, elsősorban a könyvtárak vállalkozói, innovációs tevékenységéről.

Az OSZK-ban a következő kiállításokat rendeztük: *Pencso Kulekov ex librisei, Plugor Sándor grafikái, Francia gyermekkönyvek és illusztrációk, Magyar-lengyel történelmi kapcsolatok, Domokos Géza festményei és grafikái.* (Pencso Kulekov a tárlatának teljes anyagát, mintegy másfél száz fametszetű ex librist, az OSZK KMK-nak ajándékozta.)

Az MM rendelkezésére 1988-ban az MKE-től átvettük a Soros Programiroda könyvtári feladatainak ellátását. Folyamatosan végezzük az alapítvány szolgáltatásairól szóló tájékoztatást, a megrendelések összegyűjtését, a különféle eszközök, dokumentumok behozatalát, vámoltatását, szétosztását és a velük összefüggő teljes gazdasági-pénzügyi munkát.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

— Folytattuk a korábban behozott 398 gyorsmásoló kellékekkel való ellátását. (Kb. 2,5 millió Ft értékben.)
— Könyvtárak és egyéb intézmények között elosztottunk 42 db gyorsmásolót.
— Az OPI-val együttműködve 242 iskola között 29 ezer könyvet osztottunk szét 2,3 millió Ft értékben.
— Az Oxford University Press kiadásában megjelent referensz-könyveket 77 könyvtár részére küldtük meg félmillió forint értékben.
— Az MM-el együttműködve 70 iskolának nyelvkönyveket, videokészülékeket, gyorsmásolókat, magnó- és videokazettákat küldtünk 2,8 millió Ft értékben.
— 46 könyvtár megrendelése alapján - 26 ezer kazettán - hangoskönyvet készítettünk.
— Az 1988 augusztusától kísérletként megjelenő hangosfolyóirat kiadását fedeztük.
— Az OSZK mikrofilmről papírképet előállító berendezéséhez 130 ezer Ft értékben hozattunk be kellékeket.
— Közreműködünk a hét hazai könyvtárban kedvezményesen megvásárolható angol nyelvkönyvek, hang- és videokazetták forgalmazásának pénzügyi lebonyolításában. (Show-room program.)

Titkársági feladatokat láttunk el a következő szervezetekben: az Országos Könyvtárügyi Tanács, Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsa, Szakszervezeti Könyvtárigazgatók Tanácsa, Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsa, Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsa, Társadalomtudományi Információs Munkabizottság, Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége Magyar Nemzeti Bizottsága, OKT Osztályozási Szakbizottság, MM Könyvtárosképzési és Továbbképzési Állandó Bizottsága, az ETO új, rövidített kiadásával kapcsolatos adminisztratív és szakmai titkárság.

Részt vettünk az OPI, az OKK és a MNE ÁMK szekciója; a MÉSZ Nevelési, sport és szabadidő létesítmények bizottsága; az OPKM iskolai könyvtári kollégiuma; a HNF Olvasó népért munkabizottsága és olvasótábori és olvasóköri munkacsoportja, valamint az MKE különböző szekcióinak, munkabizottságainak munkájában.

A könyvtártudományi szakkönyvtár 1988. évi munkája

Állományépítés

— A könyvtári állomány gyarapodása: 571 könyv, 541 folyóiratcím, 48 útijelentés, 4 fordítás, 220 IFLA paper, 700 prospektus, 558 lapkivágat, 27 av anyag, 63 szakdolgozat, 140 kisnyomtatvány, 46 fénykép.
— Nemzetközi kiadványcsere keretében 573 dokumentumot küldtünk és 542 db-ot kaptunk 320 cserepartnerünktől, akiknek a száma erősen visszaesett. Partnereink közül 156 szocialista országbeli.

Feldolgozó munka

— Az új gyarapodás feldolgozása naprakész a szláv nyelvű anyag kivételével. (Ezt a GYED-ről hamarosan visszatérő munkatársunk fogja elvégezni.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

— Számítógépen végezzük az OMIKK-tól kapott és a saját gyarapításban beszerzett prospektusok feldolgozását, két alkalommal küldtünk a TMT számára gyarapodási jegyzéket.
— A különgyűjteményekbe tartozó dokumentumok feldolgozása naprakész.

Olvasószolgálat

— 877 olvasó iratkozott be könyvtárunkba az év folyamán, 3972 használatot regisztráltunk, a kölcsönzött dokumentumok száma 6312. Könyvtárközi kölcsönzés keretében 563 dokumentumot küldtünk és 21-et kaptunk.
— Jelentősen megnőtt a másolatkérések száma, összesen 4002 oldalt másoltunk.
— Irodalomkutatást öt alkalommal készítettünk.
— 32 külföldi könyvtárosnak, 4 külföldi könyvtárosokból álló csoportnak tartottunk részletes könyvtárbemutató előadást.
— Egyetemi hallgatók tájékoztatási gyakorlatához, főiskolai hallgatók zárthelyi dolgozatainak írásához biztosítottunk helyet és segédeszközöket több ízben.
— Audiovizuális oktatási eszközök elkészítésében működtünk közre (angol anyag magyarra, ill. magyar anyag angolra történő fordításával, a hanganyag szinkronizálásával).

Számítógépesítés

— Három adatbázis épül a könyvtár személyi számítógépén:
  1. A külföldi és magyar folyóiratcikkekből könyvtártudományi adatbázis (MANCI), amelybe kurrensen, ill. 1986-ig visszamenőlegesen 4000 cikk adatai kerültek.
  2. Könyvtári gépekről, berendezésekről, bútorokról szóló prospektusok adatairól prospektus adatbázis készül, jelenleg 700 tételt tartalmaz.
  3. A címlista adatbázis a külföldi cserepartnerek címeit, valamint a KDSZ c. referálólapot tőlünk megrendelők adatait tartalmazza.
— Az előszerzeményezés gépi kezelését megkezdtük, ehhez DESIRE néven adatbázist hoztunk létre (a megfelelő adatbeviteli és megjelenítési formátumok definiálásával).

SDI szolgáltatás

A MANCI nevű folyóiratcikk adatbázisból irodalomfigyelést végzünk az intézmény dolgozóinak, 30 fő részére 3 alkalommal küldtünk ki listákat.

Kiadványok

— *Könyvtári Figyelő.* A terjedelmét a kiadó - minisztériumi döntés alapján - 60 ívről 40 ívre csökkentette (remélhetőleg csak átmenetileg). Három szerkesztőbizottsági ülést tartottunk, az utolsón a szerkesztőbizottság, négy éves mandátumának lejártával, lemondott. Javaslatot tettünk az új bizottság tagjaira velük történt egyeztetés után és a javaslatot a laptulajdonosokkal jóváhagyattuk.
— *A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája., Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom, Hungarian Library and Information Science Abstracts* és az orosz

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

változata *Vengerskaâ Literatura po Bibliotekovedeniû i Informatike* és a *Könyvtári és Informatikai Központi Gyarapodási Jegyzék* szerkesztése folyamatos volt, kiadásuk a nyomda kapacitásától függött, illetve függ.

Egyéb munkák

— A könyvtártudományi tezaurusz módosításokkal átdolgozott munkapéldányát elkészítettük, ami egyben a tervezett, átdolgozott kiadás vitaanyaga lesz. Elkészült a gépi feldolgozáshoz szükséges, rövidebb deszkriptorokat tartalmazó jegyzék.

Végezetül szólva:

Személyi ügyek: a Szervezési és propagandaosztályról eltávozott 3 munkatárs, státusuk átkerült az OSZK-ban megalakuló Kulturális és Marketing Irodához; 1989-től ez a szervezeti egység fogja ellátni a könyvtárpropagandával összefüggő központi feladatokat. (Mindez közrejátszott abban, hogy a munkatervben vállalt néhány propagandafeladatot nem sikerült megvalósítanunk). Eltávozott *Bárdosi Mária*, a számítógépesítési ügyek intézője feladatkörét *Lukáts Iván* látja el - a könyvtári szoftver-adatbank átkerült a Könyvtártudományi Szakkönyvtárba.

Szólnunk kell kiadói tevékenységünk gondjairól: míg 1987-ben 21 önálló kiadványt sikerült megjelentetnünk, addig 1988-ban 10-et. Az OSZK nyomdája hosszabb ideig működésképtelen volt, s a MÚZSÁK Közművelődési Kiadó sem tudott eleget tenni kötelezettségeinek. A Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom kiadását már korábban lemondta, így lehetőségeinket a folyóirat megjelentetésére kellett fordítanunk. Bár kiadási tervünket radikálisan csökkentettük, kurrens kiadványaink megjelenése késik.

Nemzetközi ügyek: részt vettünk a KGST 8. *"A könyvtárügy technikája és technológiája"* munkacsoport és az *Információs Bulletin*, valamint a *Könyvtárépítési kézikönyv* szerkesztőbizottságának munkájában. Előadást tartottunk a Nemzetközi Bibliológiai Társaság szófiai konferenciáján, közreműködtünk a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetségében. Varsóban, a szocialista országok olvasáskutatási szakembereinek és az IFLA kutatási bizottságának együttes ülésén tartottunk előadásokat. (Az OSZK KMK elvállalta, hogy a soron következő tanácskozást 1991-ben Magyarországon megrendezi.) Részt vettünk a könyvtári folyóiratok szerkesztőinek moszkvai tanácskozásán. A szocialista országok könyvtártudományi és módszertani központjai munkacsoportjának titkársági feladatait ellátó Lenin Könyvtár részére - a feladatok egyeztetése, összehangolása végett - megküldtük a könyvtárügy közös fejlesztési programjához kapcsolódó javaslatainkat. Szintén a munkacsoport megbízásából a Zentralinstitut für Bibliothekswesen kiadásában a szocialista országok könyvtárügyéről megjelenő mű magyar fejezetét kiegészítettük a legújabb adatokkal. A szocialista országok gyermekkönyvtári szakértőinek 1987. évi határozata alapján elkészítettük a Lenin Könyvtár által kiadásra kerülő, a gyermekkönyvtári munkát bemutató kiadvány magyar fejezetét.

Munkatársaink közül 19 fő vett részt külföldi tanulmányúton vagy szakmai tanácskozáson, s 24 külföldi könyvtárost fogadtunk.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának munkája 1987-1988-ban

Takács Miklós

A Tanács a tárgyalt időszakban is megtartotta ügyrendjének azt az előírását, hogy évente legalább két alkalommal összeül, sőt 1988-ban három tanácskozás megszervezésére is sor került. Ha figyelembe vesszük, hogy ebben az időszakban jött létre, - kezdetben teljesen megegyező tagsági részvétellel - a "Könyvtárak Gazdasági Társasága", - amely ugyancsak rendszeresen ülésezett -, a megyei könyvtárigazgatók ebben a két évben bőséges alkalmat kaptak az előterjesztett témák megvitatására, tapasztalataik kicserélésére.

E rövid beszámoló nem vállalkozik az ülések eredményességének, vagy hatékonyságának minőségi értékelésére. Ehhez nehéz is lenne objektiv mérőeszközt találni. A hozzászólásokban, a levélváltásokban és a folyosói beszélgetésekben azonban visszatérően fogalmazódott meg az az igény, - néha a kritika is -, hogy szánjon a Tanács egy-egy könyvtárügyi, vagy könyvtárpolitikai kérdés megtárgyalására hosszabb időt, ne zárjon le gyors és rögtönzött megállapításokkal egyetlen előterjesztést sem, legyen több idő a napirendek alapos elemzésére. A krónikás úgy érzi, hogy ennek az igénynek sem sikerült hiánytalanul megfelelni, bár a kívánságok szerint valamennyi tanácsülés több, mint egynapos volt.

1987. május 19-én Budapesten a megyeszékhelyek jogi információellátásának helyzetét vitatta meg a Tanács. A jelentést *Kenyéri* Katalin és *Sz. Nagy* Lajos terjesztette az ülés elé. Az alapos és terjedelmes összefoglalást még ugyanebben az évben közölte a szaksajtó is. (Könyvtári Figyelő, 1987, 6. sz. 611-628. p.).

Az élénk vitában a résztvevők elsődleges feladatként határozták meg, hogy a megyeszékhelyek bírósági és ügyészségi könyvtárainak körültekintő selejtezésére mielőbb sor kerüljön, és az átnézett állományokból mindenhol gondoljanak a megyei könyvtári gyűjtemények esetleges kiegészítésére.

Ugyancsak egyöntetű támogatást kapott a jelentésnek az a megállapítása, hogy a jogi szakkönyvtárak, (- ha vannak -), mind a könyvtártechnikai feladatok, mind a jogi információs szolgáltatások fejlesztése terén a megyei könyvtárakra kell, hogy támaszkodjanak, hiszen a könyvtárak közötti együttműködés szervezésében és a szolgáltatások fejlesztésének, közvetítésének és hozzáférhetőségének biztosításában ennek a könyvtárnak van (lehet) kiemelt szerepe.

Elismerést kaptak azok a megyei könyvtárak, amelyek a jogi információellátásban kezdeményező módon vállalkoztak az Országgyűlési Könyvtár szolgáltatásainak közvetítésére és mindezt megelőzően az országos szolgáltatásokról célratörő és rendszeres tájékoztatást adtak a szóba jöhető érdeklődőknek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Vályi Gábortól ezen a tanácsülésen kaptak az igazgatók igen részletes és igéretes tájékoztatást a Soros-Alapítvány könyvtárakat érintő terveinek alakulásáról, az igények felméréséről, az ajánlott programokról, a kilátásokról, stb.

Az Igazgatói Tanács **1987. évi második ülésének november 18-19-én Tata** adott otthont. A szokásoknak megfelelően először a vendéglátó megye kulturális sajátosságairól és gondjairól hallgatott meg egy előadást a testület. *Harsányi* Lászlóné, a megyei tanács művelődési osztályának vezetője részletesen és kendőzetlenül mondta el az országos helyzetképpel többnyire megegyező megyei helyzet örömeit és kudarcait.

A tanácsülés fő napirendje az a jelentés volt, amelyet szakmánk képviselői az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottságának a részére készítettek, és amelyet - nyomatékkal szólva a határozati javaslatokról és a Művelődési Minisztérium ezzel kapcsolatos intézkedési tervéről - *Villangó* István főosztályvezető, - nem is annyira vitaanyagként, mint inkább tájékoztatásként - terjesztett a könyvtárigazgatók elé. Az ülést követően ez az anyag is széles nyilvánosságot kapott. "Jelentés a magyar könyvtárügy helyzetéről és fejlesztési feladatairól" címmel a Könyvtáros közölte /1988. 6. sz. 317-325. p./, így ebben a beszámolóban, - figyelembe véve az azóta eltelt időt, a történteket - a szöveg fogadtatásáról és a hozzászólásokról fölösleges beszélnünk.

A tatai tanácskozás különleges jelentőséggel azért bír, mert a második napon sorra került tájékoztatók és bemutatók a számítógépes kölcsönzési rendszerekről, a gépi kínálatról, a megvalósítás feltételeiről, az elmaradottságunk feletti elkeseredést, és régen kívánatos indulatokat és tettvágyat váltottak ki a megyei hálózatok vezetőiből. Ennek köszönhetően fogalmazódott meg az a közös szándék is, hogy az előbbre lépés érdekében rövid időn belül létre kell hozni egy olyan gazdasági közösséget (társulást), amely saját pénzalappal, vállalkozói lehetőségekkel, az összefogásban rejlő kedvezőbb fellépési és tárgyalási pozíciókkal megkönnyíti az egyes könyvtárak fejlesztési terveinek megvalósítását is. (E tanácskozást követően, 1988. január 17-én jöttek össze a megyei könyvtárak igazgatói, hogy a közös gazdasági és szakmai érdekeik megvalósítására, az erre irányuló együttes tevékenység összehangolására ún. "Gazdasági Társaság" létrehozásáról szándéknyilatkozatot tegyenek. A jogi előkészítés után a szerződés okmányait 1988. április 26-án a húsz alapító tag, - 19 megyei könyvtár és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója - alá is írta.)

A tatai tanácsülés befejezésül meghallgatta a KMK osztályvezetőinek az 1988-as munkatervek elkészítéséhez előterjesztett részletes és tartalmas javaslatait.

1988. április 26-27-én az igazgatói továbbképzéshez kapcsolódóan a tanácsülés foglalkozott az MM Könyvtári Osztályának előterjesztésében a könyvtári szolgáltatások árképzésével, a beiratkozási és késedelmi díjak megállapításával, a vállalkozásszerű könyvtári munkák bevételeivel, stb. Nemcsak az időhiány volt az oka, hogy ezekben a kérdésekben a tanács tagjai nem tudtak kialakítani azonos véleményt. A Könyvtári Osztály a vitát követően közreadott egy útmutatót, amely ajánlásokat tartalmaz a könyvtári szolgáltatások árképzéséhez, de - valljuk be - ezen a téren azóta is a változatosság a legszembetűnőbb jellemző az intézmények gyakorlatában. Vannak, akik e jellemzőt egyáltalán nem tartják elítélendőnek. Mi is úgy érezzük, hogy a többször igényelt "egységesség" megteremtésének elmaradása az ország általános gazdasági helyzetének bizonytalan mozgásával, vagy mozdulatlanságával, a költségvetési kiszolgáltatottsággal

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

függ össze. Szakszerűbb előkészítő munka és tartalmasabb diskurzusok sem orvosolhatják jelenleg ennek a területnek a rendezetlenségeit. Marad a remény, amely szerint a hőn óhajtott kibontakozás egyértelműen helyet szorít az alapszolgáltatások minősítésének és ezek teljeskörű ingyenességének.

1988. szeptember 20-21-én Tiszafüreden jöttek össze az Igazgatói Tanács tagjai. A napirendre tűzött témák igényelték, hogy a tanácsülésen a megyei könyvtárak módszertani osztályainak vezetői és a megyei tanácsok művelődési osztályainak illetékes előadói is részt vegyenek.

Az első napon a kétszintű államigazgatás általános bevezetéséről kezdődött vita, a második napon *Sóron* László "Jelentés a közművelődési és az iskolai könyvtárak ellátási rendszeréről" címmel ismertette azt az előterjesztést, amelyet a miniszteri értekezlet részére állított össze az MM Könyvtári Osztálya.

Az első témához - előre felkért hozzászólásként - annak a négy megyének /Fejér, Komárom, Szolnok, Vas/ a tanácsi és könyvtári szakemberei mondták el tapasztalataikat, ahol - kísérletként - már a kétszintű tanácsi igazgatás gyakorlatát folytatják. Sem a bevezető előadás, sem a hozzászólások heves és mélyenszántó vitát nem váltottak ki; a napirendnek inkább tájékoztató jellege volt. Úgy tűnt, hogy az igazgatói kar bölcs előrelátással veszi tudomásul: a közigazgatásnak ez az átszervezése a területi könyvtári szervezetet és ellátást lényegében és hátrányosan nem érinti.

A Könyvtári Osztály előterjesztéséhez a hozzászólók további kiegészítéseket és módosító javaslatokat fűztek. Kár lenne tagadni, hogy a téma tárgyalását átlengte az az indokolt kishitűség, amely - a körülmények ismeretében - "a miniszteri értekezletnek" keresztelt fórum potenciája iránt megnyilvánult.

Takács Miklós, - aki hat évig megszakítás nélkül töltötte be az elnöki tisztet, - ezen a tanácsülésen - a tanács ügyrendi előírásaira hivatkozva - kérte felmentését. Ezt köszönettel megkapta. A tanács tagjai új elnöknek négy évi időtartamra egyhangúan *Szita* Ferencet, a kaposvári Megyei Könyvtár igazgatóját választották meg.

A beszámolási időszak utolsó tanácsülésére **1988. november 15-16-án Salgótarjánban** került sor. A tanácskozás különlegességét az a tény adta, hogy a megyei hálózatok irányítói egy példaszerű nagyságrendben és elrendezésben épült, vadonatúj megyei könyvtár vendégszeretetét élvezhették. Összefogott és fegyelmezett vitában "szentesítették" a miniszteri értekezletre készült és átdolgozott jelentést a közművelődési és iskolai könyvtárak ellátási rendszeréről, és minden alkalmat felhasználtak arra, hogy a salgótarjáni tapasztalatokból minél többet összegyűjtsenek.

A hivatalos program része volt az is, hogy az Igazgatói Tanács tagjai itt vettek búcsút *Juhász* Jenő könyvtári osztályvezetőtől, akit 1988. november 1-jétől az Állami Gorkij Könyvtár főigazgatójává neveztek ki. Az elmúlt két évben az Igazgató Tanács tagjai között három új könyvtárigazgatót üdvözölhettünk: *Drahos* Istvánné a Pest Megyei Könyvtár, *Kovács* Tibor a nyiregyházi Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár, *Balázs* Béla a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár igazgatójaként kapcsolódott be a közös munkába.

Az Igazgatói Tanácsból egy kollégánk vált ki véglegesen: *Németh* Lászlót, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár igazgatóját 1988. március 14-én Pózván kísértük el utolsó útjára.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KITEKINTÉS

A nemzeti könyvtár
Újabb elemzések és javaslatok szemléje

Sonnevend Péter

Mi a nemzeti könyvtár? — kérdezi *G. Pflug*, az egyik legtapasztaltabb igazgató az IFLA 1987. évi közgyűlésén tartott előadásának címével[16].

Az UNESCO és az IFLA együttműködésével, közel másfél évtizedes elemzés és egyeztetés eredményeként ugyancsak 1987-ben napvilágot látnak a Nemzeti könyvtári irányelvek[5].

1988 végén megjelenik Moszkvában *Natalia Tyulina*, a kérdés nemzetközileg is /el/ismert szakértőjének csaknem kétszáz oldalas monográfiája A nemzeti könyvtár. Tipológiai elemzési kísérlet címen[17].

Ezek csak a szakmai érdeklődés és szintetizáló kedv legláthatóbb jéghegy-csúcsai. Mögöttük publikációk, tanácskozások, összehasonlító elemzések és adatgyűjtések tucatjai vagy épp százai (ld. a ciklusonként kibocsátott témabibliográfiát: Nacional'naâ biblioteka — [11]).

A "nemzeti könyvtár" megnevezés kétszáz éves évfordulóját se feledjük. A francia forradalom nemzetgyűléssé átalakuló rendi gyűlése egyik első döntéseként az addig királyi könyvtárat a nemzet rendelkezésére bocsátotta s nevét így állapította meg: La Bibliotéque Nationale de France (még az is érdekelhet mindket, mint pici adalék a demokratizmushoz, hogy élére nyolc vezető munkatársból direktóriumot állított s eme nyolcak választották saját körükből az igazgatót — messze a restauráció után is, egész a XIX. század közepéig).

Szemlénk szerény kalandozásra hív a nemzeti könyvtárak és a rájuk vonatkozó gondolatok világába. E "séta" akkor is hasznos lehet, — akkor lehet hasznos? —, ha közben inkább a szokrateszi kétely, semmint az egyedül üdvözítő tudás kivagyi érzete szegődik kísérőül.

Tények, távlatok

A Bibliotéque Nationale valódi, meghatározó gazdagságát enyhe malíciával nem a hajdani uralkodók gesztusainak tulajdonítjuk — bár a XIV. század második felében állandó hadsereget létesítő, s a Bastille-t felépíttető *Bölcs Károly* megszállott könyvbarátnak számított, (ugye érdekes az intézmények fejlődéstörténete), s például a XV. században a "*maitre de la librairie*" *G. Budé*, az egyik legismertebb humanista tudós volt —, hanem a forradalmi hatalom által betiltott szerzetesrendektől s az emigráltak százaitól

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

elkobzott könyvtárakból kiválasztott 300 ezer kötetnek, mely a Bibliotéque Nationale állományát szinte egyik pillanatról a másikra duplájára emelte (magyar olvasónak a másfél évszázaddal későbbi "könyvelosztó" központ juthat eszébe).

A brit nemzeti gyűjtemény egy neves orvos, *Hans Sloane* negyvenezres, a parlament által megvett gyűjteményével vette kezdetét: megnyitására 1759-ben került sor.

A lengyel Biblioteka Narodowa elődjének tekinthető varsói — nyilvános — könyvtárat a püspök-testvérpár *Andrzej* és *Stanyslaw Zaluski* alapította 1747-ben.

A fiatal Egyesült Államok kongresszusának két háza, 1800-ban Washingtonba költözvén, s nélkülözvén a jól bevált New York-i és philadelphiai gyűjteményeket, 1802 januárjában úgy döntött, hogy számukra egyesített könyvtárat kell létesíteni, s ennek vezetésére *Jefferson* elnök, maga is ismert és szenvedélyes könyvbarát, napokkal később ki is nevezte az első librarian-t.

Amikor gróf *Széchényi Ferenc* 1802-ben a magyar nemzetnek ajánlotta fel könyvtárát, a világ talán tíz-tizenkét országából lehetett — és ennyire eltérő — mintája (*Berlász Jenő* ragyogó monográfiája a marosvásárhelyi *Teleki* -téka s a nagyszebeni *Brukenthal* -gyűjtemény mellett említi a prágai egyetem bohemica-gyűjtési profilját, s megérdemelt figyelmet kap *Kovachich Márton György*nek a nádor részére készített, egy nemzeti könyvtár felállításáról készített tervezete is[2].)

Az 1980-ban megjelent amerikai szakmai lexikon részletes szakcikkében *Ch. A. Goodrum* 106 országból 120 "nemzeti könyvtárat" sorol fel[4]. Ha jobban megvizsgáljuk a tételeket, néhol alig értjük, mi írva vagyon. Itt van Olaszországból hét könyvtár, a két "központi" Biblioteca Nazionale (Firenze és Róma) mellett a milánói, nápolyi, palermoi, torinói és velencei is, miközben Csehszlovákiából csak a Státní Knihovna (a Matica slovenska könyvtára feledve), itt Jugoszláviából a hat köztársaságé, de nincs a két autonóm tartományé; viszont a Szovjetunióból csak a Lenin és a leningrádi Szaltikov-Scsedrin (pedig kétséget kizáróan nemzeti a 14 szövetségi köztársaság központi könyvtára is)[19]; az NSZK-ból három kapott helyet, a frankfurti, a (nyugat)berlini és a müncheni (más összeállításokban ide sorolódnak a központi tudományági szakkönyvtárak Hannover: technika; Bonn: mezőgazdaság, Kiel: közgazdaságtudomány), — ahogy itt is bekerült az USA országos mezőgazdasági, illetve orvostudományi könyvtára). A 100 milliós lakosságú Banglades "nemzeti könyvtára" a hetvenes évek elején 16 ezer kötettel rendelkezett, — a British Library mértékegysége jóideje a polcmérföld (1955-ben 80, harminc évvel később ennek négy és félszerese).

"Egyöntetűségre nem lehet számítani", jósolta a nemzeti könyvtárak első nemzetközi áttekintésének szerzője, *A. Esdaile* jó félszázada[3]. Hiányolta, hogy a könyvtári szakirodalom özönében jószerével teljesen hiányoznak a témába vágó írások, összegzések. A változatosságra vonatkozó jóslat bevált, s most már szakirodalom is van jócskán.

Funkciók, feladatok

"A fejlődő országok egy részének kivételével, ahol a nemzeti könyvtár ugyanazon minimális feladatkört látja el, nincs két olyan nemzeti könyvtár az iparilag fejlett világban, melynek funkciói megegyeznének, mely ugyanazon szolgáltatásokat nyújtaná, vagy a nemzet kulturális és tudományos intézetei sorában ugyanazt a státuszt élvezné. Oly sok

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

vonatkozásban különböznek egymástól, hogy haszontalan igyekezet lenne az ideális nemzeti könyvtárat definiálni, s azt remélni, hogy egyetlen meghatározás mindenütt elfogadást nyer, mindenütt intézményi megvalósítására törekednek majd" — ezzel indít az UNESCO-irányelv nem véletlenül óvatos bevezetője[5].

A nemzeti könyvtár feladatrendszeréről három irányból lehet megközelítő értékű gondolatokat gyűjteni:

- milyen feladatokat ellátó intézményeket tekintsünk nemzeti könyvtárnak,
- milyen feladatokat látnak el nemzeti könyvtárak,
- az országos (és nemzetközi) könyvtári és információs rendszer milyen feladatok ellátására kíván központi szerepkörű — nemzeti — intézményeket.

Nevezzük az elsőt statisztikainak, a másodikat funkcionálisnak, a harmadik megközelítést rendszerorientáltnak.

Nemzetközi téren 1970 óta, az UNESCO Közgyűlésén meghatározott módon adnak statisztikai jelentést az országok a "nemzeti könyvtár" kategóriáját illetően: "Olyan könyvtárak, amelyek — megnevezésüktől függetlenül — felelősek az országban megjelent minden fontos publikáció példányainak beszerzéséért és megőrzéséért, továbbá törvény vagy egyéb intézkedés értelmében múzeális gyűjteményként működnek. Általában a következő funkciók meghatározott részét is ellátják: a nemzeti bibliográfia előállítása; olyan külföldi állományrész fenntartása, amely az országra vonatkozó könyveket is magában foglalja; nemzeti bibliográfiai információs intézményként való működés; központi katalógusok összeállítása; retrospektív nemzeti bibliográfia megjelentetése. Azon könyvtárakat, amelyeket "nemzetinek (országosnak)" nevezhetnek, de funkcióik nem felelnek meg a fentiekben leírtaknak, nem szabad a "Nemzeti Könyvtárak" kategóriájába helyezni"[5]. A statisztikai rendszer működőképes, a meghatározás kellően lényegretörő — gyűjtési-megőrzési és országos feladatok kaptak helyet —, ugyanakkor elég rugalmas is, inkább megengedő mint kötelező.

Arra vonatkozóan, hogy milyen feladatokat látnak el a létező (tervezett) nemzeti könyvtárak, kiváló funkcióleíró táblázatot közöl Tyulina monográfiája[17]. E táblázatot pár tétellel könnyítve, s két újabb véleménnyel — az övével és az UNESCO irányelvben foglalttal — bővítve közöljük (ld. a következő oldalon lévő táblázatot).

Jóllehet a vélemények térben és időben jócskán szóródnak, azért két következtetés adódik: az újabb véleménynyilvánítások közelítenek egymáshoz, másrészt közel minden második funkciótételezés az intézményen túlmutató, más szóval eo ipso országos feladatot állít.

Nézzük meg közelítő nagyítóval eme országos feladatkört, — mint harmadik megközelítés, úgy tűnik, adhat új mondanivalót arról, mi a nemzeti könyvtár, minthogy kirajzolódhat, mit vár "tőle" az országos-nemzetközi környezet, mint "nagyrendszer".

Egyszerű elgondolni, hogy egy könyvtár a következő összetevőkből áll fel: dokumentum — olvasó — eszközök — könyvtáros. Ezt természetesen lehet finomítani: dokumentum a könyvtári anyag és a róla készült leírás; az olvasók egy része információfogyasztó; az eszközök lehetnek épületek és gépi berendezések; a könyvtáros lehet meghatározott (szak)területen specialista, lehet menedzser stb. Ha mindezt országos (nemzetközi) szinten reflektáljuk, eredeti osztásunk tükörképeit is megkapjuk. E kis gondolati játék csak ahhoz kell, hogy eljussunk tézisünkhöz: egy országos könyvtári-információs

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

struktúrában valódi helyet szerző központi intézménynek óhatatlanul befolyásoló szerepet kell kivívnia, lehetőleg minél több metszetben (tükörképben). A dokumentumvagyon tekintetében már nem üdvözít az, hogy hány ezer kötetnyi a beszerzés, az összállomány stb., hanem felmerül az osztott gyarapítás eszközeinek-gyakorlatának kialakítása, a ritkán használt állományok egy-egy példányának tárolókönyvtári megőrzése, a bibliográfiai információ terén az általános és a szakbibliográfiák kölcsönkapcsolatai, a nemzetközi rendszerekbe való inputolás (ISDS etc.), a nemzetközi azonosító számozásban való felelősségvállalás, a nemzetközileg elérhető adatbázisok országos hasznosításában való kezdeményezés, közvetítés, a leírások nemzetközileg elfogadott szabályainak, a gépi hordozójú információcserét elősegítő eszközöknek (csereformátum stb.) elterjesztése, a bibliográfiai/lelőhelyinformációs adatbázisoknak a közvetlen dokumentumszolgáltatással való összekapcsolása; a felhasználóképzés rendszerének kialakítása, a fejlett könyvtárépítési tapasztalatok elterjesztése, az anyagi-technológiai szempontból egyaránt hatékony új eszközök (számítógép, mikrofilmolvasó-másoló, lézer-printer, CD-ROM stb.) meghonosítása, a könyvtárosképzés, a könyvtári szürkeállomány kutató-fejlesztő tevékenységbe való bekapcsolása, a mértékadó társadalmi erők, a tömegkommunikáció tájékoztatása a könyvtári világ eredményeiről és gondjairól.

Az óriáskígyó-mondat nem véletlenül íly amorf: még csak néhány példán lehet a világban ilyen komplex gyakorlatot tettenérni. Pedig most megint fontos a pillanat: a posztindusztriális, információs világrendszer kényszerítően használatiérték-orientált.

Vélemények / Funkciók	Bécs 1958	IFLA 1963	HUMPREYS 1965-66	KONDAKOV 1966	Latin-Amerika 1966	Afrika 1970	Szocialista 1978	LINE 1980	UNESCO 1987	TYULINA 1988	Összesen	Rangsor
Hazai kiadványok beszerzése és megőrzése	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	10	1.
Külföldi kiadványok beszerzése és őrzése	•	•					•	•	•	•	6	3.
Kéziratok gyűjtése megőrzése								•	•		2	13-14.
Nemzeti bibliográfia összeállítása	•		•		•	•		•	•	•	7	2.
Országos központi katalógus gondozása		•			•			•	•	•	5	4-5.
Olvasószolgálat				•			•		•	•	4	6-10.
Könyvtárközi kölcsönzés					•			•	•	•	4	6-10.
Központi katalógizálás					•				•	•	3	11-12.
Nemzetközi kiadványcsere központja					•	•		•	•		4	6-10.
Tárolókönyvtári központ								•	•	•	2	13-14.
Könyvtárközi kölcsönzés országos központja					•				•	•	3	11-12.
Könyvtári hálózat országos fejlesztésének koordinálása	•	•			•	•		•	•	•	5	4-5.
Állományvédelmi fejlesztés és tevékenység	•	•				•			•		4	6-10.
Részvétel és képviselet nemzetközi programokban	•					•			•	•	4	6-10.
Összesen	6	3	3	2	8	5	3	9	14	10		

1. táblázat: A nemzeti könyvtárak funkciói

Az első nyolc oszlopban található vélemények forrásául ld a 17 sz hivatkozást Az Unesco-hivatkozást ld az 5 sz tételben

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Lehet egy nemzeti könyvtár a múlt aranyfüstös igézetének rabja- lovagja, de potens intézménynek azok maradnak meg, amelyek váltani tudnak, mert érzékenyen reagálnak az új idők jeleire, s a reagálást cselekvés követi. Az UNESCO irányelvei külön fejezetben szólnak a vezetők kérdéséről, ezzel is hangsúlyozva tevékenységük meghatározó jellegét. Az igazgató legyen olyan magától értetődő vezető, aki egyaránt élvezi mind a beosztott személyzet, mind a felettes kormányzat, mind pedig a könyvtári, szakmai közvélemény bizalmát. Ezért sikeres kiválasztása az intézményi eredmény döntő előfeltétele.

A Széchényi Könyvtárról — röviden

A maholnap kétszáz éves intézmény véleményem szerint ötödik jelentős átalakulási korszakát éli. Az előzők — 1. létrehozás; 2. új épület: a Nemzeti Múzeum, szolgáltatások kialakítása; 3. a tárak létrehozása; 4. nemzeti bibliográfiai, majd egyéb központi szolgáltatások vállalása — után ez az ötödik a 70-es évek eleje óta a számítógépesítés mind kiterjedtebb, mind mélyrehatóbb megvalósítására irányul, egyben további országos tennivalók (ISBN, ISSN, tárolókönyvtár, ISDS, könyvtárak központi nyilvántartása stb.) integrálását is jelenti. Mindez nem megy problémátlanul. Csak néhány példa erre:

— bármily szép is szakmai lehetőségként a 16 kötelespéldány elosztása közel hatvan hazai könyvtárnak, ha a gomba módra szaporodó kiadók és nyomdahelyek nem szolgáltatnak (esetleg nem is tudnak e kötelességükről), nincs olyan országos áttekintés, amire az OSZK támaszkodhatna,
— a kurrens nemzeti bibliográfia könyveket feldolgozó számítógépes rendszere 1976 óta csak kiadványelőállításra képes, miközben igény van gépi adathordozón való szolgáltatásra, online lekérdezésre,
— a központi katalógusok közül az időszaki kiadványok kurrens lelőhely jegyzékét végre sikerül gépesíteni (1989 elejétől megvalósult az online lekérdezés), közben azonban a lelőhely jegyzék nyomtatásban öt éve nem jelent meg, s a tárolt információk sem a legfrissebbek, minthogy 1988-ban nem tudtuk fogadni a bejelentéseket; ideje lenne a könyvek központi katalógusát is gépi rendszerré alakítani, míg mi erre készülünk: legjelentősebb négy-öt műszaki könyvtár az OSZK nélkül kezdi el ezt a munkát,
— a könyvtárak központi nyilvántartása keretében mindössze egy címtárat tudtunk 1986-ban megjelentetni, pedig szükség lenne a szolgáltatásokban bekövetkező változások friss követésére, — viszont semmilyen személyi-anyagi támogatás e célra nem érkezett,
— sokkal jelentősebb lehetne nemzetközi részvételünk, ezt néha nevetséges méretű pénzhiány, néha olyan feltételek hátráltatják, mint az, hogy a Kongresszusi Könyvtár osztott katalogizálási programjában végzett munkánkért a KULTÚRA veszi fel a devizabevételt,
— az OSZK sok tekintetben egyedülálló kincseire építve aktív, offenzív, bevételcentrikus kiadáspolitikát folytathatna a hagyományos könyvészeti és tudományos kiadás kiegészítéséül (ehhez nyilván megfelelő felszerelés is kell),

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

— az OSZK-számítógépesítésnek a saját tevékenység korszerűsítésén túl árra kell irányulnia, hogy országos könyvtári számítógépes hálózat jöjjön létre, mely átfogja a bibliográfiai és lelőhelytípusú információkat, szolgáltatásokat is.

A könyvtár tehát fennállása óta a legnagyobb technológiai váltás korszakába lépett. A nagy értékű technika lehetősége viszont csak célratörő menedzseri szemlélettel érvényesülhet. Az OSZK vezetőinek, érdemi dolgozóinak, a hazai könyvtárosság mérvadó képviselőinek együttes érdeke a produkció jó színvonala. Metaforikusan úgy is mondhatjuk, hogy a könyvtár eddig sok vonatkozásban véletlenszerűnek tűnő, korall-szigettengerre emlékeztető funkcióhalmazából most kell kiterjedt szárazföldet formálni, mely a kapcsolódások gazdag rendszerével erősíti környezetét, hogy erősödjön ezáltal maga is.

Irodalom

1. BAGROVA, I. U.: Nacional'nye biblioteki razvivaûŝihsâ stran: voprosy zakonodatel'nogo obespečeniâ. = Bibliotekovedenie i bibliografiâ za rubežom, 111 (1987) 3-7.p.
2. BERLÁSZ J.: Az Országos Széchényi Könyvtár története. 1802-1867. OSZK, Budapest, 1981. 555 p.
3. ESDAILE, A.: National libraries of the world. Their history, administration and public services. 2.ed., rev. by F. J. Hill. Library Association, London, 1957. XV, 413 p.
4. GOODRUM, Ch. A.: National libraries. = ALA World encyclopedia of library and information science. ALA, Chicago, 1980. p. 581-592.
5. Guidelines for national libraries. GPI and UNISIST. Prep. by G. Silvestre. UNESCO, Paris, 1987. 102 p.
6. HUMPREYS, K. W.: National library functions. = UNESCO bulletin for libraries, 4 (1966), 158-169. p.
7. KARASOVÁ, B.: Z výsledkov mezinarodného porovnávacieho výskumu. = Citatel', 12 (1986), 450-451. p.
8. LINE, M. B.: National libraries in a time of change. = IFLA Journal, 1 (1988), 20-28. p.
9. LINE, M. B.: National library and information planning. = International library review, (1983), 227-243. p.
10. MEARNS, D. E.: Current trends in national libraries. = Library Trends, 1/1955/, 96-104. p.
11. Nacional'naâ biblioteka. Bibliografičeskij ukazatel' /1965-1977/. GBL, Moskva, 1979. Nacional'naâ biblioteka: naučno-vspomogatel'nyj ukazatel' /1977-1980/. GBL, Moskva, 1982.
12. National libraries: Their problems and prospects. Symposium on National Libraries in Europe, Vienna, 8-27 September 1958. UNESCO, Paris, 1960. 125 p.
13. National libraries: 1955-1976. Ed. by M. B. Line and J. Line. Aslib, London, 1979. 328 p.
14. National libraries 2: 1977-1985. Ed. by M. b. Line and J. Line. aslib, London, 1987. X, 398 p.
15. OSIPOVA, I. P.: Osnovnye itogi meždunarodnogo sravnitel'nogo issledovaniâ "Nacional'naâ biblioteka v gosudarstvennoj i meždunarodnoj bibliotečno-informacionnoj sistemah". = Bibliotekovedenie i bibliografiâ za rubežom, 105/1985/, 3-13. p.
16. PFLUG, G.: What is a national library? = International Cataloguing and Bibliographical Control, 1/1988/, 14-16. p.
17. TÛLINA, N. I.: Nacional'naâ biblioteka. Opyt tipologičeskogo analiza. Kniznaâ Palata, Moskva, 1988. 184. p.
18. TÛLINA, N. I.: National libraries. = Encyclopedia of library and information science. Ed. by A. Kent, H. Lancow, J. E. Daily. vol. 19. M. Dekker, New York, 1976. 94-113. p.
19. WASILEWITSCH, G.: Das System der Nationalbibliotheken in der UdSSR. = Zentralblatt für Bibliothekswesen, 10/1987/, 437-442. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtárépítés amerikai trendjei

Papp István

A *Library Trends 1987. évi 3.* száma a könyvtárépítésben, felszerelésben, bútorzatban megmutatkozó irányzatok áttekintésére vállalkozott. *Anders C. Dahlgren,* a szám szerkesztője neves szerzőgárdát nyert meg a téma körüljárásához; többen közülük alapműként szolgáló monográfiák szerzői (pl. *Lushington vagy a Cohen*-házaspár). A hagyományokhoz híven figyelmüket az USA-beli helyzetre és fejlődésre koncentrálták, így az olvasó nem várhatja, hogy az egész világon, vagy legalábbis a világnak Amerikán kívüli legfejlettebb részében folyó könyvtárépítési irányzatokról is áttekintést kapjon. Tegyük azonban mindjárt hozzá, hogy ami az USA-ban történik, az előbb-utóbb, vagy akár párhuzamosan más könyvtárügyekben is felbukkan, különösen ami a technológiai fejleményeket illeti. Ha eltekintünk egy épület esztétikai, s az abban megnyilvánuló nemzeti sajátosságaitól - amelyekkel egyébként a szerzők nem foglalkoznak -, s ha figyelembe vesszük a társadalmi-gazdasági fejlődésben megmutatkozó konvergenciás jelenségeket is, kövessük bár szimpátiával vagy antipátiával őket -, akkor nagyon is érdemes figyelmesen elolvasni ezt a folyóiratszámot elejétől végéig. Részben azért, hogy megerősítést nyerjünk eddigi törekvéseinkben, lassan kikristályosodó, újrafogalmazott könyvtártervezési szempontjainkban, részben azért, hogy következetesebben képviselhessük némely eddig bizonytalanul hangoztatott igényünket, részben pedig azért, hogy tisztában lássuk, hogyan is üzemelnek majd elkövetkező könyvtáraink.

Két nagy egységre oszlik a szám tartalma. Az első részbe négy cikk tartozik, s a négy alapvető könyvtártípus (közművelődési, felsőoktatási, szak- és iskolai könyvtár) szemszögéből tekinti át a tárgyat. A második rész kilenc cikkében a könyvtártervezés legfontosabb, vagy a szerkesztő által legaktuálisabbnak ítélt témák kerülnek terítékre, általában a könyvtártípustól függetlenül, bár az olvasónak az a benyomása, mintha a közművelődési könyvtári megközelítés erősebb hangsúlyt kapna. Ami nem baj, mert ebben a legösszetettebb funkciórendszerű könyvtártípusban szerzett tapasztalatok - mutatis mutandis - jól hasznosíthatók egyéb könyvtárak épületeiben is. Ezért fogadható el, hogy az utolsó, a holnap könyvtárépületével foglalkozó írás főként a közművelődési könyvtárak jövőjét próbálja felvázolni. Végül egy nagyon jó válogatott bibliográfia kerekíti ki a folyóiratszámot; erre annál is inkább szükség van, mert az egyes szerzők meglehetősen egyenetlenül éltek az irodalmi hivatkozások alkalmazásával. Valljuk meg azonban, az olvasónak hasznosabb egy áttekinthető irodalomjegyzék, mint a hivatkozások szubjektív dzsungele. (Jegyezzük meg azt is, hogy a regisztrált szakirodalomban itt-ott és esetlegesen felbukkan egy-egy európai szerző neve, de erre az összeállításra is jellemző az az amerikacentrikusság, amit az egész számra vonatkozóan megállapítottunk.)

Mielőtt az egyes közleményekre rátérnénk, hadd jegyezzük meg, hogy a Library Trends utoljára 1969-ben foglalkozott a könyvtárépítés témájával, s akkor is csak az

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

egyetemi könyvtárak épületeivel. Nehéz lenne innét megmondani, miért hanyagolta el ennyire ezt a területet a szerkesztőség, hiszen mind a könyvtárépítés, mind a szakirodalom szépen virágzott az elmúlt két évtizedben, nem is szólva a könyvtárépítési kedv dagályáról. Lehet, hogy egy újabb szakasz küszöbét jelzi ez a szám? Egy olyan szakaszét, amelyet a technológia gyors fejlődése és átfogó alkalmazása, valamint inkább a bővítések, átépítések, adaptálásuk, semmint a vadonatúj épületek jellemeznek?

Bármennyire is szeretnénk, helyszűke miatt nem ismertethetjük részletesen a folyóiratszám cikkeit. Teljes gondolatmenetük helyett némelyikük esetében meg kell elégednünk egy-egy gondolat kiragadásával. Bízunk azonban abban, sikerül annyira felkelteni a magyar olvasó érdeklődését, hogy kézbe kívánja majd venni az eredeti közleményt is az alaposabb megismerkedés végett. Ennek megkönnyítésére nem a cikkek egymásra rímelő, általánosítható megállapításai szerint csoportosítjuk beszámolónkat, hanem - ha úgy tetszik - szolgaian követjük a szám szerkezetét.

Raymond M. Holt ír a *közművelődési könyvtári épületekről*. Megállapítja, hogy az épületek külső és belső kiképzésében az építészeti divatok érvényesültek, s a Carnegie-típust változatos formák váltották fel. Még mindig sok az építészi vagy finanszírozói emlékmű, ezért a jövő szempontjából nagyon fontos az elkészült és használatba vett épületek gondos kritikai kiértékelése. Ma már nem annyira alapvető követelmény, hogy a kereskedelmi központokba kerüljenek a könyvtárak (talán túl drága a telek?), a lényeg az, hogy jó parkírozási lehetőség álljon rendelkezésre; viszont a fiókkönyvtárak esetében nagyon jól bevált a boltsorokban, a helyi bevásárlóközpontokban való elhelyezés. A könyvtárépületek tovább nőnek (ha bővítés, hozzáépítés révén is); egy lakosra már nem 0,55, hanem 0,75, sőt 1 négyzetlábat (kb. 0,1 m^2) számítanak; a mikroformák elterjedése nem csökkentette a helyigényt, viszont új dokumentumtípusok jelentkeztek, több könyvet kell elhelyezni, újabb funkciókat vállaltak a könyvtárak, kényelmes körülményeket kínálnak a használóknak. (Pl. a fiókkönyvtárak 200-300 m^2 helyett már 500-700, sőt 1000-1500 m^2-esek.) A flexibilitás továbbra is alapkövetelmény, de új értelmezésben: elsősorban az új technológia befogadását, rugalmas, a változó igényekhez igazodó elrendezhetőségét kell biztosítania. A legtöbb problémát a világítás jó megoldása jelenti. (Erről a kérdésről többet *Waters* és *Winters* cikke kapcsán.) Az energia takarékos felhasználása végett egyre inkább különválasztják az olvasói és a raktári övezeteket; egyébként is, minden új szolgáltatás bevezetése energiaigénnyel jár. A közművelődési könyvtárakban a legnyilvánvalóbb trend a számítógépes technológia rohamos térnyerése, bár még mindig csak a kezdeti lépéseket tette meg. Helyet kell teremteni a központi számítógépnek, a terminálok viszont nem csoportokban, hanem az egész épületben szétterítve jelennek meg; még kérdéses, hogy a távoli adatbázisokhoz hozzáférést nyújtó terminálok külön szobában vagy az olvasói térben legyenek-e elhelyezve. Az épületgépészetnek egyre magasabb színvonalon kell kielégítenie a tűz- és vagyonvédelmi követelményeket. Egyre igényesebb belsőépítészeti megoldások teszik mind vonzóbbakká és otthonosabbá a könyvtárakat.

Nancy R. McAdams a felsőoktatási könyvtárak elhelyezéséről azt mondja, hogy 1900 előtt a könyvtárak közös épületet kaptak egyéb közoktatási egységekkel, 1900 és 1945 között önálló, általában történelmi stílusú épületekbe költöztek, s 1945 után a moduláris flexibilitás jellemezte épületeiket. Ma újraértelmezik a tradicionális formákat,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

váltakozó sikerrel. Tény az, hogy e század 60-as, 70-es éveiben rengeteg felsőoktatási könyvtár épült annak következtében, hogy 1963-ban 4 millió, 1985-ben 12,25 millió hallgató járt ezekbe az intézményekbe. Ennek a nagy nyomásnak tudható be az is, hogy számos könyvtárnak ellehetetlenült a helyzete, s nemcsak a régebben, de az újabban épültek is rövid távú megoldások alkalmazására kényszerültek. A szerző hét fő trendet jelöl meg a felsőoktatási könyvtári építkezésekben:

— a raktári és a használói tereket ismét megkülönböztetik;
— megtartják a meglévő épületeket, - sokhelyütt a fenntartók egyelőre abban bíznak, hogy a bekövetkező változások nem teszik szükségessé a bővítést;
— új épületek helyett a szükséges teret bővítéssel nyerik meg (sok könyvtárat eleve bővíthetőre terveztek);
— mostanában nem lehet olyan előrelátással tervezni, mint korábban részben az anyagiak hiánya, részben az új szolgáltatások, az automatizálás helyigényének kvantifikálatlansága miatt;
— az élet- és vagyonvédelemre nagyobb figyelmet fordítanak (pl. a régi épületeket úgy alakítják át, hogy a fizikailag hátrányos helyzetűek is használni tudják őket);
— a különféle dokumentumtípusok és a használatukhoz szükséges berendezések nem egy helyre koncentrálódnak, hanem szétterülnek az egész épületben;
— nem hagyományos funkciók is megjelennek a könyvtárakban és helyezkednek el épületeikben (számítóközpont, oktatási helyiségek, nyelvi laboratóriumok, jegyzeteladás, másolószolgálat, irattározás, kulturális szolgáltatások stb.).

Elaine Cohen és Aaron Cohen úgy látja, hogy az utóbbi egy-két évtizedben rohamos fejlődés mutatkozik a *szakkönyvtárak épületeiben.* Noha általában kicsik, s a jövőben is - egy-két kivételtől eltekintve - azok maradnak, jelentőségük növekvőben van annak következtében, hogy rendezetlen könyvhalmazból a vállalati információgazdálkodás nagyobb egészébe illeszkednek be. Az információ fontosságának megnövekedésével a szakkönyvtárak fizikálisan is megnőnek, s nyugalmas helyekből igen mozgalmas színterekké válnak. Naponta töméntelen kérdést, s igen gyorsan kell megválaszolniuk. Az alapterület drágasága miatt egyszerűen lehetetlen minden dokumentumot helyben tárolni, ezért egyre inkább az online kapcsolatokra támaszkodnak az információk megszerzésében. Néhány nagyvállalatnál a szakkönyvtár a telep központjában helyezkedik el, hasonlóan az egyetemi könyvtárakhoz a campusokon. Ez a nagy szakkönyvtár építészetileg is vonzó kialakítást nyer, s kellemes környezetet nyújt a használóknak. A nagyvállalatok szakkönyvtáraikban is érvényesítik a munkahelyek kialakítására vonatkozó alapterületi normáikat. A bútorrendszerek lehetővé teszik az elektronikus munkaállomások elhelyezését az eleve beépített vezetékek, kábelek és csövek segítségével. Az ergonómiai szempontok nagy súlyt nyernek az ember-gép kapcsolat optimalizálására való törekvés jegyében. (Ez olyan apróságnak látszó előrásban is megnyilvánul, hogy a számítógép klaviatúrája számára 10 cm-rel alacsonyabb asztal készüljön.) Kiemelt jelentőségű a szolgálati pont, amely már nem annyira kölcsönzőpult, mint inkább egy komplex információs munkaállomás, amely egyaránt szolgálja a könyvtárost és a használót. Egyébként az egyes könyvártípusok között bizonyos konvergencia figyelhető meg a könyvtári tér kialakítását és berendezését illetően, következően a szolgálat információorientáltságából.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Jim Bennett szerint a 60-as, 70-es években gombamód szaporodtak az *iskolai könyvtárak, eszközközpontok*, de különösebb figyelmet nem fordítottak kialakításukra. Az utóbbi időben csökkent az iskolaépítési kedv, új épületekre csak a virágzó övezetekben kerül pénz. Így az iskolai könyvtárak fejlesztése többnyire kisebb átrendezések, egy-egy újabb tanterem hozzácsatolása, korábban más célt szolgáló terek (pl. étterem, tornaterem) átfunkcionálása révén valósulhat meg. Örvendetes, hogy újabban az iskolai könyvtárak megformálásában már nemcsak a funkcionális, hanem az esztétikai és a viselkedéslélektani szempontok is érvényesülnek. Döntő jelentőségű a kölcsönzőpult elhelyezése és méretezése, különös tekintettel a számítástechnika alkalmazására. Itt ugyanis nemcsak a nyilvántartási, de a feldolgozási, szövegszerkesztési és tájékoztatási feladatoknak is helyet kell biztosítani. Az iskolai könyvtárakban mind erőteljesebben van jelen a technika: számítógépek, terminálok, állományvédelmi biztonsági berendezések (főleg a középiskolákban), rádiós és televíziós stúdiók, berendezések stb. Teret nyert a dokumentumtípusok együttes tárolása, valamint a tömör raktározás. Helyet kapnak különféle csopotos tevékenységek, mint pl. bábjáték, színjátszás, meseórák stb. Kellemes színezéssel (földszinek, néhány élénk folttal), jó feliratozással, funkcionális világítással, öblök, zugok kialakításával törekszenek az otthonos térformálásra. Akváriumok, terráriumok, dús növényzet egészíti ki a berendezést. A fizikailag hátrányos helyzetű gyerekek könyvtárhasználatára következetesen gondot fordítanak: rampák, liftek, hanggal kezelhető mikroszámítógépek, olvasógépek, nagyítók stb. állnak rendelkezésükre. A flexibilitás az iskolai könyvtárak esetében is alapkövetelmény: ez teszi lehetővé a technológia fejlődéséből adódó változásokhoz való folyamatos igazodást.

Bradley A. Waters és *Willis C. Winters* írása adja talán a legtöbb, közvetlenül is hasznosítható tanácsot a *könyvtári terek megvilágításához*. Ők valódi forradalomról beszélnek ezen a területen a világítástechnika fejlődése, az energiatakarékosság, a belső környezet minőségének fontossága következtében. Ma már elemi követelmény, hogy a világítási technológia szervesen illeszkedjék az épülethez. A szerzők röviden szólnak a fény fizikai tulajdonságairól (intenzitás, világosság, kontraszt, visszaverődés, vakítás stb.), majd sorra veszik a fényforrások típusait (a nagy intenzitású kisüléses higanygőz, halogén, alacsony- és magasnyomású nátriumos fényforrások, izzólámpák, fénycsövek), rámutatva előnyeikre, hátrányaikra és alkalmazhatóságuk területeire. Nagyon tanulságosak azok a konkrét példák, amelyekkel mondanivalójukat illusztrálják. Súlyt helyeznek a természetes fény maximális alkalmazására (ezzel az energiaigény 50 %-kal is csökkenthető); szerintük előnyösebb a több kisebb ablak, mint a kevesebb nagy, a fény lehetőleg magasan jöjjön be a térbe (a fal felső részén vagy a mennyezeten), a közvetlen napfényt kerülni kell, ezért szórni kell, még mielőtt beér az épületbe, a belső felületeket is megfelelően kell kialakítani a tükrözés és vakítás elkerülése végett. Végül szempontokat adnak az egyes funkcionális terek világításának megtervezéséhez (viszonylag alacsonyan kell meghatározni az általános világítás szintjét s magasabban a munkafelületekét; e területen is flexibilitásra kell törekedni pl. a bútorokba beépített foglalatok segítségével, bár ez kétségtelenül megdrágítja a kábelezést; más és más módon kell megvilágítani az állványokat, a munkahelyeket, az olvasóhelyeket, a terminálokat, a mikrofilmolvasókat és a videoberendezéseket, a kölcsönzőpultot, a kiállításokat, a raktárakat stb. befogadó tereket.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Fred Dubin az *épületgépészet* kérdéseivel foglalkozik. Hangsúlyozza, hogy a jó épülethez több szakember együttes munkájára van szükség, s az épületgépésznek már kezdettől fogva részt kell vennie a tervezésben. Manapság helyesebb a flexibilitást adaptabilitásként értelmezni, vagyis az épület legyen képes a különböző változásokat befogadni; az adaptációs készség pedig az épület gépészeti berendezésein múlik. A különféle vezetékek elhelyezésére az emelt padlót ajánlja, mint álmennyezetnél előnyösebb, bár kétségtelenül drágább megoldást. A szellőzés és a hűtés-fűtés biztosítására sokféle rendszer közül lehet választani. (Érdekes megjegyzés, hogy több műanyag mérgező gázt bocsát ki, amire a szellőzés megtervezésekor tekintettel kell lenni.) Az emberek és a könyvtári anyagok más-más körülményeket kívánnak, ezért nem célszerű az egész épületre kiterjeszteni ugyanazt a drága klimatizáló rendszert; egy nagyobb épületben helyesebb egy központi rendszert több kisebb helyi rendszerrel kiegészíteni. Ha a klimatizálás problémáját részleteiben, területegységenként, s nem általában kezelik, ezzel jelentősen csökkenteni lehet az energiafelhasználást, s ugyanakkor lehetségessé válik, hogy az emberek maguk szabályozzák környezetük hőmérsékletét. Ami az akusztikát illeti, a zajt a forrásánál kell elnyomni, s nem a mennyezeten!

Lamar Veatch a környezeti tervezés szempontjainak a könytárépületekben való érvényesítésével foglalkozik. Tulajdonképpen csak újabban, a 60-as évektől kezdték vizsgálni a környezet és az emberi viselkedés összefüggéseit, s a felismerések fokozatosan kezdtek megjelenni a könyvtártervezési gyakorlatban is, így a magánszféra, a személyes tér és a területiség fogalmainak a tereknek és a bútorzatnak a megformálásában. A magánszféra biztosítása nem magányosságot, hanem az egyéni elkülönülés lehetőségét, a szféra mások által való hozzáférésének ellenőrizhetőségét jelenti. A könyvtárban olyan mikrotereket kell kialakítani, amelyekben az egyén maga dönti el, egyedül akar-e maradni, vagy kapcsolatba akar-e lépni másokkal. (Itt lényeges a kényszerű „szemkapcsolat" kiküszöbölése.) A személyes tér paramétereinek tudatos alkalmazása igen fontos a belsőépítészeti tervezésben. Az emberi testet láthatatlan határok veszik körül táguló körökben, s alakítják ki az intim zónát (közeli: érintés, távoli: 15-45 cm), a személyes zónát (közeli: 45-70 cm, távoli 75-120 cm), a társasági zónát (közeli: 120-210 cm, távoli 210-360 cm) és a nyilvános zónát (közeli: 360-750 cm, távoli: 750 cm-en túl). Megfigyelték azt is, hogy nyilvános helyeken a csoportosulások 92-97%-a 2-3 emberből áll; ezért az alkalmi csoportok helyét szükségtelen 8-10 főre méretezni. Vagy: sokkal kisebb stresszt jelent az ügyfél számára, ha nem a pulton keresztül, hanem egymás mellett ülve tárgyalhat az intézmény alkalmazottjával. És így tovább. A területiség voltaképpen az én és mások közti határ szabályozását jelenti. Az ember törekszik arra, hogy egy-egy helyet kijelöljön a maga számára, ezzel személyessé tegye, s ezt másokkal is közölje. Idetartozik a környezet ingerszegény vagy ingergazdag mivolta is: érdekes munkánál az előbbi, unalmas munkánál az utóbbi előnyösebb; ugyanakkor azonban a személyiségtől is függ, ki mennyire viseli el a zajos-mozgásos környezetet, vagy egyenesen kívánja azt. Mindenesetre lehetőséget kell adni arra, hogy mindenki személyessé tehesse munkahelyét vagy olvasóhelyét. Az ergonómiai szempontokat feltétlenül érvényesíteni kell a munkahelyek kialakításában: ez nem jelent mást, mint hogy optimális viszony jöjjön létre az ember és környezete tárgyai között. Ne feledjük: minden tényező kedvezőtlenül vagy kedvezően befolyásolja a feladat elvégzését!

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

John Vasi a könyvtárosi munkahelyek berendezésének trendjét tekinti át, amelyet mindenekelőtt az automatizálás, a mikroszámítógépek elterjedése határoz meg. A szolgálati pontok felszerelése sokkal gazdagabb lett: a korábban külön helyiségben lévő terminálok is ide kerültek. Az adatbázisokban való keresést magán a pulton elhelyezett terminálok is lehetővé teszik, amelyeket a könyvtáros és az olvasó együttesen használ; a nyilvános terminálok elhelyezését a pulton viszonylag elkülönítetten kell megoldani. A személyzeti munkahelyeken a mikroszámítógépek sokasága található. Nagyon fontos, hogy használatukhoz megfelelő, pneumatikusan állítható, kényelmes székek álljanak rendelkezésre. A munkafelületek általában két szintűek: a felsőn a képernyő, az alsón a billentyűzet. Gondoskodni kell felületről a munkához szükséges egyéb tárgyak, kézikönyvek számára is. Megoldandó a világítás, a vezetékelés, a szellőzés problémája. Az irodai övezeteket főként modulárisan, a piacon kapható bútorrendszerekkel rendezik be. Ezekben a panelek mint elválasztó elemek s mint a különféle egységek (munkafelület, számítógéptartó, polc, fiók stb.) hordozói szerepelnek. A panelekbe és a kiegészítőikbe be vannak építve a különféle vezetékeket befogadó csatornák is. A panel-rendszerek lehetővé teszik a magánszféra kialakítását, a hangtompítást, a személyességet, az átrendezhetőséget.

Nolan Lushington a könyvtár használatának jellegét és az *egyes szolgáltatások igénybevételének mértékét* mint a könyvtári terek kialakítását befolyásoló tényezőket vizsgálja. Korábban szinte kizárólag az ellátandó lakosság számából indultak ki a közművelődési könyvtárak tervezésekor, ma már a használat intenzitását, az igénybevétel jellegét, vagyis a könyvtári teljesítmény szempontjait is figyelembe kell venni. A baltimore-i Megyei Könyvtár nevezetes példáját hozza fel, amely szerint a látogatók 50%-a böngészik, 35%-a egy téma irodalma iránt érdeklődik, s csak 15%-a keres egy meghatározott művet. (Ld.: Kiss Jenő: Nagyvárosi könyvtárak az USA-ban. = Könyvtári Figyelő, 1987. 2. sz. 69-78. p. - A szerk.) Ennek megfelelően kényelmes, otthonos berendezésre, a könyvek könnyű hozzáférhetőségére van szükség. (Ha viszont a használók többsége meghatározott igénnyel keresi fel a könyvtárat, akkor nagyobb, szigorú rendben tartott állomány, esetleg a tömör raktározás jelenti a megoldást.) A probléma abból fakad általában, hogy a használók 20%-a használja az állomány 80%-át, s nehéz szétválasztani a gyakran és a ritkán keresett állományrészt. Valószínűleg megoldást fog jelenteni a ritkán használt dokumentumok CD-ROM-on való tárolása, vagy a távoli adatbázisokhoz való hozzáférés megvalósításával együtt a kivonás ütemének felgyorsítása, s az állomány egészét a használat jellege szerint mind formailag, mind térbelileg tagolni.

Franklin B. Hemphill arra mutat rá, hogy a 60-as, 70-es évek nagy építkezési hullámának elmúltával más *alternatívák* is előtérbe kerültek a *könyvtárak elhelyezési problémáinak megoldására.* A legolcsóbb módszer a könyvtár átrendezése vagy újrarendezése annak érdekében, hogy ugyanakkora alapterületen több hasznos térhez lehessen jutni, s hatékonyabb szolgáltatást nyújtani. Ez elérhető úgy, hogy a lényeges szolgáltatások jobb helyre költöznek, a fölösleges közlekedők kiiktatódnak, a szükségtelen válaszfalak megszűnnek, felújítják a berendezést és a felszerelést, újra dekorálják a könyvtárat. Mindehhez elengedhetetlen a funkciók újragondolása. Drágább, de még mindig olcsóbb, mint egy új könyvtár, a meglévő épület bővítése. Ha ezt az utat választjuk, először azt kell megvizsgálni, hogy egyáltalán kivitelezhető-e, mert ha a szükséges feltételek hiányoznak,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

gyenge kompromisszum lehet az eredmény. A bővítés megengedi, sőt szükségessé teheti a könyvtár teljes reorganizációját. A meglévő, eddig más célokat szolgáló épületek könyvtárrá való átalakítása veszélyes vállalkozás, amelyre különféle csapdák leselkednek. A bővítésnél is gyengébb kompromisszumot eredményezhet és sokszor csak a semminél jobb megoldást jelent. Persze vannak sikeres átalakítások is, s ezeket ugyanazok a kritériumok szerint lehet megítélni, mint az új épületeket. (A legsikeresebbnek az 50-300 m^2-es üzlethelyiségek könyvtári hasznosítása bizonyult.) Az előregyártott épületek és hordozható egységek kis könyvtárak elhelyezésekor vehetők számításba. A rengeteg kis falusi könyvtár bizony nem nagyobb, mint egy hordozható elem (360 x 1200 cm); ha 50 m^2-nél nagyobb épületre van szükség, akkor a 120-200 m^2-es előregyártott épület adhat megoldást.

Marlys Cresap Davis cikke kiegészíti az előzőt arról szólva, hogyan lehet előnyösebben *újrarendezni a meglévő teret.* A pénzhiány meggátolhatja egy új épület emelését vagy a meglévő bővítését, de a józan észre hallgatva, merészen gondolkodva és a prekoncepciókat mellőzve a régi épületet is jobban lehet hasznosítani, mint eddig. Az ellátandó közösség igényeiből kiindulva kell megvizsgálni, hogy melyik teret mire, milyen mértékben használnak. Segíthet a gondokon az intenzívebb selejtezés is, ha eddig elhanyagolták a nem használt anyag kivonását; vagy a felnőtt- és a gyerekirodalom egy részének összevonása; vagy bizonyos dokumentumtípusok (pl. paperbackek) jellegüknek megfelelő tárolása. Az újrarendezéshez érdemes külső, elfogulatlan segítséget is igénybe venni.

Richard B. Hall a közművelődési könyvtári építkezések finanszírozásának alakulását tekinti át az utóbbi két évtizedben. Arra az eredményre jut, hogy a szükséges összegek mintegy 68,9%-át a helyi források fedezik, 9%-át magánadományok, s a fennmaradó részben amilyen mértékben visszavonult a szövetségi támogatás, olyan mértékben vállaltak többet az egyes államok; egészében véve az arányok változatlanok maradtak, s várhatóan maradnak is.

Richard L. Waters zárótanulmánya a *jövő könyvtárépületével* foglalkozik, különös tekintettel a közművelődési könyvtárakra. Kevesebbet szól azonban magáról az épületről (s ennek kapcsán is inkább csak néhány általános követelményt említ), s jóval többet arról a társadalmi közegről, amelynek kiszolgálására a könyvtár hivatott. 2000-re jelentős mértékben átalakul a mai amerikai család. 2,7-ről 2,5-re csökken átlagos létszáma, ami azt jelenti, hogy rohamosan nő az egyszemélyes vagy a házassági kötelék nélkül együtt élő személyekből álló háztartások száma. A társadalom öregszik: egy aktív dolgozóra két nyugdíjas esik, a középkorúak, de nem az elkényelmesedett, konformista, nyugdíjra kacsintgató, hanem a vállalkozókedvű, érdeklődő középkorúak száma igencsak megnő. Elmosódnak a határok a munka és a szabadidős tevékenységek között, a férfi és a női szerepek között. Sokan fognak munka nélkül, legalábbis a mai kenyérkereső értelemben vett munka nélkül élni. Az anyagi javak továbbra is kívánatosak lesznek, de önmagukban nem fogják kielégíteni az embereket: nagy hangsúly fog esni az emberi minőségre és értékekre. E társadalom könyvtárának azzal kell számolnia, hogy a telefonkönyveket a terminálok váltják fel, elterjednek az interaktiv video kommunikációs rendszerek, a szórakoztatási technológia haározza meg az otthonok technológiai felszereltségét, eltűnnek a referenszkönyvek, a legtöbb könyvesbolt csak besztszellereket fog raktáron tartani, a lakásokból nem kell kimozdulni az információért, az elektronikus könyv (hordozható,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

olcsó, újratölthető, nagy tárolókapacitású) általánossá válik, s az a könyvtár, amely nem él az információs technológiával, kikerül a társadalmi fősodorból. A kényelem továbbra is a használó fő szempontja marad a könyvtári szolgáltatások igénybevételében, de a kényelem már nemcsak a földrajzi közelséget jelenti, hanem az információkhoz való hozzáférhetőséget és ennek gyorsaságát, az információk hasznosíthatóságát és minőségét, a szolgáltatási kör flexibilitását. A könyvtár mércéje nem a nagysága, hanem az lesz, képes-e szolgáltatásokat nyújtani egy meghatározott piac számára. Növekvő szerepet kap a képzés, a továbbképzés, az átképzés, a könyvtáraknak pedig tudomásul kell venniök, hogy változik környezetük, s meg kell látniuk saját lehetőségeiket és feladataikat e változásokban. A papírnélküli társadalomra és a könyvtárak szerepének csökkenésére vonatkozó jóslatok időközben módosításra szorultak, elsősorban az emberi tényező fokozódó szerepe és jelentősége miatt: minél hatalmasabb a technológiai fejlődés, annál inkább szükség van arra a szakemberre, aki képes a technológiát hasznosítani és másokat is segíteni használatában. A közművelődési könyvtár jövőjével foglalkozó írások általában bizakodással tekintenek az elkövetkező évekre. A jövő közművelődési könyvtárépülete kívülről nemigen fog különbözni a maitól; az emberek továbbra is fel fogják keresni, de belülről más kép várja őket, mint ma, elsősorban a számítógépes és a digitális távközlési technika fejlődése, valamint a mikroformák elterjedése miatt. Ezek a változások ugyan viszonylag lassan következnek be, az épületnek mégis alkalmasnak kell lennie a későbbi fejlemények befogadására is. Az új könyvtárak tervezésekor az alábbi szempontokra kell tekintettel lenni:

— moduláris tervezéssel biztosítani a maximális flexibilitást,
— a hírközlő, a számítógépes és egyéb vezetékek csatornáinak, valamint az elektromos energiaellátás csatlakozóinak flexibilis elhelyezése,
— az ergonómiai szempontok érvényesítése az olvasói és munkahelyek kialakításában,
— hatékonyan szabályozható és energiatakarékos klimatizálás
— a könyvtáron belül televíziós produkciók és programok műszaki feltételeinek megteremtése,
— több kutatófülke, kutatószoba az egyéni tanulmányok segítésére,
— nagyobb tömör raktár a ritkán használt anyagok számára,
— többcélú termek, szemináriumi szobák, stúdiók a csoportos használat számára,
— az energiával messzemenően takarékoskodni,
— fejlett tűz- és vagyonvédelmi, valamint az elektronikus anyagok ellopását megakadályozó biztonsági rendszerek beállítása.

Ma a fenti követelményeknek megfelelő, de a hagyományos szolgáltatásokat is befogadó könyvtárat kell tervezni, olyant, amelyet az óvodásoktól az üzletemberekig mindenki használhat. A jövő közösségi könyvtárát az jellemzi, hogy

— sok ember használja,
— kényelmes, esztétikai minőséget hordozó körülményeket, bútorzatot kínál, s teljes egészében „barátságos" a használóhoz,
— a számítógépes terminálok a tér valamennyi pontján megtalálhatók,
— az audiovizuális dokumentumok helybeli használatához szükséges berendezések bőven állnak rendelkezésre,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

— professzionalizmust sugárzó, magabiztos, szolgálatkész és csinosan öltözött személyzet segíti a használókat a szolgáltatások igénybevételében,
— a tanulmányi munka céljára 1-2-3-4 személyes munkahelyek vehetők igénybe, a látogatók válogathatnak a különféle megoldású ülőhelyekben, s a csoportok is találnak maguknak helyet a közös tevékenységre,
— az egyes szolgáltatásokat általában önkiszolgáló alapon veszik igénybe az olvasók,
— az épület viszonylag kicsi, de falait kitágítja a külső adatbázisokhoz való online hozzáférés.

~~~

NEM SOK SZAKIRODALMAT OLVASNAK az amerikai szakkönyvtárosok, legalábbis a vezetők. Az SLA (Szakkönyvtári Egyesület) szakosztályainak, bizottságainak vezetőit kérdezték meg, hogy hetenként mennyi időt fordítanak konkrét szakterületük, illetve a könyvtári- és tájékoztatástudomány irodalmának olvasására. 11 százalékuk 1 órát sem tud szánni erre, 43 százalékuk 1-4 órát. A kisebbség kétségtelenül buzgó; 26% heti 5-9, 11% 10-14, 8% 15-19 órát búvárkodik, sőt 1 százalék 20 óránál is többet. (Specialist, 1989. aug.)

~~~

A NEMZETKÖZI KÖNYVTÁROSCSERE régóta divik már Nyugaton, de igen szerény méretekben; nehéz egymásra találnia két olyan partnernek, akik egymás munkakörét aránylag kevés betanulás után egy éven át úgy el tudják látni, hogy az intézmény se lássa kárát. A könyvtári lapokban való egyéni hirdetésnél hatékonyabb szervezeti forma a LIBEX szolgálat, amelyet az angol Library Association összehasonlító könyvtártudományi csoportja szervezett meg (székhelye: College of Librarianship Wales). Egy angol műszaki egyetemi könyvtári munkatársa, aki amerikai kollegájával cserélt egy évre, részletesen leírja, milyen esetben gazdaságos ez a csere, hogyan folyik az előkészítése, adminisztrációja. A cserepartnerek (és családjuk) természetesen egymás fizetéséből élnek, illetve ennek abból a részéből, amelynek átutalásával (előzetes megegyezésük értelmében, biztosítva a két summa egyenértékűségét) bankjukat kölcsönösen megbízzák...(Library Association Record. 1989. ápr.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A hírlapok könyvtári megőrzése és használata egy nemzetközi szimpózium tükrében

Kastaly Beatrix

A világ nagy hírlapgyűjteményei a 20. század második felében a legnépszerűbb kutatási forrássá váltak, és egyre növekedő mértékű használatnak vannak kitéve. A fokozódó igénybevétel okozta elhasználódás kombinálódik a 19. század második felétől gyártott fatartalmú újságnyomó papírok egyre súlyosabbá váló törékenységével és sok — a nagy méretből is adódó — tárolási gonddal. Mindez a hírlapokat a legtöbb könyvtáros számára "a könyvtárak problémás gyermekeivé" teszi, amely nagy tömegű, gyorsan növekvő és pusztulását magában hordó papírhalmot jelent.

Az *IFLA Section on Serial Publications* az utóbbi két évtizedben többször foglalkozott a könyvtárak hírlapgyűjteményeivel. 1970-71-ben egy ad hoc munkacsoport felmérést végzett a hírlapokkal kapcsolatos gyarapítási és megőrzési politikáról. Az 1981-ben hasonló céllal létrehozott munkacsoport — amelyből az állandó *Hírlap Munkacsoport* (Working Group on Newspapers) lett — a felmérésen túlmenően, kibővítette tevékenységét, és további kérdések megvitatását, ajánlások kidolgozását, újabb felmérések elvégzését tekintette feladatának. 1981-1986 között a munkacsoport a hírlap definíciójával, a hírlapok mikrofilmezési gyakorlatának világméretű felmérésével, az eredeti hírlapok — mikrofilmezés utáni — megőrzésére vonatkozó irányelvek kidolgozásával és elfogadtatásával, valamint a hírlapok katalogizálására egy tervezet elkészítésével foglalkozott. E munkálatok közben a munkacsoport egyre inkább szükségét érezte annak, hogy a világ könyvtárainak hírlapgyűjteményeiről pontos információkkal rendelkezzék. Ugyanakkor azt is felismerte, hogy a hírlapokat megőrizni és szolgáltatni akaró könyvtárosok óriási problémákkal kerülnek szembe, és kevéssé ismerik e problémák lehetséges megoldását; az IFLA-nak segítséget kell nyújtania számukra. A munkacsoport 1987-ben Londonban, a brightoni IFLA közgyűlés előtti napokban (aug. 12-15.) rendezte meg az első nemzetközi hírlap-szimpóziumot.

A szimpózium témája a hírlapok megőrzésének és hozzáférhetőségük biztosításának együttes problematikája volt (I. International Symposium on Newspaper Preservation and Access). A találkozón száznál több, újságokkal foglalkozó, kiadói és könyvtári dolgozó vett részt. A könyvtárakból hírlapkönyvtárosok, mikrofilmesek és restaurátorok voltak jelen. A szimpóziumhoz kiállítás csatlakozott, amelyen mikrofilmező berendezéseket, olvasókészülékeket, tekercs mikrofilmről mikrofiche-re másoló rendszereket, konzerváló és restauráló anyagokat és eszközöket, mikrokiadványokat, mikrofilm és -fiche bibliográfiákat mutattak be.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A szimpózium plenáris ülésekből és párhuzamosan zajló szemináriumokból állt. Az első napi plenáris előadások — az előadók személye által meghatározottan — az angol sajtó történetével és szerepével, a sajtó (elsősorban német) bibliográfiáival, az angol és a német (NSZK-beli) sajtóhasználattal és (a francia nemzeti könyvtár tapasztalatai alapján) a hírlapgyűjtemények létesítésének, fenntartásának és megőrzésének általános kérdéseivel foglalkoztak.

Denis Hamilton, a *The Times* volt főszerkesztője, a British Library Igazgató Tanácsának tagja és három sajtótörténész (*Michael Harris, Jeremy Black* és *Hans Bohrmann*) előadásaikban a hírlapok szerepét vizsgálták a kortársi és a történeti kutatásokban. A cenzúrázatlan, hivatását valóban betöltő sajtó jellemzője, hogy naplószerűen, de objektíven, bátorsággal szelektálva megörökíti az eseményeket és tükrözi az emberek véleményét, reagálását a történésekkel kapcsolatban. Teljességre és az igazsághoz való hűségre törekszik. Az adatokat, tényeket sokszor pontosabban lehet később könyvekben, adattárakban megtalálni mint az újságokban, de a való életnek, az eseményeknek az emberekben való tükröződése csak az újságokból ismerhető meg. Ugyanakkor nemcsak mint az elmúlt korok tükre, hanem a történelem fejlődésében, változásában is fontos szerepet játszik a sajtó. Ez elsősorban a 18-19. századra vonatkozik, amikor az olcsón beszerezhető hírlapokon keresztül jutott el alsóbb osztályokhoz minden új eszme, nézet, divat, információ és a "magas kultúra" olyan eredményei, amelyek a modern társadalmi fejlődésre szervezni tudták az egyes országok lakosságát.

A 19. század közepéig megjelent újságok a mainál sokkal tartósabb papírra készültek, mégis, többnyire csak az elsősorban politikai tartalmú "minőségi", a középosztály nézeteit és érdekeit képviselő hírlapok maradtak fenn; a 18. századi bulvársajtónak tekinthető lapokból nagyon kevés. A mai napilapok papírjának természetes pusztulása igen gyors; a tartalom fennmaradását a mikrofilmezés biztosítja. Mivel azonban a mikrofilmezésben is többnyire szelektálni kell — ha másképp nem, időben: mit vegyenek előbb és mit később, esetleg csak 20-30 év múlva mikrofilmre —, fennáll annak veszélye, hogy az e századi lapok közül is elsősorban a középosztály lapjai maradnak fenn. A mikrofilmezésre való válogatásnál tehát ügyelni kell arra, hogy szociológiailag széles körből állítsák össze a kort reprezentáló újságok körét. A külföldi újságokat sok nemzeti és egyéb könyvtár már csak mikrofilmen gyarapítja; ezek kiválasztásánál is tanácsos ügyelni a kellően változatos spektrumra.

Hans Bohrmann, a dortmundi Institut für Zeitungsforschung munkatársa a német sajtótörténet és a sajtóbibliográfiák kapcsolatáról beszélve, azt emelte ki, hogy az új sajtótörténetet csak a teljes sajtóbibliográfia elkészítése után, annak alapján lehet megírni.

Willi Höfig, a nyugat-berlini Porosz Állami Könyvtár hírlapkönyvtárosa egy felmérés eredményeit ismertette. A felmérés az NSZK-beli könyvtárak olvasóinak újsághasználati szokásait elemezte, 152 könyvtár 2000, hírlapra vonatkozó könyvtárközi kölcsönzési kérése alapján. A legpregnánsabban az egyetemi, főiskolai könyvtárak újsághasználatának nagy aránya mutatkozott meg, a közművelődési könyvtárakéhoz képest (az egyetemi könyvtárak a minta 35 %-át, az általuk kért kölcsönzések az összes kölcsönzés 75 %-át, a közművelődési könyvtárak a minta 23,5 %-át, kéréseik az összes kölcsönzés 5,3 %-át képezték). A használt újságok túlnyomórészt a német nyelvű országokból szár-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

maztak, ezeken kívül Párizs, London és New York lapjai szerepeltek nagyobb mértékben. A kérések egyharmada rendkívül vegyes összetételű; a használók érdeklődése annál valószínűbb, minél közelebb esik a hírlap megjelenési helye Közép-Európához. A felmérés szerint a használók érdeklődésében nincsenek jól megkülönböztethető, kitüntetett korszakok. Témák szerint inkább voltak szignifikáns csoportok: színes cikkek érdekes eseményekről: kb. 51 %; művészetek: kb. 17 %; kortárs történelem: kb. 17 %; helyi történelem: 7 %; régebbi történelem: 5,5 %; vallás, egyház, technológia, tudományok, sport összesen kb. 3 %. Az előadó két jellegzetességet emelt ki a felmérési eredményekből: a német olvasó etnocentrikus érdeklődését, és azt a — máshol talán nem ilyen egzakt módon tapasztalt — vonást, hogy a sajtó mint a történelmi kutatások forrása meglehetősen háttérbe szorul, mivel elsősorban a kulturális jellegű cikkeket, dokumetumokat és a szépirodalmat keresik az újságokban.

Else Delaunay előadása és a *Françoise Perraud* vezette szeminárium a francia Bibliotheque Nationale (BN) hírlapgyűjteményének létesítésével, gyarapításával, konzerválásával és használatával foglalkozott. A BN hírlaprészlegét 1945-ben nyitották meg az olvasók számára. A gyűjtemény Párizsban két, Versailles-ban egy épületben nyert elhelyezést, összesen kb. 15 000 folyómétert tölt be. Minden, Franciaországban megjelenő hírlapot gyűjt, katalogizál, konzervál és olvasói használatára bocsát. Kb. 150 fő a részleg személyzete; a gyűjtemény naponta 6000 egységgel gyarapodik. Párizstól 100 km-re, Provins-ban létesítettek egy hírlap-mikrofilmező és restauráló részleget, valamint egy speciális, fektetett tárolású hírlapraktárat a már mikrofilmen lévő köteteknek. A mikrofilmezés zömét — a kurrens országos lapok kurrens filmezését és jelentős retrospektív mikrofilmezést — egy 1958-ban erre a célra alapított magánvállalkozás (Association pour la conservation et la Reproduction Photographique de la Presse — ACRPP) végzi, a francia és a nemzetközi archív mikrofilm szabványoknak megfelelő minőségben. A vállalkozás katalógust publikál a készített mikrofilmekről, és árusítja azokat. 1958-1986 között 38,3 millió negatív felvételt készítettek, és kb. 15 millió kocka pozitív filmet másolnak évente.

A BN 1978-1980 között egy ún. "megmentési programot" készített a könyvek és a hírlapok konzerválására és restaurálására. A program támogatására a francia kormány évente 10 millió frankot ad a könyvtárnak, az állomány védelmére. Ebből a vásárolt hírlap-mikrofilmek mennyiségét valamint az olvasókészülékek számát és minőségét tudták emelni, és új restauráló részlegek létesítését, valamint könyvek mikrofilmlapra vételének elindítását tudták megoldani.

A felmérések alapján tudják, hogy 40 millió 1860 utáni újságlapot kellene savtalanítani és laminálással megerősíteni, ha az eredeti hírlapgyűjteményt meg akarják őrizni. A laminálást jelenleg két — egy hőre olvadó és egy hőre nem olvadó, erősítő — poliamiddal, egyetlen laminálógéppel végzik. A mostani kapacitással 250 évig tartana a 40 millió lap restaurálása; ahhoz, hogy 5 év alatt elkészüljön, 50 laminálógépre, 3-400 fő restaurátorra és évente 250 millió frankra volna szükség. Nyilvánvaló, hogy egyik variáció sem lehet a megoldás; keresik a nagy méretű újságok tömeges savtalanításának lehetőségét, és a megőrzési politika újragondolásával foglalkoznak. A tömeges savtalanítás a régi, már töredezett lapok esetében csak az első lépés, utána a papírt meg is kell erősíteni. Az új újságok esetében a savtalanítás mint preventív kezelés hatékony lehet, a papír

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

törékennyé válásának megakadályozásában. Mindenképpen az eredeti hírlapok forgalomból való kivonásával — helyettük mikrofilm olvastatásával — és optimális raktári körülmények között, fektetett helyzetben, kötve illetve savmentes papírokból készült dobozokban lehet csak hosszú ideig megőrizni a hírlapok eredeti példányait.

A Bibliothèque Nationale párizsi épületében tartott hírlapokat — a Párizsban kiadott országos lapokat és néhány fontos vidéki lapot — egy "ipari"-nak tekinthető módon, rendszeresen bekötik. Az Aclé-cég által készített acél csipeszekkel fogják össze az újságok kisebb mennyiségeit, és acéltűkkel rögzítik őket egy fehérítetlen lenvászonnal borított táblában. Egy ilyen kötés ára 140 frank, és bár gyorsan elkészíthető, még ez is drága az összes hírlap számára. A Versailles-ban tárolt vegyes összetételű hírlapanyag számára semleges kémhatású bőrrel borított, savmentes kartondobozokat készítenek kötés helyett a hírlapok mikrofilmezés utáni raktározására.

Az ACRPP-től 10 kurrens országos napilap mikrofilmjét (egy archivális negatívot és két pozitív másolatot) vásárolja meg a Bibliothèque Nationale; 23 regionális napilapot a különböző helyi változatokkal együtt, a BN Provins-i helyiségeiben vesz az ACRPP mikrofilmre. 13 vidéki napilapot az előállítók vesznek mikrofilmre, ezeket megvásárolja vagy lemásolja a BN. A regionális lapok negatív filmjét Provins-ban, az országos lapok filmjét Párizsban őrzik, 14°C-ra és 35 % relatív légnedvességtartalomra kondicionált raktárakban. A régi helyi lapok mikrofilmezését a BN anyagilag — mikrofilmező műhelyek létesítésével vagy a mikrofilmezés költségeinek fedezésével — támogatja a megyei könyvtáraknál. Az eredeti újságok fényképezése tilos a BN-ban; a mikrofilmekről reader-printerrel készítenek papírnagyításokat.

Fontosnak tartják, hogy az újságokkal naponta érintkező személyzetet kiképezzék a használattal járó károsodások, valamint a rovar- és penészkárok ellenőrzésére és felismerésére, a levegő hőmérsékletét és páratartalmát, valamint a fényerősséget mérő készülékek leolvasására és a helyes portalanításra.

Johan Mannerheim (a stockholmi Királyi Könyvtár hírlap részlegének vezetője és a svéd országos hírlapmikrofilmezési program felelőse): Állományvédelem mikrofilmezéssel címmel tartott előadást.

Ő képviselte a legmarkánsabban az európai álláspontot az amerikai gyakorlattal szemben, az eredeti hírlapok mikrofilmezés utáni megőrzésének szükségességét illetően. Egy ország hírlapjainak eredeti példányait lehetőleg különböző helyeken lévő könyvtárakban, a használattól megkímélve kell az utókor számára megőrizni. Ezt az álláspontot és Európában elfogadott gyakorlatot az indokolja, hogy a mikrofilm nem helyettesíti minden tekintetben a hírlapok eredeti példányát. Elsősorban a színek (színes képek, fejlécek, vonalak, felületek) azok, amiket a fekete-fehér mikrofilm nem adhat vissza. A 19. századi fametszetek az újságokban nem reprodukálhatók jól minden esetben mikrofilmen. Az újságelőállítási technikák változásai nem tanulmányozhatók mikrofilmen. Nyilvánvaló tehát, hogy egy ország kulturális — nyomtatott — örökségének megőrzését a mikrofilm önmagában nem teljesítheti, hanem mint a használat alól többnyire mentesítő eszköz, elősegítheti az eredeti fennmaradását. Az eredetit biztonsági okokból is meg kell őrizni (lehetnek hibás felvételek, tönkremehet a mikrofilm). Mivel a restaurálás — még ha tömeges is — nagyon költséges és a mennyiséget tekintve lehetetlen az összes

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

újság vonatkozásában, a legjobb védelem a mikrofilm használtatása és az eredeti kivonása a használatból.

A kurrens — a megjelenés után elvégzett — mikrofilmezésből több haszon származik, és könnyebb végrehajtani mint a retrospektív filmezést, mivel teljes körű végrehajtása esetén legalább az biztos lehet, hogy nem nő tovább az állományvédelem problémája. A hosszú, rossz állapotban lévő régi címekkel kezdik általában a mikrofilmezést, hogy azok el ne pusztuljanak mielőtt filmre kerülnek. Svédországban 1979-ben kezdték a teljes kurrens filmezési programot, ehhez 1983-ban csatlakozott a retrospektív program. Ez utóbbi befejezését 15-20 éven belül tervezik. Az előkészítésben és a kész filmek feldolgozásában (nem teljes munkaidőben) 14 könyvtáros vesz részt; az évi 2 millió felvételt külső cég készíti, szigorú minőségi szabvány szerint.

Ha hosszú távon meg akarják őrizni az újságok tartalmát, akkor kell legyen egy archivális film (negatív vagy pozitív), amit soha nem használnak, hanem a film számára optimális körülmények között tárolnak. Az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy a nagy raktárterek légkondicionálásánál a megengedhető napi 1 °C 5 % relatív légnedvességtartalom-változást nemigen lehet fenntartani. Ezért könnyebb lehet a filmtekercseket egyenként egy aluminiumfólia + műanyag kombinációjú anyagból készült zacskóba légmentesen behegeszteni, amelyben a légnedvesség beállítható egy állandó értékre. A hőmérsékletet már könnyebb a megkívánt állandó értéken tartani a helyiségben, a relatív légnedvességtartalom pedig elég, ha 50 % alatt marad (egyébként 25-35 % kellene). Egy másik, ún. master-negatívról lehet a pozitív másolatokat készíteni különféle (olvasói, további másolatok alapjaként, kölcsönzési és eladási) célokra.

A kurrensen fényképezett újságok kötése szükségtelen; savmentes dobozokban, vízszintesen kell tárolni őket, és csak kivételes esetekben bocsátani az olvasó rendelkezésére. A retrospektív filmezés érdekében szétszedett köteteket sem kell újra bekötni, hanem dobozokban, vízszintesen tárolhatók. Ha egy (nem nemzeti) könyvtár megvásárolja egy — esetleg csak részletekben meglévő — hírlapjának teljes retrospektív mikrofilmjét, akkor az eredetit — helykíméléskent — felajánlhatja egy teljes, "nemzeti" cím-sorozat összeállításához.

Johan Mannerheim előadása és a két mikrofilmezéssel foglalkozó szeminárium a hírlapok mikrofilmezésének valamennyi könyvtárosi, bibliográfusi, fényképészeti és technikai kérdését felölelte, és teljes útmutatást adott azoknak, akik ezután tervezik a mikrofilmezés megkezdését.

A többi öt szeminárium témái igen szerteágazóak voltak: nemzetközi irányelvek a hírlapok katalogizálására (a tervezet megvitatása); az újság használójának szempontja; indexelés, sajtókivágat-gyűjtemények és online adatbázisok; az újságok tömeges restaurálása; az optikai lemez és a hírlapok védelme. A két utóbbi témáról, mint a hírlapok eredeti példányainak megóvását érintő eljárásokról szólok bővebben.

Az 1860 után megjelent újságok fennmaradásának alapproblémája a papír nagy savtartalma, ami a papír törékenységét, elroncsolódását okozza. A néhány országban (USA, Kanada, Franciaország) kialakított tömeges kezelések csak a savtalanításra alkalmasak, míg a papír megerősítése tömeges méretekben még kevéssé megoldott. Lipcsében — bár laponként végzik mind a savtalanítást mind az erősítést szolgáló papírhasítást — viszonylag termelékenyen tudják a hírlapok teljes kezelését végezni. Ezen kívül

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Nagy-Britanniában a British Library megbízásából, folytatnak kísérleteket savas és gyengült papírok egyidejű tömeges savtalanítására és erősítésére. Ezek a kísérletek azonban — ahogy a többi savtalanító eljárás is — könyvekkel történnek; a hírlapok különlegesen nagy mérete más technológiákat tenne szükségessé. Az eddig egyetlen, kifejezetten a hírlapok papírjának tömeges, egyidejű savtalanítására és erősítésére szolgáló módszert az Osztrák Nemzeti Könyvtárban fejlesztették ki és alkalmazzák üzemszerűen. Az osztrák eljárás a maximum 4 cm vastag újságtömböknek egy papírerősítő, vizes alapú ragasztóanyag híg oldatával és a benne oldott savközömbösítő anyaggal való átitatásból, és az átitatott tömbök szárításából áll. Egyszerre 20-30 újságtömböt lehet, lapokra való szétszedés nélkül, kezelni. A papírlapok között és a papírban lévő levegőt vákuum alkalmazásával kiszívják, így a folyékony erősítő és savtalanító anyagok meglehetős egyenletességgel fel tudnak szívódni a papírlapokba. A szárítás az ún. fagyasztva szárítás módszerével történik; először hirtelen -40°C-ra hűtik (megfagyasztják) az átitatott tömböket, majd magasabb hőmérsékleten, vákuumban, a jeget elpárologtatják, anélkül, hogy az vízzé olvadna. Az átitatott lapok valamelyest megerősödnek, savasságuk megszűnik, és a későbbi savasodástól és oxidálódástól is védve vannak a bennük a levegő szén-dioxid tartalmával képződő vegyület révén. Az eljárásnak egyetlen hátránya, illetve korlátja, hogy csak olyan papírok esetében alkalmazható eredményesen, amelyek még nem töredeznek. Az eljárást *Gerhard Banik*, az Osztrák Nemzeti Könyvtár Restauráló Intézetének igazgatója ismertette. A szeminárium következtetése az volt, hogy ezen a területen — mivel olyan kevés még az igazán jól használható módszer a hírlapok eredeti állapotban való konzerválására és restaurálására — igen fontos az együttműködés és az eredmények, tapasztalatok nemzetközi publikálása.

Az új technológiai lehetőségek (műholdas közvetítéssel, online kapcsolatokkal újságok vétele, optikai és kompakt lemezeken való szövegtárolás) közül a szeminárium elsősorban az optikai és a CD/ROM lemezek adattárolási célú felhasználását és a lemezekkel kapcsolatos, még fennálló bizonytalanságokat emelte ki. A lemezekre nagy energiájú lézer-sugárral felvitt kódokat vagy képeket kis energiájú lézerrel lehet leolvasni, és meg lehet jeleníteni terminálon, ki lehet nyomtatni, át lehet vinni mágneses hordozóra vagy távoli helyen is vehető. Az optikai lemezek a videolemezekkel párhuzamosan, a kompakt ROM lemezek a hanglemezek leszármazottaiként jelentek meg, 1982-ben. Jelenleg még az egyszer felvitt információ nem törölhető le vagy nem írható újra. Mindkét lemezfajta alkalmas lehet számítógépi adatok archiválására, bibliográfiai adatbázisok és publikációk tárolására és szétsugárzására. Állomány , illetve adatvédelmi szempontból alapvető probléma, hogy a gyártók mindkét lemeztípus esetében csak tíz éves adatmegőrzési időt garantálnak; így ezek a lemezek nem alkalmasak még a hosszú távú információtárolásra (arról nem is szólva, hogy a használatukhoz szükséges berendezések rendkívül drágák). Kétségtelen nagy előnyük a minden más hordozóhoz képest óriási adattároló kapacitásuk. Ezen a területen még sok technológiai, méretbeli változás várható, ezért sem alkalmas még ez a hordozó a nyomtatott dokumentumok tartalmának tárolására. A papíron kívül a mikrofilm az egyedül biztonságosnak tekinthető hordozó; róla a későbbiekben — ha a lemezek tartóssága megfelelően alakul — átjátszható a kép optikai vagy kompakt lemezre.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Plenáris ülésen hangzott el 19 ország képviselőjének tájékoztatója az országok nemzeti hírlapgyűjteményeiről, azok kialakulásáról, nagyságáról, állapotáról, feltártságuk módjáról és mértékéről, a folyó vagy tervezett mikrofilmezési programokról és az eredeti hírlapok megóvásának módszereiről és problémáiról. A bemutatott kép változatos, és feltehetően jellemző volt a hírlapok könyvtári helyzetére a világban.

— Indonézia kivételével minden országban folyik hosszabb-rövidebb ideje, kisebb-nagyobb mértékű hírlap-mikrofilmezés vagy/és a hírlapok mikrofilmen való beszerzése. Nehézségekkel küzdenek e téren Kínában, Indiában, Iránban, Nigériában, tehát az iparilag gyengébben fejlett országokban.
— Az eredeti hírlapokat mikrofilmezés után — az USA kivételével — mindenhol megőrzik. Az USA-ban csak akkor, ha valami konkrét oka vagy célja van a megőrzésnek.
— Az eredeti megőrzésének módja — elsősorban a lehetőségek korlátozott volta miatt — sokféle: bekötés, kötés nélkül, többé-kevésbé alkalmas tárolóeszközökben tárolás, korlátozott mértékben restaurálás (utóbbi Franciaországban, Magyarországon, Jugoszláviában, Nagy-Britanniában és Ausztriában). A legtöbb probléma itt jelentkezik.
— Időálló könyvpapírra nyomtatják a nemzeti könyvtárba kerülő hírlappéldányokat Japánban, reprint kiadás készült néhány fontos régi újságról Iránban. Magyarország az egyetlen, ahol időálló újságnyomó papír gyártására irányuló kísérletek folynak; eziránt nagy érdeklődés mutatkozott meg.

A programban szerepelt egy látogatás is, a British Library hírlapkönyvtárába (Newspaper Library, BLNL), London központjától kb. 15 km-re Colindale városnegyedben.

Az 1932-ben, önálló épületben megnyílt hírlapkönyvtárban teljes körű könyvtári munkát végeznek: a kötelespéldányok begyűjtése, külföldi gyarapítás, feldolgozás, olvasószolgálat, raktározás, állományvédelem (mikrofilmezés, kötés, restaurálás) valamint a hírlapokkal kapcsolatos könyvtárpolitika kialakítása a British Library általános tevékenységén belül. A BLNL az egyetlen könyvtár az Egyesült Királyságban, amely teljeskörűen vállalja a brit hírlapok kötelespéldányainak gyűjtését és megőrzését. A külföldi lapok tekintetében a gyarapítás az egész világot átfogja (a keleti írások kivételével); minden országból legalább két, a politikai életet tükröző hírlapot gyűjt. Jelenleg összesen 3000 címet gyarapítanak. A Colindale-i hírlapkönyvtár a londoni újságokat tartalmazza 1801-től, valamint az ír, skót és angol vidéki lapokat 1700-tól és a külföldi hírlapokat. Az Egyesült Királyság-beli gyűjtemények 1830-tól teljesnek mondhatók, kivéve a II. világháború bombázásai által elpusztított köteteket, amelyeknek egy részét még mikrofilmen sem tudták pótolni. Az újságkötetek és kötés nélküli csomók kb. 29 km polcot foglalnak el, ezen kívül kb. 230 000 tekercs pozitív olvasói mikrofilmet tárolnak. Évenként 160 folyóméter hírlappal és kb. 14 000 tekercs mikrofilmmel gyarapodik a könyvtár. A raktárak természetesen itt is időről időre betelnek; elsősorban a már mikrofilmre vett újságokat telepítik át más raktárépületekbe.

A hírlapkönyvtárnak az állományról teljes, cím és kiadási hely szerinti katalógusai vannak. Nyomtatott formában 1971-ben adták ki őket. A katalogizálást saját belső szabályzatuk alapján végzik. Tervezik az 1970 utáni katalógus számítógépre vitelét, MARC-rendszerben, a British Library adatbázisaihoz csatlakoztatva.

Az olvasótermekben összesen 100 olvasói hely van, ezek közül 35 korszerű és kényelmes mikrofilm-olvasóval ellátott hely. A forgalom nagy, évente kb. 26 000 olvasó használja a hírlapkönyvtárat. Könyvtárközi kölcsönzésben sem kötött hírlapot sem hír-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

lap-mikrofilmet nem forgalmaznak jelenleg. Az olvasók 40 %-a külföldi, de az olvasók 80 %-a csak Egyesült Királyság-beli és 63 %-uk csak 20. századi újságot olvas. Azok a hírlapok, amelyeknek pozitív mikrofilmje a könyvtárban már megvan, a legkivételesebb esetektől eltekintve, csak mikrofilmen olvashatók.

A mikrofilmezés 1948-ban, a Colindale-i épületben kezdődött, a háborúban elpusztult kötetek pótlása céljából. Az 1960-as években a mikrofilmezést raktári férőhely nyerése érdekében folytatták, a külföldi hírlapok tekintetében, amelyeket azután más, külső raktárban helyeztek el vagy megsemmisítettek (ezzel 1976-ban felhagytak). Egy 1976-ban végzett felmérés nyomán a külföldi hírlapok mellett az Egyesült Királyság kurrens hírlapjainak és a károsodott — használat esetén pusztulásnak kitett — régi hírlapoknak a rendszeres mikrofilmezését a jánlották. Ily módon a mikrofilmet az eredeti helyett kezdték használni, vagyis megindult az állományvédelmi célú mikrofilmezés. Jelenleg 33 felvevőgéppel, 70 fős személyzettel, a legszigorúbb archiválási követelményeknek megfelelő minőségben készítik a negatív mikrofilmeket, amelyekből egy példányt az 1961-ben, megfelelő környezeti körülményekkel létesített raktárban őriznek. A kapacitásnak kb. a felét fordítják a külső megrendelések kielégítésére (a kapható mikrofilmekről publikált katalógus: Microfilms on Newspapers and Journals for Sale). A kapacitás másik felét felosztják a különféle feladatok között: a hiányok pótlása más könyvtárakból kölcsönvett kötetek filmezésével; a forgalomból kivont, nagyon sérült kötetek, a sajtókivágat-gyűjtemények és egész állományrészek szisztematikus mikrofilmre vétele.

A hírlapkötészeti és -restauráló műhely 9 főt alkalmaz. A 70-es évek közepéig a kötési munka dominált: minden hazai kurrens hírlapot bekötöttek, a kötött hírlapokat kapta kézhez az olvasó. A kurrens kötés nagy aránya miatt a régi állomány restaurálása a legkevésbé sem tudott lépést tartani az állomány károsodásának sebességével. Az állományvédelmi mikrofilmezés és a mikrofilm-használat előtérbe kerülésével, a 80-as évektől fokozatosan csökkent az új hírlapok kötése, és előtérbe került a konzerválás-restaurálás. 1985 vége óta egyetlen hazai kurrens hírlapot sem kötnek, és úgy tervezik, hogy 1990 végéig minden vidéki újságot is mikrofilmre vesznek vagy megvásárolják a filmjüket.

A régi újságok lapjait szerves oldószeres savtalanító anyaggal permetezik be, és egy akrilát ragasztókeverékkel bevont hosszú rostú cellulóz fátyolpapírral, laminálással erősítik meg, majd bekötik tartós könyvtári kötésbe. Ezt olyan fontos, rongálódott újságokon végzik, amelyeknek mikrofilmezésére még nem kerülhet sor. A be nem kötött, mikrofilmre vett kurrens lapokat savmentes papírba csomagolva, vízszintesen, megfelelő raktári körülmények között tárolják, és csak nagyon kivételesen adják ki az olvasónak.

A BLNL a brit hírlapok megőrzésének, feltárásának és használatának központja, de nem képes egyedül megvalósítani az ország összes hírlapja tekintetében minden feladatot. Olyan programokat kezdeményez, amelyek biztosíthatják a vidéki hírlapok összehangolt védelmét, a regionális könyvtári rendszereken belüli mikrofilmre vételüket. 1984-85-ben a British Library Reference Division anyagilag támogatta egy kísérleti kutatás lefolytatását, amely a délnyugat-angliai könyvtári régióban a helyi újságok állományvédelmi (mikrofilmezési vagy restaurálási) szükségleteinek és egy teljes körű megőrzési program elemeinek meghatározását célozta. A kutatási beszámolót Newsplan címen 1986-ban publikálták; a tapasztalatok általános összegzéséből és az egyes hírlapcímek adatainak rendszeres ismertetéséből áll. Az általános rész egyedülálló tanulmány a hírlapok jelen állapotáról és a létező állományvédelmi programokról. A kutatásban részt vevő könyvtárak, levéltárak és múzeumok a kutatás irányítójának vezetésével a jánláso-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kat dolgoztak ki a British Library és a megyei könyvtárak vezetői számára, amely ajánlások kiterjednek a helyi források, az intézmények közötti helyi együttműködés mibenlétének és a technikai szabványoknak a meghatározására. Igénylik a British Library-tól a mikrofilmezési tapasztalatok megosztását és azt, hogy a British Library anyagilag támogassa a vidéki újságok mikrofilmre vételét.

A BLNL hasonló kutatásokat kíván végeztetni a többi könyvtári régióban is, és a nyert adatok elemzésével meghatározza a mikrofilmezés sorrendiségét, és azt, hogy mely címek filmezését kell a BLNL-ben végezni. Így egy országosan koordinált, ésszerű hírlap-mikrofilmezési program alakítható ki.

A szimpózium befejezéseként három olyan előadás hangzott el, amelyek a hírlapokkal kapcsolatos nemzetközi együttműködés szükségleteivel és lehetőségeivel foglalkoztak. *Hana Komorous* (Victoria Egyetem, Kanada) az újságokra vonatkozó információk (kurrens hírlapok bibliográfiai leírásai; retrospektív hírlap-bibliográfiák; nyomtatott hírlap-katalógusok; egyesített listák; mikrofilmen lévő hírlapcímek jegyzékei; gépi feldolgozású adatok) nemzetközi cseréjének szükségességéről szólt előadásában. Ugyancsak fontosnak tartotta, hogy minden érdekelt könyvtár tudomást szerezzen az egyes országok hírlapokkal kapcsolatos politikájáról, programjairól és szabványairól. Végül összefoglalta az IFLA Working Group on Newspapers szerepét a hírlapokkal kapcsolatos információk nemzetközi cseréjében.

Mary-Jane Starr (Nemzeti Könyvtár, Kanada) a hírlap-mikrofilmezésben való nemzetközi együttműködés elemeit vázolta föl, a következőképpen:

— koordináló mechanizmus létrehozatala;
— megegyezés a filmezési szabványokról;
— a mikrofilmezés felelősségének rendezett megosztása az országok között;
— megállapodás a címek kiválasztásának kritériumairól.

Hans Bohrmann az újságoknál világszerte alkalmazott állományvédelmi politika eszközeit vette számba, de a mikrofilmezést emelte ki mint a gyakorlatilag legjobban használható lehetőséget. Az eredeti újságpapír kémiai kezelésére alkalmas berendezés és annak működtetése még az iparilag fejlett országok számára is igen költséges; az elektronikus és digitális tárolás az optikai és kompakt lemezeken (színesben is) új lehetőségeket nyithat, de tárolási tartósságuk még kérdéses. Még a mikrofilmezésben is igen nagy különbségek vannak, akár Európában is; Latin-Amerika, Ázsia és Afrika országai pedig igen sok anyagi, technikai és raktározási (éghajlat!) problémával találják szembe magukat, ha az újságok mikrofilmezését tervezik. Haladás ezen a téren csak az országok közötti együttműködéssel lehetséges, akár az UNESCO-n keresztül, akár kétoldalú szerződések révén. Az együttműködés kiterjedhet a gépek és a mikrofilmkészítés szolgáltatására, szakemberek betanítására, valamint az egyes könyvtárak állományáról készített — a másik ország számára is érdekes — mikrofilmek átadására.

Felhasznált irodalom

1 Newspaper Preservation and Access Proceedings of the Symposium held in London, August 12-15, 1987.. I.-II. vol. IFLA Publications 45-46. Ed. by Ian Gibbs. München — New York — London — Paris. 1988. 449 p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége (AIBM, IAML) és Magyarország

Kárpáti János

1981-ben a Bartók centenárium évének eseményekben amúgy is gazdag programjához egy fontos könyvtári találkozó is hozzájárult: Budapesten rendezte meg rendes évi konferenciáját a *Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége*. Közismert rövidítésében az AIBM vagyis az Association Internationale des Bibliothéques Musicales. A találkozót az AIBM magyar nemzeti bizottsága szervezte meg a Művelődési Minisztérium kizárólag erkölcsi és a Magyar Rádió anyagi támogatásával. Bár mi magunk is megítélhetjük, ám még hitelesebb, ha az ítéletben külföldi kollégáink többször is kifejtett és azóta is hangoztatott véleményét idézve mondjuk el: a budapesti AIBM konferencia rendkívül sikeres volt, az évente rendezett konferenciák egyik legjobb hangulatú eseménye mind a szakmai tartalmasság mind pedig a baráti együttlét szempontjából. Mi itthon tudjuk jól, hogy a magyar könyvtárügy meglehetősen elmarad a fejlett nyugati országok magas fokon automatizált könyvtári rendszere mögött – és ez a humán területeken belül is jócskán elmaradt zenei gyűjteményeket még fokozottabban érinti. Hazai helyzetünket bemutatva mégsem vallottunk szégyent, mert zenei könyvtárainkra kisugárzik valami fény abból a ragyogásból, amelyet elsősorban nagy mestereinknek, *Bartóknak* és *Kodálynak* köszönhetünk. Másképpen fogalmazva. ha vannak is hiányosságaink, ezek iránt azért is elnézőbbek voltak külföldi kollégáink, mert azt láthatták, hogy zenei könyvtáraink – ez 1981-ben volt – úgy ahogy betöltötték azt az infrastrukturális szerepet, amely zenei életünk szinten tartásához szükséges volt.

Ebben a beszámolóban a magyar könyvtárosok szélesebb rétegei számára is szeretnénk bővebb tájékoztatást nyújtani erről a nemzetközi szervezetről. Lehetséges, hogy ezt inkább akkor kellett volna tennünk, amikor a budapesti konferencia révén az érdeklődés homlokterében lehettünk, de akkor talán éppen az volt az illuziónk, hogy tevékenységünket, szerepünket amúgy is ismerik. Most viszont egy lefelé irányuló szakaszban vagyunk, kapcsolataink, lehetőségeink az anyagi támogatás megvonása miatt csökkennek, és lehetséges, nemsokára teljesen megszűnnek. Talán most van az utolsó pillanat annak az elmondására: "volt egy magyar AIBM bizottság", amely hírt adhatott a világnak a magyar zenei könyvtárak szegény, de megbecsült helyzetéről.

A világ zenei könyvtárait magába tömörítő szövetség épp 40 éves múltra tekinthet vissza: 1949-ben, egy Firenzében rendezett konferencián, majd 1950-ben, a lüneburgi zenetudományi kongresszuson jöttek létre azok a keretek, melyek között azután 1951-ben, Párizsban, az UNESCO támogatásával megtartotta első közgyűlését az Association Internationale des Bibliothéques Musicales, amely több szakmai szervezethez hasonlóan az UNESCO támogatásával, annak égisze alatt működik. Az AIBM-et az első percektől

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kezdve szoros kapcsolat fűzi olyan más nemzetközi szervezetekhez, amelyek jellegüket tekintve legszorosabb rokonai: könyvtári oldalról az IFLA-hoz, zenei oldalról pedig a Nemzetközi Zenetudományi Társasághoz (IMS) és a Nemzetközi Zenei Tanácshoz (IMC).

Az AIBM működésének első két és fél évtizedében egy olyan kimagasló egyéniség volt a szervezet szellemi és gyakorlati irányítója, mint *Vladimir Fedorov*, a párizsi Konzervatórium könyvtárosa, aki évek hosszú során át szerkesztette a szövetség folyóiratát, a *Fontes Artis Musicae*-t, s töltötte be a főtitkári, alelnöki, elnöki, majd tiszteletbeli elnöki funkciókat. Bár a világ zenetudományi és zenei könyvtári életének számos nagy egyénisége fontos szerepet vállalt a munkában, olyanok mint *Alexander Hyatt King, Folke Lindberg, André Jurres, Harald Heckmann, Rita Benton, Barry S. Brook, Anders Lönn*, egyikük neve sem fonódott oly szorosan és oly elválaszthatatlanul ehhez a társasághoz, mint Vladimir Fedorové.

A nagy személyiségek közreműködése mellett nagy vonzerőt és fontosságot biztosított az AIBM-nek fokozottan interdiszciplináris jellege. Nyilvánvaló, hogy a nemzetközi kooperáció minden szakmában elengedhetetlen, itt azonban különösen nagy szükség volt rá, hiszen az anyag és az anyaggal való dolgozás különböző hagyománya rendkívüli módon eltérővé tette a könyvtárak működését és módszertanát. Az első és talán legfontosabb új metodikai megközelítés már a címben is tükröződik: míg azelőtt könyvtárakról és kottatárakról külön beszéltek, most megszületett a komplex zenei könyvtár eszméje – és elnevezése –, mely azt sugallja, hogy minden zenei dokumentumot lehetőleg egységes rendszerben kell kezelni. Az AIBM születése óta eltelt technikai fejlődés még további egységesítő tendenciákat tett szükségessé, hiszen ma már a zenei információt hordozó síkdokumentumok mellett beláthatatlan új sora született meg a különböző egyéb információhordozóknak, a hanglemeztől kezdve, a szalagon és kazettán keresztül a videokazettáig és a CD-ig.

A dokumentumfajták és őrzési módszerek sokfélesége végül azt is szükségessé tette, hogy a szövetség elnevezése is kibővüljön. Így született meg 1980-ban a mai teljes név: *Association Internationale des Bibliothéques, Archives et Centres de Documentation Musicaux* vagyis *Zenei Könyvtárak, Archivumok és Dokumentációs Központok Nemzetközi Szövetsége*, de persze a gyakorlatban továbbra is a régi rövidítések használatosak, így a francia AIBM és az angol IAML.

A szövetség működésének első évtizedeiben a bibliográfiai leírás és katalogizálás nemzetközi szabványosítása állt az első, legfontosabb feladatok között. Fontos publikációk, illetve publikáció-sorozatok születtek meg ennek a jegyében, elsősorban a *Franz Grasberger, Yvette Fedoroff* és *Virginia Cunningham* nevével fémjelzett *Code International de catalogage de la musique* I-IV (1957-1975), valamint a *D. W. Krummel* szerkesztette *Guide for Dating Early Published Music* (1974). Sajnos, a Code International szerzőinek igyekezete az évek során részben hiábavalónak bizonyult, mivel időközben az IFLA keretében megindult az ISBD munkacsoport tevékenysége, és az a zenét érintő ágakra is kiterjedt, mint az ISBD/PM (printed music) és ISBD/NBM (non book material). Mindenesetre, ez utóbbiak kidolgozásában az IFLA és az AIBM között szoros együttműködés alakult ki, és egyébként is, az AIBM mint szövetség, tagja az IFLA-nak, annak minden konferenciáján hivatalosan is képviselteti magát.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az AIBM a bibliográfiai, katalogizálási és egyéb módszertani tapasztalatok cseréjén túl arra is törekszik, hogy a világ zenei könyvtárai minél bővebb információt kaphassanak egymás létéről, állományáról, tevékenységéről. Ezt szolgálja a *Rita Benton* által kezdeményezett és szerkesztett nagyszabású *Directory of Music Research Libraries* című kiadványsorozat (1967-1979), mely 4 kötetben közli Kanada és az Egyesült Államok (I.), az európai országok (II.III.), valamint Ausztrália, Izrael, Japán és Új-Zéland (IV.) tudományos könyvtárainak meglehetősen részletes gyűjteményi adatait. A kiadvány jellegéből fakad annak óhatatlan elévülése, ezért az AIBM már most elkezdte a sorozat új változatának megszerkesztését, tekintettel arra azonban, hogy a tudományos jelleg ma egyre kevésbé választható el az egyetemi és közművelődési jellegtől, az új directory már a világ valamennyi jelentős zenei könyvtárát tartalmazni fogja.

Ha az AIBM kiadványairól szólunk, a legnagyobb súlya és jelentősége azoknak a sorozatoknak van, amelyeket a szövetség a *Nemzetközi Zenetudományi Társaság*gal (IMS) együttműködve ad ki, s amelyek ma már a zenetudományi kutatás alapvető kézikönyvei. Nem túlzás, ha azt mondjuk: az 1961-ben megindult *RISM (Répertoire International des Sources Musicales)* rövidítésű nemzetközi forrásrepertórium új korszakot nyitott a zenetudomány történetében. Ez a ma már közel 30 kötetet számláló hatalmas sorozat a legkorszerűbb metodikával adja közre a kutatók számára a zene csaknem teljes forrásanyagának lelőhelyjegyzékét, külön sorozatokba rendezve az 1800 előtti egyedi nyomtatványokat, a nyomtatott gyűjteményeket, a kéziratos zeneelméleti traktátusokat latin, görög, héber és arab nyelven, a 11-16. századi polifon zene kéziratait, a nyomtatott elméleti munkákat stb. Nagy megtiszteltetése a magyar zenetudománynak, hogy a RISM ún. nemzetközi tanácsadói testületének magyar tagja is van *Kecskeméti István* személyében. A magyar vonatkozású adatgyűjtés egyébként az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárához kapcsolódóan folyik *Murányi Róbert Árpád* vezetésével.

A másik nagyszabású repertórium *RILM (Répertoire International de Littérature musicale)* néven ismeretes, és azt a feladatot tűzte maga elé 1967-ben való megalapításakor, hogy a jelentősebb zenetudományi irodalom kurrens bibliográfiáját adja közre eredeti nyelvű és angolra fordított címekkel, valamint rövid tartalmi ismertetésekkel. Az anyagot a City University of New York keretében működő szerkesztőség gyűjti össze az egyes nemzeti csoportoktól és évi négy számban adja közre – sajnos, egyelőre, pár éves elmaradással, számítógépes adatbankja pedig online keresésre is rendelkezésre áll. Ugyancsak megtisztelő Magyarország számára, hogy a RILM nemzetközi vegyesbizottságának magyar tagja is van e sorok írójának személyében. A RILM Abstracts hazai munkálatai egyébként az MTA Zenetudományi Intézetében folynak *Albert Gábor* vezetésével.

Az AIBM harmadik nagyszabású vállalkozása ikonográfiai jellegű, és *RIdIM (Répertoire international d' Iconographie Musicale)* címmel azt tűzte ki feladatként, hogy a képzőművészet évezredeket is átfogó hatalmas anyagából kigyűjtse a zenei vonatkozású információkat. Ezen a téren elsősorban a hiteles hangszerábrázolások nyújtják a legtöbbet, de számos egyéb információ is nyerhető a zenélési formákról, együttesekről és a zene társadalmi szerepéről. Vagyis a zenetörténeti kutatás számára egy eddig csak esetlegesen kiaknázott forrás nyílt meg ezzel a feltáró munkával. A központ itt is New Yorkban van, és mint a RILM esetében, ennek a vállalkozásnak is *Barry S. Brook* pro-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

fesszor a vezetője. A feltárt anyag publikációja azonban a RIdIM esetében elmarad a RILM mögött, amit a képpel való közlés nehézsége magyaráz, és az igazi megoldást végül a képek tárolására alkalmas CD-ROM fogja nyújtani. Addig is az *Imago Musicae* című folyóirat foglalkozik a zenei ikonográfia elméletével és módszertanával. Ezúttal is elmondhatjuk, hogy megbecsülésben van részünk. a RIdIM nemzetközi vegyesbizottságának *Falvy Zoltán* az egyik tagja, aki egyébként az MTA Zenetudományi Intézetében olyan jelentős sikereket ért el az ikonográfiai kutatásban, hogy egy kelet-európai regionális központot is létrehozhatott.

A három, több évtizedes múltra visszatekintő nagy vállalkozáshoz az utóbbi években egy negyedik is kezd felzárkózni. Ennek elnevezése RIPM, vagyis *Répertoire International de la Presse Musicale*, és *Robert Cohen* amerikai valamint *Francesco Conati* olasz zenetudós vezetésével a sajtóban közzétett valamennyi zenei információt kívánja repertórium formájában közzétenni. E vállalkozás jelentőségét csak akkor mérhetjük fel igazán, ha meggondoljuk, hogy például a 19. század immár hatalmassá duzzadt sajtóanyagában rengeteg zenei információ rejlik feltáratlanul, hisz az eddigi feltárás, ha volt, többnyire egy-egy témára irányult. A RIPM első nagy témája tehát a 19. század, de publikációt még nem tud felmutatni, csupán egy metodológiai folyóiratot *Periodica Musica* címmel. E folyóiratnak a Kanadában élő magyar zenetudós, *Román Zoltán* a szerkesztője.

A szövetség tagjainak találkozói

A nagyszabású kiadványok és sorozatok szerkesztése, valamint a bibliográfiai, katalogizálási, osztályozási, képzési információk cseréje folyamatos személyes kapcsolatot, állandó konzultációt igényel. Ezért döntött az AIBM vezetősége már 1955-ben úgy, hogy más tudományos társaságoktól eltérően minden évben találkozót tart, s e találkozókon a formális előadások és referátumok mellett informális, kötetlen megbeszéléseket tart, műhelymunkát végez. Így azután, bár a munka eredménye valójában a publikációkban és a magasabb szintű metodikában ölt testet, az AIBM aktivitását impozáns lista is tükrözi: különböző városok, ahol az utóbbi három és fél évtizedben a világ zenei könyvtárosai találkoztak. Teljes felsorolásra itt nincsen hely, csupán a három évenként sorra kerülő közgyűléseket említjük: Bruxelles (1955), Cambridge (1959, 1980), Stockholm (1962, 1986), Dijon (1965), New York (1968), St. Gallen (1971), Jeruzsálem (1974), Mainz (1977), Washington (1983). 1989-ben a közgyűlés színhelye Oxford lesz. Ki kell egészíteni ezt a listát még néhány éves találkozó megemlítésével, már csak azért is, hogy látható legyen. hogy szocialista országok is voltak találkozók színhelyei, így 1966-ban Varsó, 1970-ben Lipcse, 1981-ben Budapest és 1985-ben Kelet-Berlin.

Már ebből a válogatásból is látható, hogy az AIBM, noha nemzetközi szövetség, főképp azokra az országokra építhet, ahol fejlett vagy viszonylag fejlett könyvtári rendszerrel és nyugati típusú zeneélettel rendelkeznek, így Nyugat-Európára, Közép- és Kelet-Európa néhány országára, Észak-Amerikára, Ausztráliára és Japánra. Tagjainak száma 1988-as adat szerint 38 országból 1947 intézmény. Fontos itt megjegyezni, hogy az AIBM könyvtárak szövetsége, vagyis tagjainak túlnyomó többsége intézmény: könyvtár, archívum, dokumentációs központ, kiadó stb. A statútum azonban egyéni tagságot is

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

lehetővé tesz, mely joggal főképp a gazdagabb országok könyvtárosai élnek. Szervezetét jellemzi, hogy az egyes országok, nagyobb taglétszám esetén önálló AIBM nemzeti csoportot alkothatnak, aminek az is az előnye, hogy a tagdíjakat beszedve annak egy részét saját céljaikra fordíthatják.

Az AIBM vezetősége sohasem volt, és ma sincs megelégedve ezzel a korlátozott nemzetköziséggel, különös tekintettel arra, hogy az UNESCO és a Nemzetközi Zenei Tanács égisze alatt működve figyelmet kell fordítania az ún. fejlődő országokra is. Ennek érdekében néhány évvel ezelőtt úgy döntött, hogy a szövetség negyedéves folyóiratát, a Fontes Artis Musicae-t díjmentesen küldi öt éven keresztül tíz országnak Afrikából, Ázsiából és Latin Amerikából, ezzel is lehetővé téve a bővebb tájékozódást. Jelentős eredménynek tekinthető ebből a szempontból, hogy a legutóbbi, Tokióban megrendezett találkozón (1988) már voltak küldöttek Argentinából, Braziliából és Kínából. Annál szomorúbb viszont, hogy a szocialista országokból érkező küldöttek száma csökken, a Szovjetunió szinte soha nincs jelen, legutóbb pedig Tokióban e sorok írója egyedül képviselte a szocialista országokat (és ezt is egy japán ösztöndíj tette lehetővé).

Az AIBM szervezete

Az AIBM szakmai tevékenységének szervezete három nagyobb csoportra oszlik. Az első a szakmai ágazatokat (professional branches) fogja össze, vagyis az egyes intézménytípusokat, mint zenekari és rádió könyvtárak, zeneoktatási intézmények könyvtárai, zenei információs központok, nyilvános könyvtárak és kutató könyvtárak. A második nagyobb csoportban témabizottságok (subject commission) és munkacsoportok (project group) vannak. Ezek közül legfontosabb a három témabizottság, mely a bibliográfiai tevékenységgel, a katalogizálással és a szolgáltatások illetve képzés kérdéseivel foglalkozik. Végül a harmadik nagy csoportban a kapcsolt bizottságok foglalnak helyet, amelyek nem egyebek, mint a más szervezettel is együttműködő nagy vállalkozások: a RISM, RILM, RIdIM és RIPM.

Az AIBM állandó vezető testülete a Tanács (Council), mely a nemzeti csoportok vezetőiből, képviselőiből és a szakmai ágak illetve témabizottságok vezetőiből tevődik össze, valamint a szűkebb elnökség (board), melyben az elnök, az előző elnök, a négy alelnök és a kinevezett tisztségviselők (főtitkár, kincstárnok, Fontes főszerkesztője) foglal helyet. Az elnököt és alelnököket a Tanács jelölése alapján a három évenként összeülő közgyűlés választja meg. Arra való tekintettel, hogy a közel 2000 tagból a közgyűléseken mintegy 200-250 tag tud csak részt venni, a választás 1983 óta levélben történik. Az elnökség mellett 1980 óta egy külön bizottság is működik, melynek az az egyetlen feladata, hogy figyelemmel kísérje a szervezeti szabályzat és az ügyrend érvényességét, és folyamatosan javaslatokat dolgozzon ki a statútum esetleges megváltoztatására, a gyakorlathoz való közelítésére.

Az AIBM egyik alkotmányosan megfogalmazott törekvése, hogy a különböző területeket és a különböző politikai rendszereket a lehetőséghez képest egyensúlyban kezelje. Ennek folyománya, hogy a Tanácsban az egyes országok képviselői egyenlő szavazati joggal rendelkeznek, figyelmen kívül hagyva, hogy az adott országokon belül hány tag (intézményi és egyéni) van. Így lehetséges, hogy a többszáz tagot számláló USA cso-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

port vezetője és az egyetlen tagot képviselő szovjet küldött azonos joggal rendelkezik. Egy másik, immár iratlan törvény az elnöki-alelnöki jelölések egyensúlyba hozása. Ennek eredményeképpen több évtized óta az elnökségnek legalább egy tagja szocialista országból való, jóllehet a közel 2000-es tagságból a szocialista országokból mindössze 80 tag van, vagyis a teljes tagság 4 %-a.

A jelenlegi elnökség összetétele is ezt mutatja. Elnök: *Maria Calderisi-Bryce* (Kanada), előző elnök: *Anders Lönn* (Svédország), alelnökök: *Bernard Huys* (Belgium), *Catherine Massio* (Franciaország), *Szvetlana Szigida* (Szovjetunió), *Marcolm Turner* (Nagy Britannia), főtitkár: *Veslemöy Heintz* (Svédország), kincstárnok: *Don L. Roberts* (Egyesült Államok).

Hazánk szerepe

Végül hadd szóljunk még néhány szót hazánk szerepéről a nemzetközi társaságban! Jó hírünket, szerepünket úttörő gyanánt, magánemberként, intézményi-kormányzati támogatás nélkül, egyedül saját lelkesedése és ügyszeretete révén *Pethes Iván* alapozta meg. Ő indította el azt, hogy zenetudományi eredményeink szerepeljenek a RILM-ben, hogy személyén keresztül részt vehessünk olyan fontos szakmai vitákban, melyek a zenei osztályozásról és a számítógépes feldolgozásról folytak. Aktivitásának eredményeképpen őt 1974-ben, Jeruzsálemben beválasztották az egyik alelnöki helyre. Nagy álmát, egy Budapesten rendezett AIBM konferenciát tragikusan korai halála miatt sajnos nem érhette meg.

Hazánkból először az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára, majd a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Könyvtára és a Magyar Zeneművészek Szövetsége lett tagja az AIBM-nek. 1971-ben, amikor már tíznél több magyar tagja volt a szövetségnek (a Fontes Artis Musicae megrendelése ugyanis egyenértékű a tagsággal), élve a szervezeti szabályzat adta csoportalapítás jogával, Magyarországon is létrejött egy nemzeti csoport, ennek azonban a művelődési kormányzat akkori intenciói szerint nem lehetett önálló jogállása, s így Nemzeti Bizottság formáját öltötte, az Országos Könyvtárügyi Tanács felügyelete alatt. Bár ez felülről létrehozott bizottság volt, tagjainak összetétele nagyjából tükrözte az AIBM magyar tagintézményeit, s egyben a legfontosabb magyar zenei könyvtárakat, illetve intézményeket. Elnöke *Kecskeméti István*, az OSZK Zeneműtárának akkori vezetője lett. Az AIBM Nemzeti Bizottsága immár intézményesen arra törekedett, hogy a minden évben megrendezésre kerülő konferenciákon, illetve közgyűléseken legalább egy-két magyar delegátus jelen lehessen. Ez különösen akkor valósulhatott meg, amikor a konferencia Varsóban vagy Lipcsében volt. A Művelődési Minisztérium mindazonáltal ahhoz is segítséget nyújtott, hogy egy-egy nyugati konferencián is jelen lehessünk, így váltakozó küldöttséggel jelen voltunk Szent Gallenban (1971), Bolognában (1972), Londonban (1973) és Bergenben (1976) is. Kecskeméti István lemondása után az AIBM Magyar Nemzeti Bizottságának vezetését e sorok írója, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Könyvtárának igazgatója vette át. Ő, mint a magyar nemzeti csoport vezetője 1977-től kezdve rendszeresen részt vett a konferenciákon, s minden bizonnyal ennek az aktivitásnak köszönhető, hogy 1980-ban és 1983-ban két terminusra alelnökké választották.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ezekben az években, különösképp pedig a már említett 1981-es budapesti konferencia idején az AIBM Nemzeti Bizottsága nem "bizottság", hanem lelkes, kollégiális csapat volt, mely a magyar zenei könyvtárosok legjobbjait tömörítette. *Szalay Ágnes* és *Skaliczki Judit* a nyilvános (közművelődési) könyvtárak bizottságaiban kapott vezető szerepet, *Forrai Magdát* 1978-ban, Lisszabonban, távollétében választották meg a zeneoktatási intézmények könyvtárai című szakmai ág alelnökévé. Szavunk a szövetség folyóiratába is eljutott. Pethes Ivántól, Forrai Magdától, *Mona Ilonától* értékes tanulmányok jelentek meg a Fontesban. És az 1981-es kongresszus kiemelkedő eseményei is sok hívet szereztek. A világ zenei könyvtárosai ámulattal hallgatták *Somfai László* előadását a budapesti Bartók Archivumról és a Bartók Összkiadás problémáiról, lelkesen szemlélték Falvy Zoltán zenei ikonográfiai kiállítását a Szépművészeti Múzeumban és tapsolták a régi magyar zene emlékeinek megszólaltatását az MTA kongresszusi termében.

Nem fejezhetjük be az AIBM-ről szóló beszámolónkat anélkül, hogy ne szóljunk a vele szorosan együttműködő testvérszervezetről, a *Hangarchívumok Nemzetközi Szövetségéről (International Association of Sound Archives, IASA)*. Ez a szövetség tulajdonképpen "édes gyermeke" az AIBM-nek, hiszen korábban annak egyik szakmai bizottsága volt, ám sajátos – nem kizárólag zenei – profilja következtében fokozatosan távolodott, s végül kivált belőle. A kapcsolat azonban továbbra is jó és szoros a két szövetség között, olyannyira, hogy egyetlen év kivételével az éves konferenciákat mindeddig közösen rendezték. Magyarországról mindössze egyetlen tagja van az IASA-nak, a *Magyar Rádió Hangarchivuma*, ez azonban igen jelentős szerepet játszik a szövetség működésében. Ennek is köszönhető egyébként, hogy az 1981-es budapesti konferenciához a Rádió anyagi segítséget is nyújtott. A magyar részvétel fontosságát az is mutatja, hogy *Cséve Magdolnát*, a Rádió Hangarchívumának vezetőjét két évvel ezelőtt beválasztották a IASA elnökségébe.

Magyarország szerepe az AIBM-ben igen bizonytalan jövőnek néz elébe. Miután e nemzetközi szervezetben kizárólag a konferenciákon való személyes jelenléttel lehet ütőképes módon dolgozni, aktivitásunk e jelenléttől függ. A Művelődési Minisztérium ezt 1971 és 1982 között többé-kevésbé biztosította, majd ez a támogatás is csökkent, és végül ma már megkaptuk *Stark Antal* államtitkártól az egyértelmű választ: "az AIBM Magyar Bizottsága tűzze ülésének napirendjére a minisztériumon kívüli anyagi források felkutatását a tagsággal összefüggő kiutazások finanszírozása érdekében". Tekintettel arra, hogy a magyar AIBM ügyében aligha várható különböző tehetős sponsorok felbukkanása, mert ez szorosan a művelődési kormányzat kötelezettségi körébe tartozó finanszírozási feladat, ez a döntés egyértelmű bizottságunk tevékenységének megszűntetésével. Szerencsére, a Magyar Rádió a IASA-tagság vonatkozásában ismeri kötelezettségét és az eddigi nemzetközi kapcsolatok közvetlen hasznosításának eredményeit, s ezért talán a jövőben is biztosítani fogja legalább a IASA konferenciákon való jelenlét anyagi feltételeit.

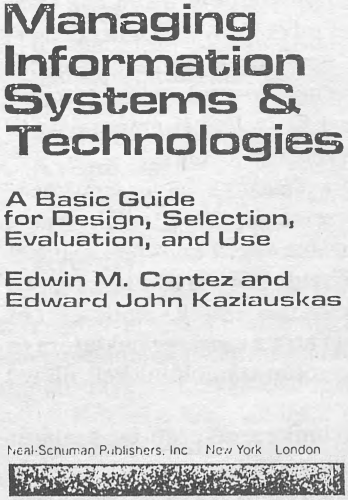
A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A **Könyvtári Levelező/lap**
a könyvtáros-közösség
üzenőfüzete.
Ha baj éri, ha gondja van,
ha kérdezni szeretne valamit...
Írjon a
Könyvtári Levelező-lapnak!
Ha öröm éri, ha sikere van,
ha véleményt szeretne
nyilvánítani...
Írjon a Könyvtári Levelező-lapnak!
A **Könyvtári Levelező/lap**
az összetartozás, a szakmai érdekvédelem segítője.
Beszéljünk nyíltan,
beszéljünk röviden!
Legyen munkatársunk,
legyen előfizetőnk!

Címünk:
Országos Széchényi Könyvtár
Könyvtártudományi és Módszertani Központ Bp., I.
Budavári Palota F épület
Irányítószám: 1826

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

SZEMLE

CORTEZ, Edwin M. - KAZLAUSKAS, Edward John: Managing information systems and technologies. A basic guide for design, selection, evaluation and use. - New York - London : Neal-Schuman Publishers Inc. . -1986.-VIII, 179 p. : ill. (Applications in information management and technology series ; 4.)

Információs rendszerek és technikák irányítása. Alapfokú kalauz a tervezéshez, kiválasztáshoz, értékeléshez és a használathoz.

„Bármely szervezet sikeres működése ma az információ hatékony felhasználásától függ." Ez a bevezető fejezetből választott mondat lehetne a mottója annak az útmutatónak, amelyet szerzői könyvtárosoknak, információs szolgáltatások vezetőinek, információs szakembereknek és egyetemi hallgatóknak szántak. A szerzők tulajdonképpen arra vállalkoztak, hogy a kalauzból a szervezetek információs erőforrásait támogató technikai eszközök és eljárások elosztására, szervezésére, koordinálására, felügyeletére és értékelésére vonatkozóan „könnyen és gyorsan" tájékoztassák az ebben a vonatkozásban nem teljesen laikus olvasót. Az új és terjedő információs technikák alaptípusainak ismertetése mellett a velük kapcsolatos fontosabb elméleteket és eszközöket, valamint az információs rendszerek gyakorlati irányításának olyan alapvető mozzanatait ismerhetjük meg a műből, mint az igények értékelése, a költségelemzés vagy a dokumentáció elkészítése.

Az információ növekvő mértékű felhasználásának és ellenőrzésének nélkülözhetetlen lépését jelenti a különféle rendelkezésre álló információs technikák előnyeinek és korlátainak alapos megértése illetve a szervezet információs igényeinek függvényében a különböző technikák és eljárások tervezett integrációja folytán létrejövő információs rendszerek lehetőségeinek mérlegelése. Kulcsfontosságú a szervezettel való integráció gondos tervezése: enélkül a legmodernebb információs technika akár megengedhetetlen luxust is jelenthet bármely szervezet számára. A szervezet „misszió jának", tevékenységének és munkaerőgazdálkodási követelményeinek gondos felmérése esetén az információs technika átvétele gyorsabb és tartósabb hatású lehet, s várhatóan kisebb lesz a felhasználók mindig tapasztalható kezdeti vonakodása is a rendszerrel szemben.

Általánosságban bármely információs rendszer kialakításakor a következő különálló lépéseket kell megtenni: 1. probléma-meghatározás, 2. a követelmények specifikálása, 3. az alternatív lehetőségek elemzése és azonosítása, 4. tervezés/kiválasztás, 5.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

alkalmazás, 6. értékelés. A követelményekből kiindulva a rendszer felépítése a rendszer céljainak felsorolásával, a rendszert befolyásoló belső és külső tényezők megállapításával illetve közvetlenül a rendszer létrehozását célzó projektummal kapcsolatos „jelzőlámpák" (pl. a projektum pénzügyei, a szervezet vezetésében megnyilvánuló prioritások, a lehetséges átszervezések hatásai) megadásával folytatódik. Ezeknek az egyes vezetői aspektusait kísérik végig az egyes fejezetek (Információs rendszerek és technikák kiválasztása; Információs rendszerek tervezése és felépítése; Emberi tényezők és az ember-gép-környezet kapcsolat. A teljesítmények megfigyelése: rendszermegbízhatóság és minőségszabályozás; Karbantartás és rendszervédelem; Információs rendszerek és technikák értékelése; Dokumentálás; Az információs rendszerek és technikák irányításának emberi oldala; Az információs rendszerek és technikák vezetése a jövőben.)

A fejezetcímek felsorolásából is kitűnik talán, hogy a témakör átfogó, „nagyvonalú" áttekintésére számíthat az olvasó, hiszen az egyes fejezetekben vázolt témákról nem egyszer már önálló kézikönyvek is megjelentek. (A fejezetek végén szereplő, ajánlott irodalmat tartalmazó bibliográfiák is ezt tanúsítják.) S a könyv legfőbb értéke talán éppen az átfogó jellegből adódik, mivel így felhívja az információs rendszerek kiépítéséért és üzemeltetéséért közvetlenül felelős szakemberek figyelmét arra a rengeteg buktatóra és szervezési eszközre, amelyekkel a projektum végrehajtása során számolniuk kell, illetve érdemes.

Azok az intézmények, amelyek az információs technika szervezeti integrálását tűzik ki célul, a következő fejlődési szakaszokon mennek keresztül:

- A **kezdeti szakasz**, amelyben a szervezet az információs technikára viszonylag keveset költ, s csupán egyes funkcionális területeken alkalmazza azt. Ebben a szakaszban az alkalmazott eszközöknek mindenképpen meg kell felelniük az általánosan használt szabványoknak annak érdekében, hogy a fejlesztés további igényeivel lehetőleg biztosítani lehessen a kompatibilitást. Ez egyben az átfogó terv készítésének szakasza is, amelyben a költség-haszon hányadok megállapítása elengedhetetlen a program végrehajtásához szükséges támogatás megszerzéséhez.
- A **„fertőzés" szakaszában** az új technika gyors terjedése megy végbe, amelyet a növekvő költségvetési támogatás is jelez az intézményben. A vezetőnek ebben a szakaszban fel kell készülnie az elkerülhetetlen kudarcokra és fel kell használnia a szervezetben megnyilvánuló támogatást annak érdekében, hogy az egyes csoportoknál óhatatlanul bekövetkező frusztrációt mérsékelni tudja.
- A **„konfliktusok" szakaszában** a felső szintű vezetés már annyira elkötelezte magát a program mellett, hogy annak leállítására már nincsen lehetőség, ugyanakkor a szervezetet szinte „áthatja" az az érzés, miszerint a program eleve kudarcra van ítélve, s el sem kellett volna kezdeni. Ebben a szakaszban különösen fontos a megfelelő erőforrások körültekintő biztosítása. Ugyancsak e szakasz jellemzője, hogy a szervezet átalakul - mind jobban a figyelem középpontjába kerül az információs program lebonyolításáért felelős szervezeti egység.
- Az **„integráció" szakaszában** a felhasználók támogatása újra erősebbé válik és a lelkesedés még a „fertőzés" szakaszában tapasztalhatónál is magasabb szintű. A vezetőnek már nem elsősorban „eladnia" kell a rendszert, s a használat szélesebb körűvé válásával a rendszerrel kapcsolatos idealisztikus nézeteket is felváltja az információs

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

technika alkalmazásából fakadó előnyök és hátrányok reálisabb értékelése. A vezetés fő feladata e szakaszban a korábbi törekvések megszilárdítása, a költségek szigorú ellenőrzés alatt való tartása, a szabványok betartásának, valamint a projektum adminisztratív ellenőrzésének biztosítása.

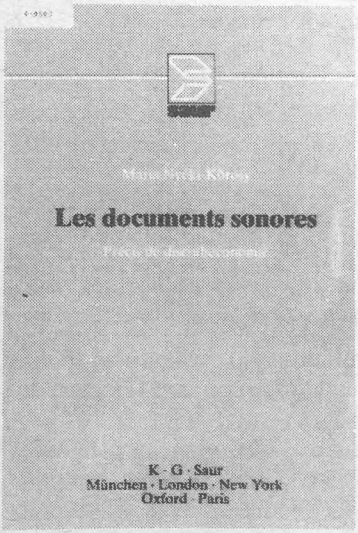
- Az **„adatadminisztráció" szakaszában** az információs rendszer kiépítését célzó program formális elfogadása történik meg. A szervezet információs erőforrásainak üzemeltetése és „karbantartása" kerül előtérbe és a gépek felügyeletére az adatok „adminisztrálására" (az adatáramlás folyamatosságának és szabályosságának biztosítására) tevődik át a hangsúly. Ebben a szakaszban kell aktívan bekapcsolódniuk a szervezet életébe az ún. információs menedzsereknek.
- A végső szakasz az **„érettség"szakasza**, amelyben az új, koherens szervezeti struktúra kiépült, s ez képes a szervezet információs igényeinek kiszolgálására az információs rendszer és az információs technikák hatékony irányításán és igénybevételén keresztül.

A szervezeti fejlődés fentiekben vázolt paradigmáját valószínűleg sok gyakorló szakember tapasztalatai is alátámaszthatják. Miután minden szakaszban más és más jellegű feladatokat kell megoldani, nagyon fontos a folyamat időtartamának felbecsülése alapján az egyes szakaszokhoz rendelt kiemelt tevékenységek tervezése.

Közhely, hogy az információs technikák napjainkban igen gyorsan fejlődnek. Ezért fennáll a veszélye annak, hogy a hasonló útmutatók - a technikai részleteket tekintve - igen gyors ütemben el is avulhatnak. Az új technika alkalmazását és irányítását szabályozó általános elvek azonban viszonylag állandóak, mi több, ezek alapján még a várható tendenciák is prognosztizálhatóak. Mit kell tehát tennie annak a vezetőnek, aki a jövőben szándékozik modern technikára alapozott információs rendszert létrehozni? Mindenekelőtt fel kell ismernie azt a helyes időpontot, amikor a szervezet információkezelői tevékenysége megváltoztatható az innovatív információs rendszerek és technikák segítségével. A folyamatos továbbképzés, a konferenciákon és a szakmai műhelytalálkozókon való részvétel elengedhetetlen a változó technikákkal szükséges lépéstartás érdekében. Arra is fel kell készülni, hogy a szervezetben az egyik legfontosabb szervezeti erőforrásért - azaz az információért - felelős szakemberek a jövőben a korábbinál jóval hangsúlyosabb szerepet kapnak.

HEGEDŰS Péter

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

NYÉKI-KŐRÖSY, Maria: Les documents sonores : Précis de discothéconomie.- München : Saur, 1987.- 379 p. : ill.

A hangzó dokumentumok. A hanglemezgyűjtemények kézikönyve

A szerző, aki vezető tagja az *IAML (International Assotiation of Music Libraries)* közművelődési könyvtári szekciójának, gyakorló zenei könyvtáros, és e szakterület oktatója is. E kétfajta megközelítési mód végigvonul könyvében is. Az alcímében is kézikönyvnek nevezett mű, alapos ismereteket nyújtó tankönyv is. Tehát egyaránt használhatják a különböző zenei gyűjteményekben dolgozó könyvtárosok, hogy mindennapi munkájukban eligazítsa őket, és a témakörrel ismerkedni vágyó tanulók.

A könyv tizenkét fejezetre oszlik, ezeket követi a bibliográfia és a mutatók. A fejezetek a következőek: *A hangzó anyag definíciója, A hangrögzítés története, A mágneses rögzítés története, A zenei gyűjtemények és a hanglemezgyűjtemények különböző fajtái, történetük és működésük Franciaországban és külföldön, Zenei diszkográfiák, A hangfelvételek szerzeményezése és kezelése a zenei és a hanglemezgyűjteményekben, A hangfelvételek katalogizálása, a katalógusok, A hangzóanyagok szolgáltatása, Lemezipar és lemezkiadás, A hangközvetítő berendezések ipara, A hangfelvételek jogi szabályozása, Szociológiai vázlat a francia zenei életről.* A felsorolás jelzi azt az átfogó igényt, hogy egy kiadvány keretében mindarról szó essék, ami a választott témához tartozik, azzal valamiféle kapcsolatban van. S ha elfogadjuk azt a kiinduló pontot, hogy nem a zenei gyűjtemények, hanem a hangzó dokumentumok kézikönyvét kívánta megírni a szerző - kihagyva így a kottákat, a zenei könyveket, folyóiratokat, stb. stb. - akkor már most le kell szögeznünk, hogy feladatát körültekintően teljesítette. A kiadvány valóban az alapoktól kiindulva jut el az éppen csak érintőleges kérdésekig. Tehát tárgyalja azokat a tárgyköröket, amelyek ismerete nélkülözhetetlen ezen a területen, de azokat is, amelyeknek a tudása nem alapvető, de ismeretük mégis kamatoztatható.

Ebből a szempontból három részre osztható a könyv. Az első a témához éppen csak kapcsolódó fejezetek, amelyek hiánya nem tenné kevésbé fontossá a könyvet, meglétük azonban gazdagítja. Ezek a technikai berendezésekkel, a különböző hangrögzítő technikákkal foglalkozó fejezetek, vagy a lemezipar kialakulását és munkáját tárgyaló írásrész. A második rész az auditív dokumentumok könyvtártanához szorosan kapcsolódó közleményekből áll. Ezek közül ki kell emelnünk - fontosságuk miatt - a hangfelvételek jogi

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

szabályozásával és a francia zenei élet szociológiájával foglalkozó fejezeteket. Jogi probléma ugyanis ezekben a könyvtárakban, gyűjteményekben, ahol az elsődleges dokumentum nem a könyv, hanem a hangfelvétel, jóval nagyobb számban fordul elő, hiszen a könyvek és a könyvjellegű dokumentumok használatának és kezelésének jogi szabályozása már régóta rendezett, legfeljebb egy-egy új, megválaszolandó kérdés merül csak fel. A tárgyalt gyűjtemények azonban egyrészt még nem léteznek olyan régóta, hogy gyakorlatuk minden területen szabályozott legyen, másrészt olyan dokumentumokkal dolgoznak, amelyeknek szolgáltatása igen sok megoldatlan jogi kérdést rejt magában. Gondoljunk a dokumentumok kölcsönzésével, másolásával kapcsolatos nem mindig egyértelmű rendelkezésekre, arra az alapvető ellentétre, amely a gyártó cégek és a szolgáltató könyvtárak között jön létre, hiszen minél többször kölcsönöznek egy hanglemezt például egy könyvtárból, annál kevesebbszer veszik azt meg, tehát a kereskedelmi haszon és a könyvtárak érdekei bizonyos szempontból ellentétesek. De a jogi szabályozatlanság akadályozza bizonyos szempontból a könyvtárközi kölcsönzés gördülékenységét is, és általában a szolgáltatások teljes egyenrangúságát a könyvek szolgáltatásával.

A zenei élet szociológiájával foglalkozó fejezetből ki kell emelni a tárgyalás módszerét, a szociológiai megközelítést. Jól ismert tény, hogy korszerű könyvtári ellátást csak akkor lehet kialakítani és megszervezni, ha olvasói igénykutatás előzi meg. Az igénykutatást pedig akkor lehet megfelelőképpen értékelni és felhasználni, ha szociológiai vizsgálódásokba ágyazzuk. Ez a fajta megközelítési mód a zenei gyűjteményekben még nem általános, ezért mindenképpen fontos felhívni rá a figyelmet. Ennek a kérdéskörnek a megismerése ahhoz is hozzásegítheti az e gyűjteményekben dolgozókat, hogy a lektür kontra értékes irodalmi alkotások analógiájára létező könnyűzene és komolyzene ellentétében megkönnyítsék a szerzeményező és a szolgáltató könyvtáros munkáját.

A könyv harmadik részében a hangzó gyűjteményeket ismerteti a szerző - mind Európából, mind az Egyesült Államokból - és megismerteti a gyűjtemények könyvtártanával az olvasót. Kétségtelenül ezek a könyv leglényegesebb fejezetei. Márcsak azért is, mert Franciaország ilyen típusú intézményeiről eddig még a szakirodalomban nem olvashattunk, ilyen átfogó munka erről a területről még nem készült, miközben jól ismerhetjük már az angol, amerikai, német zenei könyvtárosságról írott szakirodalmat. Joggal írhatta a szerző, hogy könyvével úttörő feladatot teljesített.

A zenei gyűjteményeket - mind a franciákat, mind a külföldieket - három csoportba osztva tárgyalja: nemzeti gyűjtemény, tudományos és szakgyűjtemények és a közművelődési könyvtárak gyűjteményei. Ez a fejezet formailag olyan mint egy címjegyzék, de annál sokkal több adatot közöl egy-egy intézetről. Megadja a gyűjtemények alapításának évét, megjelöli gyűjtőkörüket, állományuk nagyságát, s bizonyos esetekben - a forgalom nagyságát is. Ugyanakkor nyomon követhető valamiféle esetlegesség is az adatok meglétében, érződik, hogy nem egységes kérdőívre beérkezett válaszok alapján közli az adatokat, hanem szórólapok, ismertetők és személyes információk alapján. Ennek ellenére igen információgazdag, és mindenképpen ad egy egységes, átfogó képet az ismert és kevésbé ismert hangfelvétel-gyűjteményekről. A csoportosítás metodikája pedig - országonként ismerteti a különböző típusú gyűjteményeket - alkalmas arra, hogy képet kapjunk egy-egy ország gyűjteményeinek összességéről.

Történetiség és a gyakorlati tudnivalók ötvöződnek a diszkográfiákat tárgyaló fejezetben. A retrospektív diszkográfiák jelenléte ugyanis alapvető fontosságú egy tudo-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

mányos gyűjteményben, de történeti és információs értéke van a közművelődési gyűjtemények számára. A kurrens diszkográfiák ismerete nélkül viszont mindenki számára lehetetlen a tervszerű szerzeményezés. (A szerző felsorolja mind a nemzeti bibliográfiák idevonatkozó részeit, mind a kereskedelmi katalógusokat, mind a zenei folyóiratok diszkográfiákat tartalmazó fejezeteit is.) A diszkográfiákat - és ez is segíti a gyakorlati használhatóságot - szakterületek szerint tárgyalja: népzenei, jazz, rock, gyermek, stb.

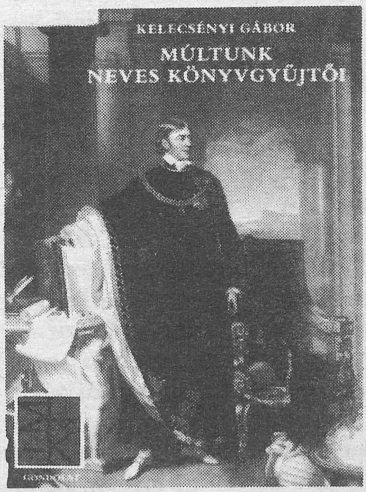
A könyvtártani feladatok közül a szerzeményezés mellett tárgyalja a könyv a dokumentumok megrendelésének és állományba vételének technikai kérdéseit és a dokumentumok feltárását is. Ezeket a fejezeteket a francia gyakorlat megismerése teszi érdekessé, de a szolgáltatásról írottakat érdemes az itthoni gyakorlatban is alkalmazni.

Miután a gyűjtemények munkájának milyenségét alapvetően a könyvtáros, a gyűjtemény kezelőjének személyisége, szakmai felkészültsége határozza meg, hangsúlyosan szól a szerző ezekről a kérdésekről is. Hitet tesz a kettős képzettség fontossága mellett. Tehát a gyűjteményekben olyan könyvtárosok kellenek, akiknek zenei képzettségük is van, illetve olyan zenészek, akik megszerezték a könyvtárosi ismereteket.

A könyv utolsó fejezetét alkotó irodalomjegyzéket a témák sokrétűségéhez képest kissé szegényesnek tartom. Feltehetően több alapvető munkát is fel lehetett volna sorolni, amelyek inspirálták a könyv megszületését. A mű nyelvezetéről azért érdemes szólni, mert egy manapság jellemző tendenciára világít rá, arra ugyanis, hogy fontos, alapvető könyvtári szakmai ismereteket tárgyaló szerzők nem elégszenek meg azzal, hogy egy szakma számára a szakmáról írnak, hanem a „tudományosság felé kacsintgatva nyelvezetükben „tudományoskodnak", és ezzel csak azt érik el, hogy közérthető kérdésekről nehézkesebben szóljanak, jóllehet a világos gondolatvezetés legpontosabb tükre a világos nyelvezet. Ez, a stílust érintő megjegyzés azonban semmit nem von le abból a tényből, hogy fontos, lényeges könyv íródott a hangfelvételekkel foglalkozó könyvtárosok számára.

SKALICZKI Judit

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KELECSÉNYI Gábor: **Múltunk neves könyvgyűjtői** .-Bp .: Gondolat, 1988. - 295 p. : ill. (A magyar könyv)

Mindazok, akik, - érdeklődéstől, hivatástól vagy foglalkozástól indíttatva - figyelhették hazánkban a könyvgyűjtemények sorsát, meglehetősen kételkedővé válhattak e gyűjtemények állandóságával szemben. Pedig nincsen könyvtár, amit alapítója és gyarapítója azzal a tudattal épít, hogy csak az ő életének része és halálával megsemmisül, vagy, ami ezzel szinte egyenértékű, holttá válik. Mindez vonatkozik az egyénre csakúgy, mint a társadalmi szervezetre vagy közösségre.

E sorok írója, ha mérleget készít, ötven esztendő alatt több könyvtár-halált látott, mint könyvtárszületést. Láthatta a 40-es évek első felében az elhurcoltak és elfutottak, feloszlatott egyesületek és pártok könyvgyűjteményeit, udvarokon összehányva, teherautókra ömlesztve, széthordva, elfűtve. A háború idején találkozott kastélykönyvtárból hordott szükséghíddal és nézhetett ízzó zsarátnokká vált gyűjteményeket. A 40-es évek második felében átélte, amint lapáttal nyirkos pincébe államosították a könyvtárszobák rendezett értékeit és járt számos helyen, ahol az új tulajdonosok rövid idő alatt az utolsó darabig elkótyavetyélték a kezük ügyébe került könyvtárat. Szivével hallhatta a faji, ideológiai, politikai és más bölcs népnevelő indítékkal halálra ítélt könyvek néma sikolyát.

Ennyi rontást látván már nem csak a könyvgyűjtemények tartósságába vetett hite rendült meg, de a szív meg is keményedett: nincs min bánkódni, ez a könyvtársors, primum vivere, post philosophare. Nem is a legrosszabb az emberi alkotások életének sorában, hiszen, - a nyomtatás óta - a művekből, valahol, megmarad egy-egy példány, csak az összeválogatott együttes hullik szét, míg más, egyedi emlékek és emlék-együttesek pótolhatatlanul megsemmisülnek.

A múlt századok emberei sem láttak kevesebb szándéktalan vagy szervezett pusztulást, mégis, - talán a felvilágosodás és a racionalizmus jegyében csakúgy, mint a vallásos hitben - több bizodalmuk volt a társadalmi intézmények fennmaradásában. Bíztak a gyarapító és fejlesztő családban, a közösségek állandóságában. A kőből faragott, fába vésett, vasból öntött, aranyba-ezüstbe gravírozott, porcelánba égetett és szövésbe hímzett címerek és monogrammok ugyanúgy tanúskodnak az állandóságba vetett hitről, mint a könyvkötésekre nyomott emblémák vagy a könyvekbe ragasztott művészi ex librisek.

Külön tanulmányt érdemelne egyszer, hogy századunk permanens ideiglenesség-érzete következtében hogyan vált ez a gyarapítás - legalábbis Európának ezen a tájékán -

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

gyermekded gyűjtögetéssé, bogaras hóborttá vagy spekuláló harácsolássá. A másik vonalon pedig a szenvedélyes magángyűjtőt hogyan váltotta fel a fásult hivatalnok közgyűjtő.

Kelecsényi Gábor könyve ezeket a gondolatokat ébreszti, mert nem könyvtártörténetet ír, hanem neves magyar könyvgyűjtőkről beszél, egy elmúlt embertípusról. Kevés volt belőlük, talán többet is megérdemelhettünk volna, mint a szerencsésebb nemzetek. A szerző a bibliofiliát a gyűjtőszenvedély egyik legmagasabb fokának tekinti, hiszen a könyv hordozza legjobban a tartalom és a forma, a külcsin és belbecs egységét, a gyűjtemény egésze világnézetet tükröz, a számára teremtett helyiség pedig az otthon szellemi szentélye. A kincsképzésben a könyvgyűjtés az eszmei értékek elismerését tételezi fel. Jellemző, hogy míg az egyéb javakat csak általános megnevezéssel veszik fel a leltárakba, a könyvekről az egyedeket pontosan megnevező katalógusok készülnek.

A tárgyalt könyv első fejezetének személyei nem csak könyvgyűjtők, de könyvrendelők is, a kéziratos könyvek korából: *Nekcsei Demeter, Vitéz János, Janus Pannonius és Mátyás király.* Gyűjteményeikről színes képet kapunk, de láthatjuk elenyészésüket is. A 16. században villan fel a maradandóság reménye, mert *Zsámboky János* könyvtára, ha hiányosan is, de megmaradt a bécsi udvari könyvtárban s *Batthyány Boldizsár* gyűjteményét máig őrzik a németújvári ferencesek. *Zrinyi Miklós* könyvtárának már csak a katalógusa maradt meg, nem volt folytató család... A 18. század jeles gyűjtői ismét a fennmaradás lehetőségével kezdődnek: *Ráday Gedeon* könyvtára a mai országos református gyűjtemény alapja, *Klimó György* püspök gyűjteménye Kelecsényi kéziratának lezárása után, ebben az esztendőben kapott felújított, méltó helyet a pécsi egyetemi könyvtárban, *Kazzay Sámuel*, — patikus, nem földbirtokos — hagyatéka a debreceni kollégium értékeit gyarapítja.

Kelecsényi érdeme, hogy minden említett gyűjtőjéről kitűnő arcképet rajzol, beleillesztve sokoldalú tevékenységükbe a könyvgyűjtést is. Így még a szakmabelieknek is élővé válnak fogalommá vált személyek: a két *Teleki, József és Sámuel* és a két *Batthyány, József*-és *Ignác*; közülük egy-egy könyvgyűjteményt gyarapított, egy-egy pedig közgyűjteményt alapított és így vált fogalommá a Batthyaneum és a Teleki-téka névben. Sajnos mindkettő holt gyűjteménnyé vált alapítójának halálával. Ilyen fogalom a nagyszebeni Brukenthal Múzeum is, amely mögött Kelecsényi bemutatja *Sámuel* bárót, a könyvtáralapítót is.

A szerző, aki hosszú évekig volt a Széchényi Könyvtár kiváló tájékoztató könyvtárosa, természetesen külön gondot fordít a nagy alapító könyvgyűjtésére. *Széchényi Ferenc* nekünk nem csak az egyik neves könyvgyűjtőt jelenti, hanem mindnyájunknak ő a nagy mecénás, aki tudatosan építi gyűjteményét, hogy megalapíthassa a nemzeti művelődés mindenkinek hozzáférhető tárházát. Pontos képet kapunk a gróf egyéniségéről, tervszerű és szervezett gyűjtéséről és a jövőről is gondoskodó alapításról.

A könyv utolsó arcképeit a nemzeti könyvtár gyarapítóiról rajzolja Kelecsényi: *Illésházy Istvánról* és *Jankovich Miklósról*. Az utóbbihoz kapcsolva a művelt-szélhámos *Literáti Nems Sámuelről* és a vagyonát könyvekbe fektető *Nagy Istvánról* írt fejezet a mű pikáns fűszerezése.

Korrekt válogatott bibliográfia zárja a kötetet.

A szerző láthatóan a 19. század közepével fejezi be áttekintését. Egyértelmű, hogy írásának célja ugyanúgy volt az ismeretterjesztés, mint a szűkebb szakma figyelmének

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

felhívása. Mindezekre tekintve ezért nem értjük, hogy milyen meggondolásból maradtak ki olyan jeles gyűjtők, akik időben ide tartoznak és a művelt érdeklődők, de még a tájékozatlan kirándulók is meglátogathatják könyvtáraikat: *Esterházy Károly* (Eger), *Festetics György* (Keszthely) és *Csaplovits Lőrinc* (Alsókubin). Mindhárman példaerejűek is, hiszen Esterházy egy egyetem alapjait akarta megteremteni, Festetics egy főiskoláét, Csaplovits pedig az első nyilvános megyei közkönyvtárat. Ha a terjedelem engedi, mily érdekes lehetett volna még olyan arckép is, mint *Grassalkovich Antalé*, aki fényes könyvtártermet építtetett Gödöllőn, ügyetlenül válogatott könyvtárral, vagy a kismartoni Esterházyé, aki ügynökeivel szereztetett be több tízezer kötetet, mert egy hercegi palotába könyvtár is kell. (Hány polgári „gyűjtő" szedett össze később dekorációs könyvtárat!)

Kelecsényi Gábor a zárszóban újabb könyvgyűjtő-portrékat ígér. Kívánjuk, hogy legyen ereje és kedve megrajzolni őket, mert hiányoznak tudásunkból nem csak a jelzett gyűjtők: *Ráth, Todoreszku* és *Apponyi*, de mások is: *Áldásy Antal, Pallagi Géza, Elek Artur, Elischer Gyula, Emmer Kornél, Frank Ignác, Somogyi Károly, Sóó Rezső, Szüry Dénes* és még sokan, akik megváltozott körülmények között, szakosodott területen voltak bibliofilek és gyűjteményeik sorsa is oly különböző.

Vörösmartynak nem véletlenül jutott eszébe éppen egy könyvtárban a tényszerű kijelentő mondat: "És mégis-mégis fáradozni kell". Válaszul arra a kérdésre, hogy: "Ment-e a könyvek által a világ elébb?"

MARÓT Miklós

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TÁJÉKOZTATÓ

szerzőinknek a Könyvtári Figyelő szerkesztőségéhez benyújtott kéziratok tartalmi és formai követelményeiről

1. Lapunk a könyvtár- és tájékoztatásügy elméleti és gyakorlati kérdéseivel, a külföld könyvtárügyével, jelentős szakmai kiadványok bemutatásával foglalkozó kéziratokat fogad el közlésre.
2. A kéziratokat 2 példányban kettes sorközzel gépelve (30 soros, 60 leütéses oldalon) kérjük beküldeni.
3. Ábrákat, illusztrációkat csak korlátozottan tudunk közölni. Csak jó minőségű, kontúros ábrát vagy fényképet tudunk elfogadni. A táblázatokat és az ábrákat külön lapon szintén két példányban kell mellékelni és helyüket a kéziratban megjelölni.
4. A kéziratok terjedelme tanulmányok esetében ne legyen több egy ívnél (21 oldal); a fordítások, tömörítvények, külföldi könyvtárügyi eseményekről szóló beszámolók 8–10, a könyvismertetések 4–6 oldal terjedelemnél.
5. A tanulmányok rövid 10–15 mondatos tartalmi kivonatát két példányban kérjük csatolni az angol, orosz és német nyelvű tartalmi ismertető elkészítése céljából.
6. Az idézetekkel, hivatkozásokkal kapcsolatban a következőket kérjük: ha a cikk egészében ötnél kevesebb a hivatkozások száma, a forrásokat lábjegyzetben adják meg, egyébként a cikk végén IRODALOM vagy JEGYZETEK címszó alatt sorszám szerint sorolják fel. Szó szerinti idézésnél az idézett mű szerzője, címe kiadója, a kiadás helye, a kiadás éve és az oldalszám jelölendő meg. Folyóiratcikkre történő hivatkozásnál a szerző nevét, a cikk címét, a folyóirat teljes nevét, az évfolyamot, a megjelenés évét, a folyóirat számát és az oldalszámot kérjük megadni.
7. A szerkesztőség joga a kéziratok stiláris javítása, tartalmi változtatáshoz a szerző hozzájárulása szükséges.
8. A szerző vállalja, hogy a korrektúrát postafordultával, kijavítva visszaküldi a szerkesztőségnek.
9. A kézirat végén kérjük feltüntetni a szerző nevét, munkahelyét, munkahelyi telefonszámát, lakcímét, személyi azonosító számát és azt, hogy a honoráriumot hová kéri átutaltatni.

Kérjük szerzőinket, hogy a fenti szempontok szerint megírt kéziratokat küldjenek szerkesztőségünkbe.

Köszönettel:

A szerkesztőség

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ÁRA: 60.- Ft

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban